

VSK Monitor 2017

Voortgangsrapportage Actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat'

David Romijn

Janine van Kalmthout

VSK Monitor 2017

Voortgangsrapportage Actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat'

op verzoek van het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Sport

David Romijn
Janine van Kalmthout

Mulier Instituut
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

*Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T @mulierinstituut*

Inhoudsopgave

Management samenvatting	7
1. Inleiding	9
1.1 Actieplan Naar een veiliger sportklimaat	9
1.2 VSK Monitor 2017	13
1.3 Leeswijzer	14
Deel I Naar een cultuurverandering	15
2. Communicatie en bewustwording	17
2.1 Verenigingsbestuurders	17
2.2 Sporters en kader	20
2.3 Ouderbetrokkenheid	23
3. Bereik VSK Programma	25
3.1 Verenigingen	25
3.2 Verenigingsbestuurders	26
3.3 Technisch kader	29
3.4 Arbitrage	31
4. Spelregels	33
4.1 Verplicht spelregelbewijs en pre-match briefing	33
4.2 Aanleren en bekendheid met spelregels	35
5. Gedragsregels	37
5.1 Bekendheid met gedragsregels	37
5.2 Invoeren en aanleren gedragsregels	38
Deel II Excessen: incidentie en omgang	41
6. Incidentie en veiligheidsbeleving	43
6.1 Excessen in de sport	43
6.2 Excessen in het voetbal	43
6.3 Verenigingsbestuurders	47
6.4 De (sportende) Nederlander	51
6.5 Monitor Sportief Wedstrijdgedrag	55
6.6 Seksuele Intimidatie	58
7. Omgang excessen	61
7.1 Protocollen effectieve aanpak excessen	61
7.2 Vertrouwenscontactpersonen bij verenigingen	62
7.3 Bestuurlijke reactie op (zwaar) ongewenst gedrag	63

8.	Tuchtrecht	67
8.1	Zwaarder bestraffen geweld tegen officials	67
8.2	Sportbrede kennisdeling bij excessen, transparante reglementen	67
9.	Integraal veiligheidsbeleid	69
9.1	De buurtsportcoaches en VSK	69
9.2	Halt en VSK	69
Deel III: Borgen van VSK		71
10.	Borgen in de vereniging	73
10.1	Het cursusaanbod	73
10.2	(Blijvende) aandacht voor VSK	78
11.	Borgen bij bonden en onderwijs	81
11.1	Borging in sportbonden	81
11.2	Integratie via onderwijs	82
12.	Visie experts	85
12.1	Blijvende opbrengsten VSK-programma	85
12.2	Stuurbaar sportklimaat?	87
12.3	VSK in de toekomst	88
13.	Conclusies	91
13.1	Ambities Rijksoverheid VSK-programma (2011)	91
13.2	Een veiliger sportklimaat	93
Literatuur		97
Bijlage 1 Bronbeschrijving VSK Monitor		99
Bijlage 2 Expertinterviews		105

Management samenvatting

In 2011 ging het programma Naar een veiliger sportklimaat (VSK) van start. Het programma liep oorspronkelijk tot en met 2016, maar is met twee jaar verlengd. Per jaar is voor de uitvoering van het programma ongeveer 7 miljoen euro beschikbaar. Het programma is gericht op de aanpak van zware misstanden enerzijds en het voorkomen van die misstanden anderzijds. Met de verlenging is ook aandacht gekomen voor het borgen van de resultaten die tot dusver zijn behaald. Hiermee beoogt het programma een blijvende bijdrage te hebben aan een plezierige en veilige sportomgeving, ook wanneer het programma in 2018 ten einde komt. In de VSK Monitor 2017 is in drie delen beschreven wat (I) de inspanningen van de sport zijn geweest, (II) op welke wijze het klimaat zich in dezelfde periode heeft ontwikkeld en (III) wat dit mogelijk betekent voor de toekomst.

Deel I Naar een cultuurverandering

- In 2017 zijn 12 bonden actief bij het VSK-programma betrokken. Bij aanvang van het programma waren 42 bonden betrokken.
- 10.557 verenigingen hebben één of meer VSK-producten afgenomen, 4.993 verenigingen hebben twee of meer VSK-producten afgenomen.
- 2.234 verenigingen volgden de module Sportief besturen (stand 2015: 1.671)
- 98.361 gratis VOG's zijn aangevraagd (stand 2016: 76.731)
- 1.044 vertrouwenscontactpersonen zijn getraind (stand 2016: 805)
- Tien bonden bieden via een gepersonaliseerde website aan hun leden verdieping op spelregels aan.

- 51 procent van de verenigingsbestuurders is bekend met het VSK-programma.
- Bijna drie kwart van de verenigingsbestuurders (73%) is bekend met één of meer hulpmiddelen die als onderdeel van het VSK-programma voor sportverenigingen zijn ontwikkeld.
- De bekendste hulpmiddelen zijn de Verklaring Omtrent Gedrag, de theatervoorstelling "Wel winnen hè!" en bijscholingsmodulen voor trainers/coaches.

- Verenigingsbestuurders zien in 2017 een grotere noodzaak om aandacht te besteden aan een veilig sportklimaat dan in 2013 (resp. 7,8 en 8,2). Dit geldt ook voor de bevolking (resp. 7,8 en 8,3).
- 57 procent van de verenigingen is in 2017 actief in het voorkomen van ongewenste praktijken, dat is meer dan in 2013 (46%). Van de voetbalverenigingen is 78 procent actief (77% in 2013). De meerderheid doet dit zonder ondersteuning van buitenaf.
- 85 procent van de verenigingen heeft één of meer regelingen ten aanzien van gewenst en/of ongewenst gedrag. In het voetbal is dit aandeel 96 procent.

Deel II Excessen: incidentie en omgang

- In het seizoen '16/'17 waren er 184 meldingen van excessen in het amateurvoetbal (seizoen '15-'16: 305)
- In 2016 kwamen 268 meldingen binnen bij Vertrouwenspunt Sport (2015: 265)
- 3 procent van de geregistreerde gedragingen in sportwedstrijden is excessief en 12 procent negatief.

- 47 procent van de verenigingsbestuurders werd het afgelopen jaar bij of rondom de sportactiviteiten geconfronteerd met enige vorm van ongewenst gedrag (2015: 56%). Onder voetbalbestuurders is dat 88 procent (2015: 94%)

- 32 procent van de sporters heeft in de afgelopen twaalf maanden met ongewenst gedrag te maken gehad (2014: 36%)
- 76 procent van de verenigingsbestuurders ervaart geen probleem met ongewenst gedrag in de vereniging, in het voetbal is dat 48 procent. (2015: 75% en voetbal 43%)
- 74 procent van de sporters voelt zich meest veilig op en rond sportwedstrijden (2014: 75%)
- 95 procent van de Nederlandse bevolking voelt zich over het algemeen veilig in de amateursport (op straat 93%, openbaar vervoer 91%, uitgaan 86%, betaald voetbal 79%)
- 15 procent van de verenigingen heeft een protocol effectieve aanpak zwaar ongewenst gedrag, in het voetbal is dat 32 procent (2015: 12% en voetbal 33%)
- 56 procent van de verenigingen heeft een vertrouwenscontactpersoon aangesteld, in het voetbal is dat 61 procent (2015: 42% en voetbal 52%)
- 61 van de 76 sportbonden zijn aangesloten bij het Instituut Sportrechtspraak (stand 2016: 56 van de 76).

Deel III: Borgen van VSK

- Alle deelnemende bonden borgen VSK door het thema in het meerjarenbeleid te integreren
- Vier op de vijf verenigingsbestuurders gebruikt af en toe (71%) of vrijwel dagelijks (12%) de kennis en/of ervaringen uit VSK-opleidingen, activiteiten en materialen (voetbal resp. 81% en 16%)
- 74 procent van de kaderleden die het VSK-cursusaanbod hebben gevolgd ziet - in relatie tot hun eigen functioneren in de vereniging - (veel) meerwaarde van de gevolgde activiteit
- 15 procent van de verenigingen heeft een aparte commissie (of persoon) voor de aanpak van sportiviteit en respect en het werken aan veilig sportklimaat (voetbal 35%)

Conclusie

De grote inspanningen van het programma in de periode 2011-2017 hebben geleid tot een breed bewustzijn van het belang van VSK in de sport. Dat bewustzijn is vanuit de programmaleiding via de bonden in de verenigingen geland. Als het om verbeteringen in het veilig sportklimaat gaat, zijn in dezelfde periode aansprekende resultaten geboekt. De beste voorbeelden zijn dat betrokkenen minder wangedrag ervaren en dat minder mensen zich, ondanks een toenemend gevoel van maatschappelijke verharding, in de sport onveilig voelen.

Het programma boekt succes door het thema in het beleid van de deelnemende sportbonden te nestelen. Toch is het te vroeg om te concluderen dat het VSK-programma al in zijn missie is geslaagd. Het is namelijk niet gezegd dat de bestuurders, trainers en arbiters van de toekomst dezelfde ondersteuning als de huidige generatie zullen ontvangen. In het laatste jaar van het VSK-programma zal daarom veel gericht zijn op het tot stand brengen van duurzame ontmoetingen binnen alle lagen van de georganiseerde sport, en daarbuiten. Dit om te voorkomen dat wanneer het actieplan als katalysator na 2018 wegvalt, het thema alleen in beleidsstukken blijft bestaan.

1. Inleiding

Voor u ligt de vijfde voortgangsrapportage over het VSK-programma en het sociale klimaat in de Nederlandse sport. Net als in de vier voorgaande uitgaven (Romijn, Van Kalmthout & Breedveld, 2013, 2014, 2015 en 2016) schetsen we in de VSK Monitor 2017 een beeld van de inspanningen en ontwikkelingen in de sportwereld op het gebied van de sociale veiligheid.

De inspanningen van de afgelopen vijf jaar zijn gegoten in het actieplan Naar een veiliger sportklimaat (VSK). Een programma dat door minister Schippers van VWS in april 2011 gepresenteerd werd (VWS, 2011). Het programma staat onder leiding van sportkoepel NOC*NSF, met de KNVB en de KNHB als trekkers. Aanvankelijk liep het VSK-programma tot en met 2016, maar VWS en NOC*NSF komen in dat jaar een verlenging van twee jaar overeen voordat het programma in 2018 stopt. Een belangrijk onderdeel van deze verlenging is de borging van de verrichtingen van het programma in de toekomst.

Met de (door)ontwikkeling van het programma zijn de ambities groter dan in 2011. Het voorkomen van excessen op zich is niet meer genoeg. Het VSK-programma beoogt nadrukkelijker dan ooit tevoren een plezierige en veilige sport. Van iedereen, voor iedereen.

1.1 Actieplan Naar een veiliger sportklimaat

Van spelverruwing naar veilig sportklimaat

Het actieplan ‘Naar een veiliger sportklimaat’ (VSK) werd in april 2011 door minister Schippers van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) naar de Tweede Kamer gestuurd. Dit programma was niet het eerste programma dat zich richtte op deze thematiek. Al in de jaren zeventig duikt ‘spelverruwing’ op in een inventarisatie rond toekomstige thema’s in de sport. En in de jaren negentig zijn ‘fair play’ en ‘normen en waarden (in de sport)’ belangrijke thema’s. Daarop volgden in het nieuwe millennium de programma’s ‘Masterplan Arbitrage’ (2005-2011) en ‘Samen voor Sportiviteit en Respect’ (2009-2012) waarbij aan een verbetering van het sociale klimaat op en rond de sportvelden werd gewerkt.

Vanaf de start is het VSK-programma zowel preventief als curatief. Dit betekent dat zowel op het voorkomen van ongewenst gedrag als het stimuleren van gewenst gedrag wordt ingezet, en dat tegelijk aandacht is voor het aanscherpen en handhaven van spel- en gedragsregels. Deze inzet is op basis van zeven thema’s die door de Rijksoverheid naar ambities zijn vertaald (tabel 1.1).

Tabel 1.1 Maatregelen en ambities Rijksoverheid VSK-programma

Maatregelen	Ambitie
1. Maatregelen gericht op <u>spelregels</u>	<i>Sporters, ouders, trainers en coaches hebben kennisgenomen van de spelregels die gelden in de sport. Bovendien worden spelregels gewijzigd ter bevordering van de veiligheid op het veld en het spelplezier.</i>
2. Maatregelen gericht op het <u>tuchtrecht</u>	<i>Elke bij NOC*NSF aangesloten sportbond heeft een transparant en uniform systeem van reglementen met bezwaar- en beroepsprocedures, zowel voor competitie als voor algemeen tuchtrecht, doping en seksuele intimidatie, gebaseerd op een sportbrede blauwdruk tuchtrecht.</i>
3. Maatregelen gericht op <u>gedragsregels</u>	<i>Gedragsregels nemen een prominente plaats in om ongewenst gedrag in de sport aan te pakken en te voorkómen.</i>
4. Maatregelen van de sport gericht op <u>excessen</u>	<i>Sportverenigingen en tuchtcommissies kunnen aangifte doen van een geconstateerd strafbaar feit bij de politie, en sancties voor excessieve overtredingen sluiten beter aan bij de verwachtingen uit de sport en de maatschappij. Daarnaast kan het OM een zwaardere strafeis stellen waardoor scheidsrechters/officials een extra beschermde positie genieten, vergelijkbaar aan die van ambtsdragers.</i>
5. Maatregelen van politie en justitie gericht op <u>excessen</u>	Geen ambitie geformuleerd.
6. Aansluiting van sport bij (lokaal) integraal <u>veiligheidsbeleid</u>	<i>Sport, politie, welzijn- en zorgorganisaties en hulpverleners op lokaal niveau werken samen. Daar waar wenselijk zijn afspraken vastgelegd in een integraal veiligheidsbeleid, gericht op het voorkomen en het aanpakken van ongewenst gedrag en excessen in de sport.</i>
7. Maatregelen gericht op <u>vrijwilligers</u> in de sport	<i>Alle bij NOC*NSF aangesloten sportbonden zijn op de hoogte van het actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat' en bestuurders, trainers, coaches, scheidsrechters, ouders en (jeugd)sporters zijn zich bewust van het belang van gewenst gedrag in de sport.</i>
7a Ondersteunen bestuurders	<i>Bestuurders van 30 bonden maken gebruik van de principes vanuit de modules 'Sportief Besturen'. Daarnaast maken bestuurders binnen deze bonden gebruik van de ontwikkelde handboeken en toolkits.</i>
7b Ondersteunen trainers en coaches	<i>Trainers, coaches en jeugdleiders van de relevante sportbonden/partijen hebben de benodigde vaardigheden om te functioneren in een veiliger sportklimaat en de bonden hebben dit verankerd in hun opleidingsaanbod. Bovendien zijn de huidige trainers, coaches en begeleiders van deze bonden bijgeschoold op deze vaardigheden.</i>
7c Ondersteunen scheidsrechters	<i>Nieuwe officials worden standaard geschoold in weerbaarheid en huidige officials van de bond (niveau 3 en hoger) zijn bijgeschoold. Daarnaast wordt gebruikgemaakt van een sportbreed format waarin scheidsrechters worden begeleid met het omgaan van ongewenst gedrag en escalaties op en rondom het veld.</i>

Werkwijze

Bij de start van het programma in 2011 was NOC*NSF de uitvoerende partij van het programma. De sportkoepel deed dit in samenwerking met de KNVB, de KNHB en de overige sportbonden en de ministeries van VWS en Veiligheid en Justitie (V&J). Aanvankelijk waren ook de Maatschappelijke Ondernemers groep (MOgroep) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) betrokken, maar in de afgelopen jaren was dat in de praktijk niet meer het geval. In de uitvoering werken NOC*NSF, KNVB en KNHB intensief samen. Van ieder van deze partijen is ook een vertegenwoordiger lid van het kernteam VSK¹, dat voor het programma eindverantwoordelijk is.

Jaarlijks stelt het kernteam een programmaplan voor VSK op. Voordat dit programmaplan tot stand komt, kunnen aangesloten bonden bij NOC*NSF aangeven op welke manier zij aan het VSK-programma willen bijdragen. Deze ingediende plannen vormen de basis voor het programmaplan. Dit programmaplan wordt vervolgens voor advies aan de stuurgroep VSK² voorgelegd. De definitieve besluitvorming vindt plaats door het bestuur van NOC*NSF. Voorheen werd dit programmaplan ook aan het Expertpanel Sportparticipatie³ voorgelegd. Dit panel is echter sinds 1 januari 2017 komen te vervallen door een veranderende systematiek in Sportagenda 2017+.

In totaal nemen in 2017 twaalf bonden direct aan het VSK-programma deel. Bij de start van het programma was dat een aantal van 42 direct betrokken bonden. Voor de bonden die niet direct (meer) aan het VSK-programma in 2016 deelnemen, zijn de ontwikkelde VSK-producten wel beschikbaar gebleven.

Tijdens de looptijd van het programma tussen 2011 en 2016 ontvangt NOC*NSF voor de uitvoering van het programma 39 miljoen euro. De minister kondigt in haar voortgangsbrief sport van november 2015 aan dat het programma met twee jaar wordt gecontinueerd. NOC*NSF heeft voor bestedingsjaar 2017 bijna 7 miljoen euro aangevraagd⁴ en dit is geaccordeerd.

Voor de uitvoering van de werkzaamheden zijn negen inhoudelijke deelprogramma's onderscheiden. Voor ieder van deze deelprogramma's is een (assistent-)projectleider verantwoordelijk. De (assistent-)projectleiders worden door de programmamanager aangestuurd. De negen thema's zijn de volgende:

- Bewustwording en communicatie
- Verenigingen en bestuurders

¹ Het kernteam bestaat in oktober 2017 uit: Jan Dirk van der Zee (directeur KNVB amateurvoetbal), Erik Gerritsen (directeur KNHB), Erik Lenselink (manager Sportontwikkeling bij NOC*NSF) en Ary Hordijk (programmamanager VSK). Marijke Fleuren (voorzitter Europese Hockey Bond) is adviseur.

² De stuurgroep bestaat in oktober 2017 uit de directeurs van de KNHS, KNLTB, KNZB, NBB, Watersportverbond, KNVB, KNHB, en NOC*NSF.

³ Het 'Expertpanel sportparticipatie' werd ingesteld d.m.v. de vaststelling van de notitie 'Governance Bestedingsplan Sportagenda' in de Algemene Vergadering van NOC*NSF van november 2012.

⁴ Op basis van *Subsidieaanvraag Naar een veiliger sportklimaat (NOC*NSF)*.

- Trainers, coaches en begeleiders
- Scheidsrechters/officials
- Effectief tuchtrecht
- Aanpak excessen
- Ouders (sinds 2014)
- Ketenaanpak (sinds 2014)
- Diversiteit (sinds 2017)

De programmamanager en (assistent-)projectleiders zijn verantwoordelijk voor de dagelijkse uitvoer van het programma⁵. De medewerkers van het programmateam zijn voornamelijk afkomstig van NOC*NSF, KNVB en KNHB. Op kwartaalbasis zijn er vaste overlegmomenten met vertegenwoordigers van de deelnemende bonden.

Aandachtsgebieden 2017 en 2018

Naast de uitvoer van het programma op de zeven thema's met de bijbehorende tien ambities, zal het VSK-programma zich in 2017 en 2018 op verzoek van de minister ook richten op de borging van de geboekte resultaten. Om dit te bereiken wordt via twee wegen op een blijvende impact van het programma ingezet. Daarnaast is in 2017 en 2018 (extra) aandacht voor de thema's voetbal en diversiteit.

Borging

1. Borging via de bonden

In 2017 en 2018 is het voor deelnemende bonden een eis dat zij kunnen aantonen dat de thematiek van VSK in de beleidsplannen is geborgd. Dit kan bijvoorbeeld door expliciete aandacht te hebben voor de VSK-(bij)scholingen of door de thematiek te integreren in bestaande opleidingen van de bond. Daarnaast ontwikkelt het VSK-programma een (verbeterde) opleiding voor begeleiders van trainers en coaches (coach-de-coach). Met het opleiden van opleiders beoogt het VSK-programma om nieuwe lichten trainers/coaches aandacht te laten hebben voor een veilig sportklimaat in hun manier van werken.

2. Borging via onderwijs

VSK is onderdeel van het lesprogramma van trainers/coaches in opleiding. Daarnaast heeft het VSK-programma, in samenwerking met diverse mbo's sport en bewegen, een keuzedeel VSK ontwikkeld. Op hogeschool Windesheim start in januari 2018 voor de tweede keer de minor Veilig Sportklimaat voor hbo studenten sportkunde, waar studenten van alle hogescholen zich voor kunnen aanmelden. Daarnaast wordt gewerkt aan een leerboek voor hbo-studenten, getiteld 'Ontwikkelen van een pedagogisch sportklimaat op de sportclub'.

⁵ De projectleiders werken iedere woensdag vanuit een gezamenlijke werkplek en hebben daar iedere twee weken een projectleidersoverleg. Tot oktober 2017 is dat in het Huis van de Sport in Nieuwegein.

Diversiteit

In 2016 zijn de gesprekken gestart met de programmaleiding om diversiteit een onderdeel te maken van het VSK-programma. Alliantie Gelijkspelen⁶, een samenwerking gericht op het bevorderen van een sociaal veilige omgeving voor alle afkomsten, bestaat dan al. Echter, op verzoek van de bonden, de zes grote steden en het ministerie van VWS is het thema diversiteit voor VSK een focusgebied.

Het VSK-programma geeft uitvoer aan het programmaonderdeel diversiteit door het verenigingstraject 'Sport voor iedereen' aan te bieden. Dit verenigingstraject bestaat uit twee bijeenkomsten en is qua inhoud afgestemd op de behoefte van de deelnemende vereniging. Hierbij valt te denken aan thema's als homo-acceptatie, diversiteit in bestuur of discriminatievraagstukken. In de eerste bijeenkomst worden gevoelige onderwerpen besproken. In de tweede bijeenkomst wordt aan vaardigheden gewerkt, bijvoorbeeld om uitsluiting te herkennen of om gevoelige onderwerpen bespreekbaar te maken.

Aandacht voor voetbal

Ministers Schippers stelt in haar Kamerbrief van november 2016⁷ dat ze de aandacht voor voetbal intensiveert: "Omdat in deze sport de meeste incidenten plaatsvinden. Hierbij ligt de nadruk op die verenigingen waar zich incidenten voordoen en het sportklimaat als onveilig wordt ervaren, zogenaamde risicoverenigingen." De ambitie van het programma en de KNVB is dat samen met Halt ongeveer zestig verenigingen worden begeleid. In het vorige seizoen is gestart met *Aanpak risicoverenigingen*. Ook probleemvoetballers krijgen meer aandacht: voor de jaren 2017 en 2018 is de bestaande training *Sport en Gedrag* verbeterd en in het tuchtrecht geïntegreerd.

1.2 VSK Monitor 2017

Voor de VSK Monitor 2017 maken we gebruik van diverse bronnen om enerzijds de ontwikkelingen in het sportklimaat en anderzijds de voortgang van het programma te beschrijven (zie voor volledige bronbeschrijving bijlage 1). Het gaat hierbij om drie verschillende brontypen. Deze typen zijn de volgende:

- Bevraging doelgroepen
 - Verenigingspeiling
 - Nationaal Sportonderzoek
 - Cursisten VSK
 - Vrijetijdsomnibus (VTO) (door SCP)
- Interviews thematische experts en programma-betrokkenen
 - Projectleiders VSK-programma
 - Experts VSK-thematiek binnen programma
 - Experts VSK-thematiek buiten programma
- (Extern) cijfermateriaal en documenten

⁶ De Alliantie Gelijkspelen is een samenwerkingsverband tussen NOC*NSF, Gay Union Through Sports, Nederlandse Sport Alliantie, John Blankenstein Foundation en COC Nederland. De Alliantie Gelijkspelen wordt gefinancierd door de ministeries van Onderwijs, Cultuur & Wetenschap en Volksgezondheid, Welzijn & Sport.

⁷ Voortgangsbrief Sport november 2016, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

- Monitor Sportief Wedstrijdgedrag (door Mulier Instituut)
- Excesscijfers voetbal (KNVB)
- Meldingen Meldpunt wanordelijkheden en Meldpunt Sport en Geweld (KNVB)
- Meldingen Vertrouwenspunt Sport (NOC*NSF)
- Regis (NOC*NSF)
- Vertrouwenscontactpersonen en Verklaringen Omtrent Gedrag (NOC*NSF)
- Kengetallen sociale media Sportplezier (NOC*NSF)
- Instituut Sportrechtspraak

1.3 Leeswijzer

De monitor is opgebouwd uit drie delen, te weten:

Deel I: *Naar een cultuurverandering* (h2 t/m h5)

Deel II: *Excessen: incidentie en omgang* (h6 t/m h9)

Deel III: *Borgen van een Veilig Sportklimaat* (h10 t/m h12)

Deel I en deel II beschrijven de vorderingen die worden gemaakt op ambities die zijn geformuleerd toen het programma van start ging. De ambitie (geformuleerd bij de verlenging in 2016) om de inspanningen in de sport te verankeren, wordt in deel III behandeld. Tot slot beschouwen we in hoofdstuk 13 de belangrijkste uitkomsten van de VSK Monitor 2017 en presenteren we deze uitkomsten in het licht van de (verwachte) ontwikkelingen op dit thema.

Deel I Naar een cultuurverandering

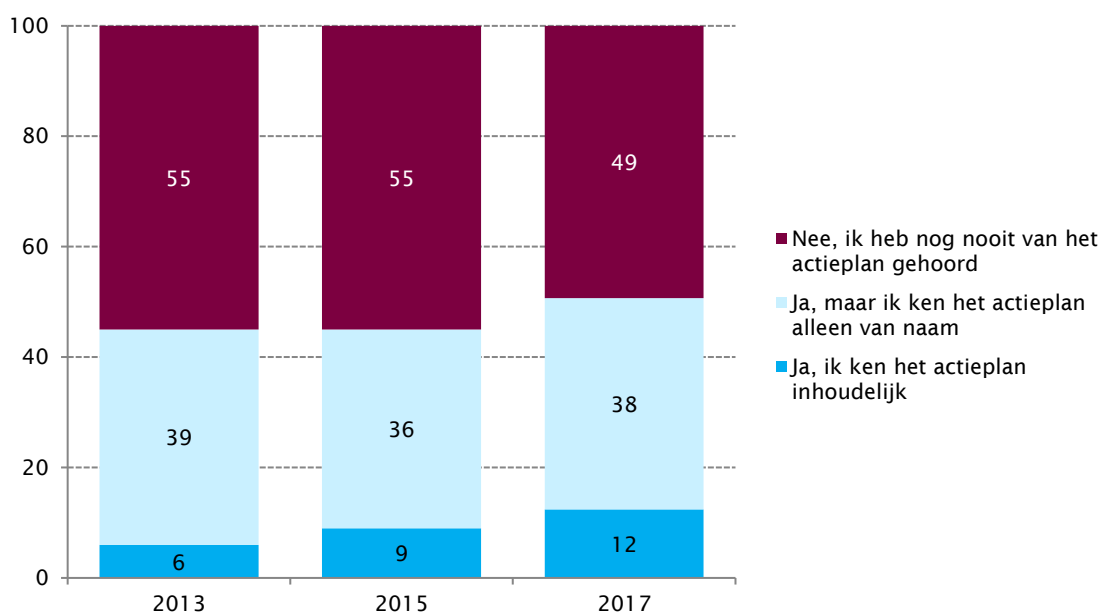
2. Communicatie en bewustwording

Dit hoofdstuk bespreekt de wijze waarop het programma én thema Veilig Sportklimaat wordt gecommuniceerd. Zowel van de programmaleiding naar de bonden en verenigingen, als van de verenigingsbestuurders naar de leden. Daarnaast gaat dit hoofdstuk bij de betrokkenen rond het thema VSK in op het bewustzijn van hun eigen rol en gedrag.

2.1 Verenigingsbestuurders

In de eerste jaren van het VSK-programma werd ingezet op de communicatie van het begrip Veilig Sportklimaat (VSK). Inmiddels is de aandacht voor de naam en het concept verschoven naar de ambitie om verenigingen en kaderleden vooral bekend te maken met de inzet en mogelijkheden rond het thema van het bevorderen van sportplezier. De bekendheid van VSK is desalniettemin ook in de afgelopen twee jaar verder toegenomen. Iets meer dan de helft (51% afgerond, figuur 2.1) van de verenigingsbestuurders is bekend met het actieplan. Het grootste gedeelte kent het alleen van naam. Een kleine groep (12%) zegt het actieplan inhoudelijk te kennen. Die laatste groep is ten opzichte van 2013 verdubbeld.

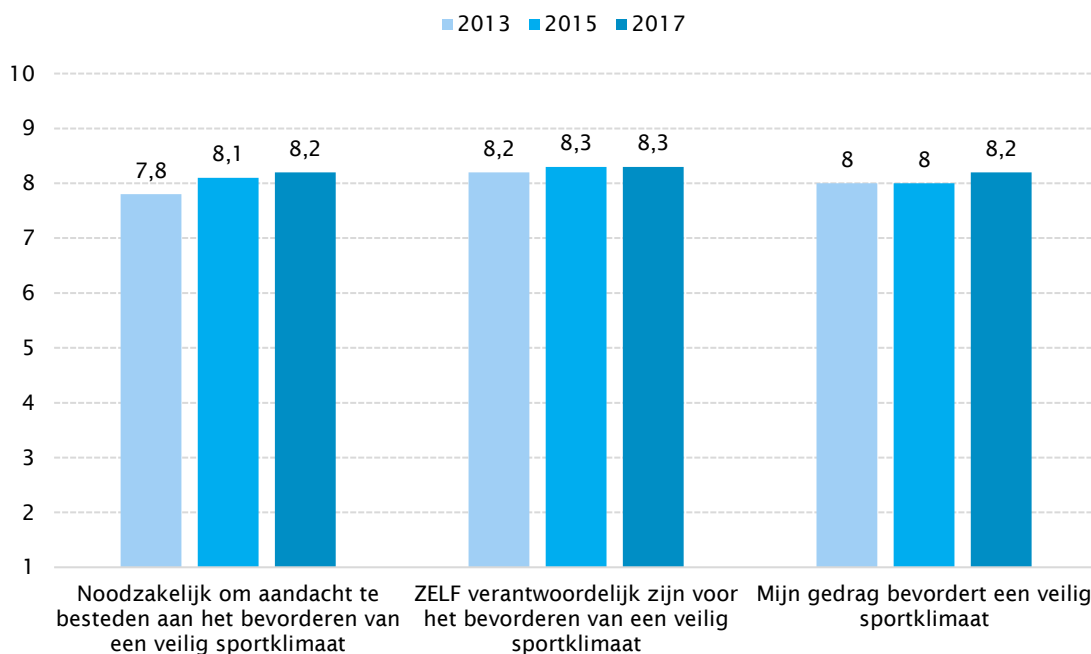
Figuur 2.1 Bekendheid met het VSK-programma, in procenten (verenigingsbestuurders)

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013, 2015 en 2017

Zoals beschreven is bekendheid met VSK of ‘het actieplan’ niet meer dé maatstaf voor de programmaleiding. Veel liever kijkt zij naar de mate waarin het thema aandacht binnen sportverenigingen heeft, ook als daar niet het stempel VSK op zit. Daarin lijkt eveneens een kleine toename in te zitten. Verenigingsbestuurders zien in 2017 een grotere noodzaak om aandacht te besteden aan het bevorderen van een veilig sportklimaat dan in 2013 (resp. 8,2 en 7,8; figuur 2.2). Ook is een marginale stijging waar te nemen als het gaat om eigen verantwoordelijkheid (van 8,2 naar 8,3) en eigen gedrag (8,0 naar 8,2) ter bevordering van een veilig sportklimaat.

Figuur 2.2 Noodzaak aandacht besteden aan en bewustzijn van eigen rol in het bevorderen van een veilig sportklimaat (VSK), in gemiddelde score op schaal 1 tot 10 (verenigingsbestuurders)

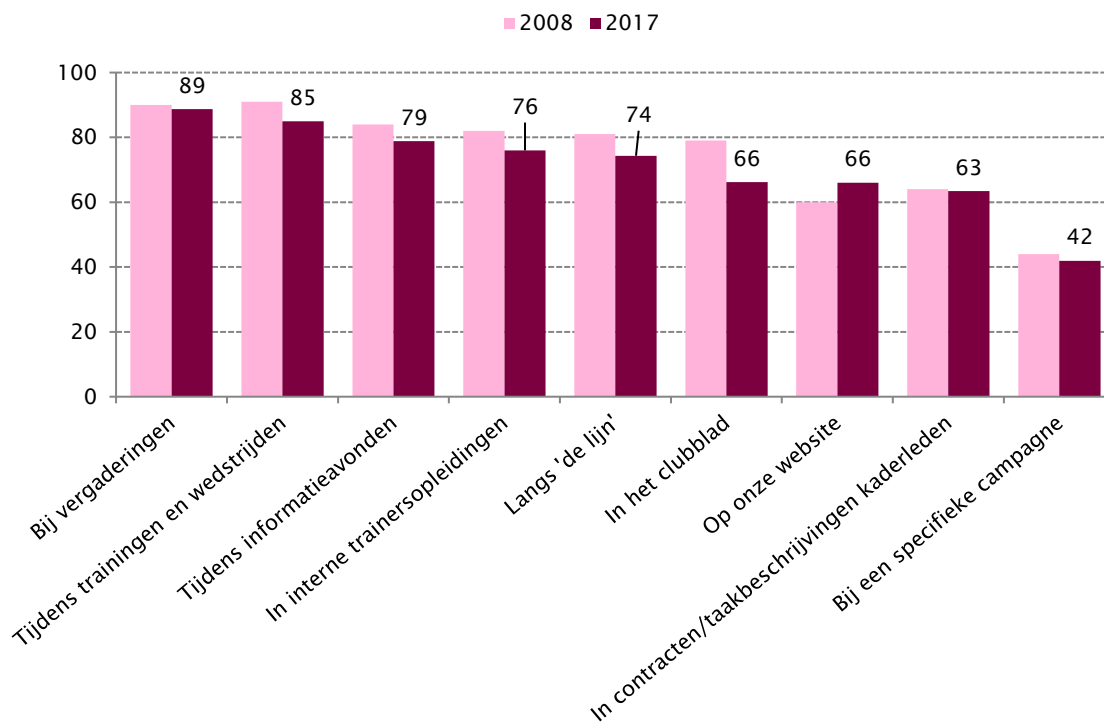

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013, 2015 en 2017

Verenigingsbestuurders bespreken de clubregels en de eventuele overtreding daarvan voornamelijk tijdens vergaderingen (89%, figuur 2.3) en bij wedstrijden en trainingen (85%). Bij drie kwart van de verenigingen is het thema opgenomen in de interne trainersopleidingen en bij 63 procent staat het in de taakomschrijving of contract van het technische kader. Ruim 40 procent van de verenigingsbestuurders besteedt met een specifieke campagne aandacht aan de overdracht van clubregels aan de leden. Voor alle categorieën geldt dat de bestuurders van voetbalverenigingen vaker via de betreffende weg aandacht besteden aan het actief communiceren van de clubregels naar hun leden dan niet-voetbalverenigingen.

De wijze waarop verenigingsbestuurders het thema VSK bespreekbaar maken bij de leden is ten opzichte van 2008 aan het veranderen. De fysieke contactmomenten met de leden om de clubregels bespreekbaar te maken, nemen zonder uitzondering af. De website van de vereniging lijkt het nieuwe podium te worden waar clubregels en de eventuele overtreding daarvan worden besproken.

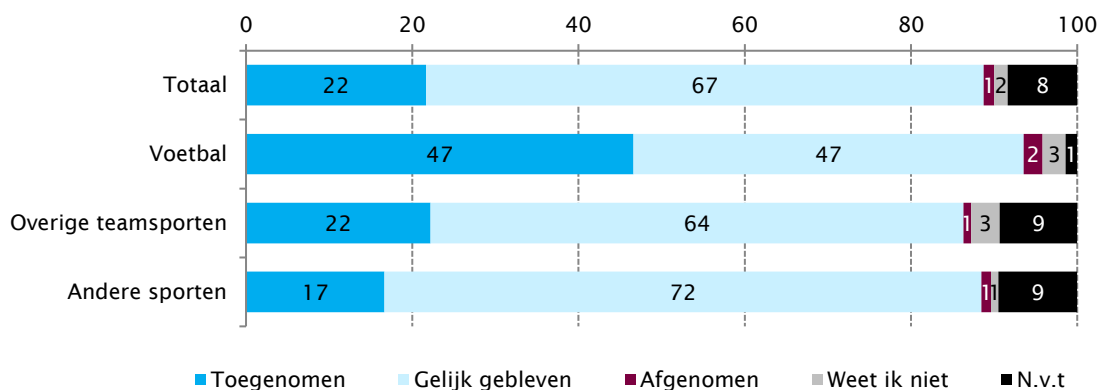
Figuur 2.3 Mate waarin clubregels en eventuele overtreding daarvan door verenigingsbestuurders bespreekbaar gemaakt worden met leden, in procenten van verenigingen met clubregels (verenigingsbestuurders)

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling SSR 2008 en VSK 2017

Eén op de vijf verenigingsbestuurders denkt dat de aandacht voor sportiviteit en respect, het bevorderen van correct gedrag en een veilig sportklimaat in de afgelopen twee jaar is toegenomen (figuur 2.4). In het voetbal lijkt dit veel meer gaande. Bijna de helft van de bestuurders geeft aan dat in hun voetbalclub de aandacht voor VSK is toegenomen. Andere teamsporten en zeker niet-teamsporten blijven hierbij achter. Vrijwel geen enkele bestuurder denkt dat de aandacht voor de thematiek in de eigen vereniging de laatste twee jaar is afgenomen.

Figuur 2.4 Toename aandacht voor sportiviteit en respect, bevorderen van correct gedrag, een veilig sportklimaat, de afgelopen twee jaar in de sportvereniging volgens verenigingsbestuurders, in procenten

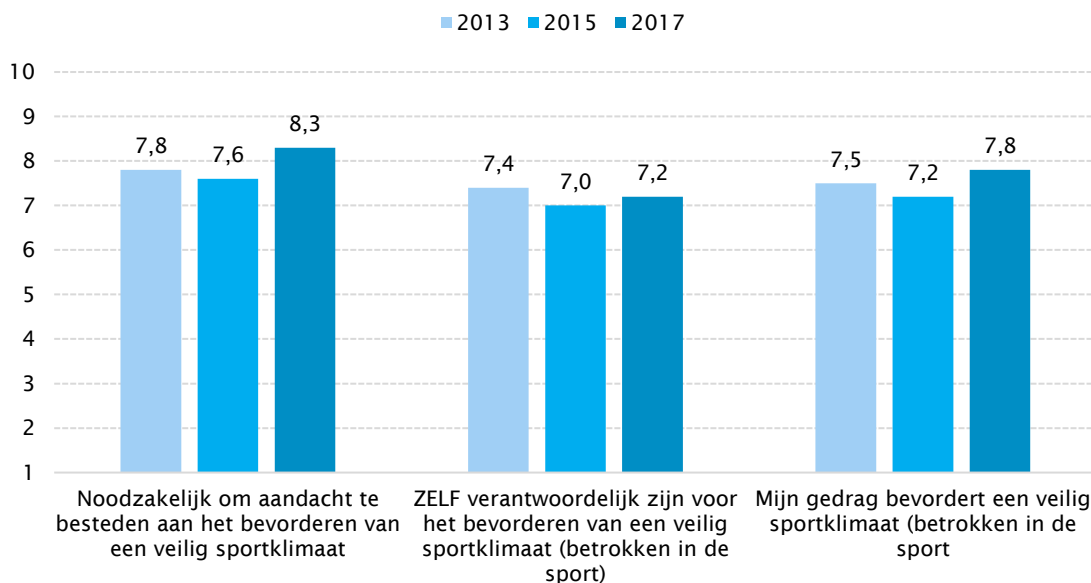
Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2017

2.2 Sporters en kader

We stelden in de vorige paragraaf vast dat verenigingsbestuurders in toenemende mate bekend zijn met het VSK-programma, dat ze de noodzaak om op de thematiek in te zetten hoog waarderen en dat ze hun eigen rol iets belangrijker zijn gaan vinden. Hoewel vrijwel alle bestuurders bij vergaderingen en tijdens trainingen/wedstrijden de regels naar de leden overbrengen, communiceren ze de verenigingsregels in 2017 iets minder vaak fysiek met hun eigen leden dan in 2008. Dat roept de vraag op in hoeverre de sporters en het kader zich bewust zijn het belang van het thema.

Om hier een beeld van te krijgen, is in het Nationaal Sportonderzoek 2017 onder meer gevraagd naar de eigen rolopvatting van sportbetrokkenen bij het creëren van een veilig sportklimaat. Daaruit blijkt dat de Nederlandse bevolking sinds 2013 meer overtuigd is van de noodzaak om aandacht te besteden aan een veilig sportklimaat (8,3, figuur 2.5). In dezelfde periode bleef de overtuiging dat men hier zelf voor verantwoordelijk is nagenoeg stabiel (7,2). De ondervraagde groep is van mening dat hun eigen gedrag ook daadwerkelijk een veilig sportklimaat bevordert (7,8). Het gedrag van anderen wordt iets lager gewaardeerd als het gaat om het bevorderen van een sociaal veilige sport (7,2, cijfers niet in figuur).

Figuur 2.5 Noodzaak aandacht besteden aan en bewustzijn eigen rol in het bevorderen van een veilig sportklimaat (VSK) volgens Nederlandse bevolking, in gemiddelde score op schaal 1 tot 10

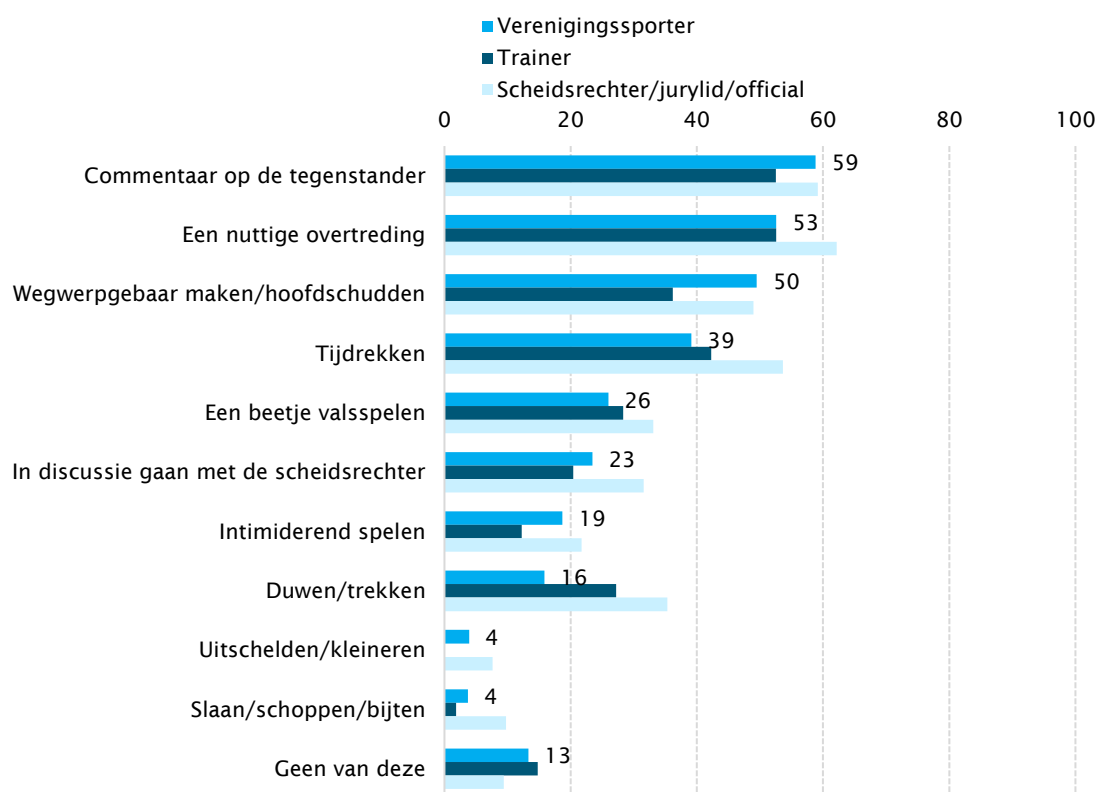
Bron: NOC*NSF/GFK, NOC*NSF Sportdeelname Index 2013 en 2015; Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek mei 2017.

Maar wat is dat goede gedrag dat de bevroegde bevolking dan precies verwacht en laat zien? Wat is wel en niet aanvaardbaar als het gaat om een sociaal veilig klimaat? Als antwoord op deze vraag is aan diverse betrokkenen in de sport gevraagd naar de mate waarin deze groepen twijfelachtige elementen van een sportwedstrijd aanvaardbaar vinden (figuur 2.6). Hoewel niet allemaal even ernstig, kunnen al deze elementen een negatieve invloed hebben op het plezierige klimaat in de sport.

Het eerste wat opvalt is dat commentaar op de tegenstander door de verenigingssporters breed is geaccepteerd (59%). Daarnaast valt op dat met name scheidsrechters, juryleden en officials over de gehele linie dit meer aanvaardbaar vinden dan sporters en trainers/coaches. Ongeveer één op de tien

scheidsrechters vindt alle genoemde overtredingen van gedrag- en/of spelregels onaanvaardbaar. Voor sporters is dat 13 procent en onder trainers 15 procent. Zelfs de discussie aangaan met de scheidsrechter vinden veel meer scheidsrechters bij de sport horen (32%) dan trainers (20%) en spelers (23%).

Figuur 2.6 Aanvaardbare overtredingen van gedrags- en/of spelregels in de sport naar functie, in procenten

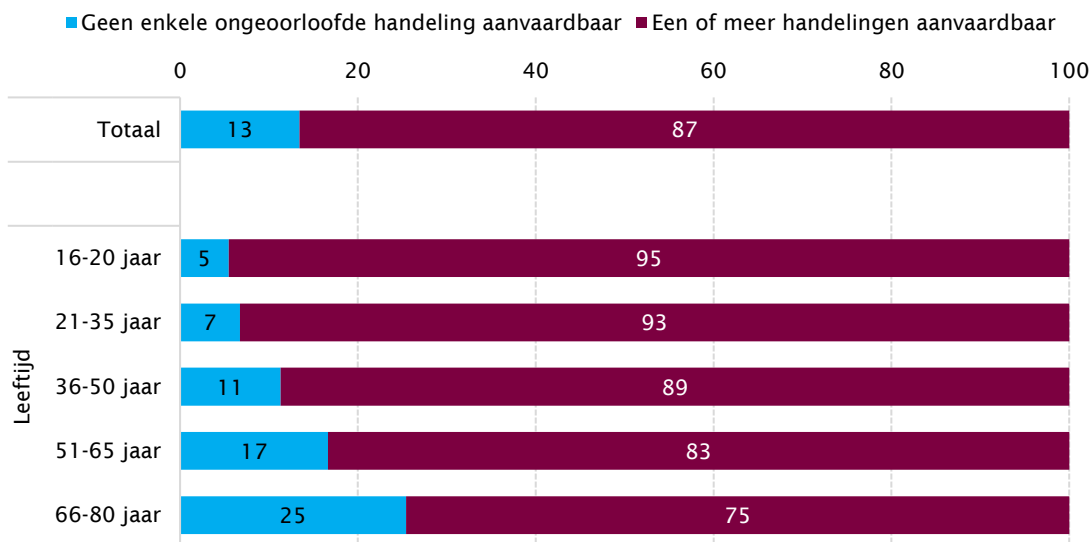

Bron: Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek mei 2017.

De aanvaardbaarheid van één of meerdere overtredingen van gedrags- en of spelregels is niet gelijk te trekken met het bewustzijn om aan een sportief klimaat te werken. Het helpt wél om inzichtelijk te maken wat onder een veilig klimaat wordt verstaan. Met deze uitvraag wordt duidelijk dat handhaven en naleven van de regels onvoldoende is om direct van een veilig sportklimaat te kunnen spreken. Een overgrote meerderheid van de betrokkenen in de Nederlandse amateursport (87%) vindt het namelijk aanvaardbaar dat een of meer spel- en/of gedragsregels worden overtreden (figuur 2.7).

Daarbij is geen verschil te vinden tussen verenigingssporters of de ongebonden sporters. Ook is er geen verschil tussen mannen en vrouwen, of tussen sporters die vaker of minder vaak sporten. Wel is verschil te zien in de functie van de betrokkene (zie figuur 2.6) en de leeftijd van de betrokkenen (figuur 2.7). Naarmate de betrokkenen in de sport (sporters, kader, arbitrage, ouders, etc.) ouder worden, geven zij vaker aan dat ze geen van de ongeoorloofde handelingen aanvaardbaar vinden (66 jaar en ouder: 25%). Onder de groep 16- tot 20-jarigen is dit slechts 5 procent.

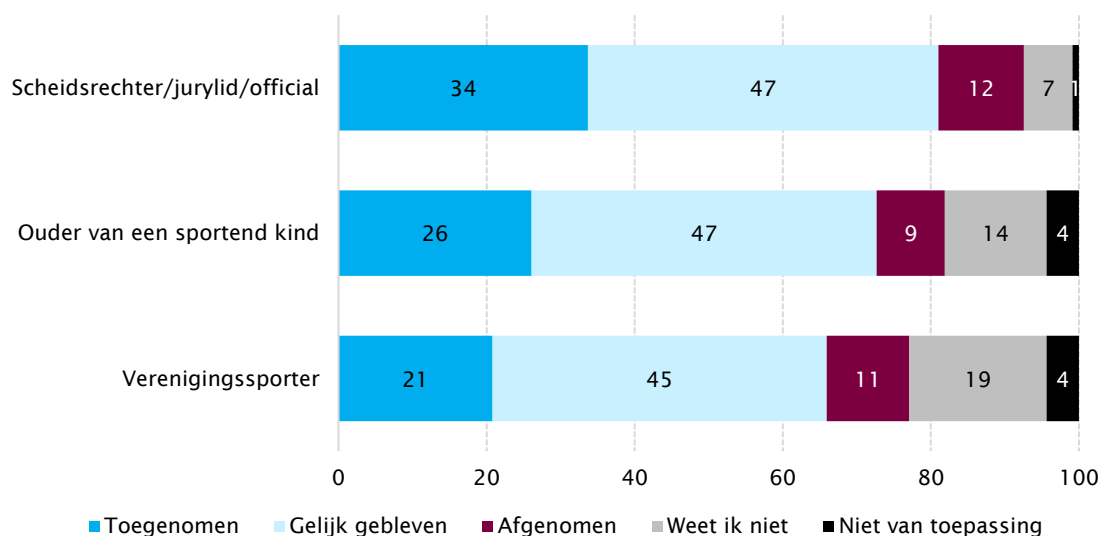
Figuur 2.7 Aanvaardbaarheid één of meer overtreding(en) van gedrags- en/of spelregels in de sport naar achtergrond, in procenten (Nederlandse bevolking)

Bron: Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek mei 2017.

Zowel bestuurders als sporters denken in één op de vijf gevallen dat de aandacht voor het thema is toegenomen (figuur 2.8). Onder sporters is wel een aanzienlijk grotere groep die het niet weet (19% vs. 2%). Scheidsrechters, juryleden en officials beschrijven in ongeveer een derde van de gevallen (34%) dat volgens hen de aandacht voor VSK in hun (sport)omgeving is toegenomen. De ouders van sportende kinderen zien in een kwart van de gevallen (26%) dat VSK vaker een thema is op de vereniging van hun sportende kind.

Figuur 2.8 Toename aandacht voor sportiviteit en respect, bevorderen van correct gedrag, een veilig sportklimaat, de afgelopen twee jaar in de sportomgeving, in procenten

Bron: Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek mei 2017.

2.3 Ouderbetrokkenheid

Ouders kun je niet opleiden

Sinds 2014 is de thematiek ouderbetrokkenheid onderdeel van het VSK-programma. Op dit moment zijn vijftig docenten opgeleid om de cursus ‘Lang leve de sportouder’ te geven. Daarvan zijn ongeveer 25 docenten afkomstig van de KNVB. In het afgelopen jaar hebben elf sportbonden de workshop ‘Lang leve de sportouder’ aan de verenigingen aangeboden. Deze workshop richt zich op de vraag ‘wat kan van ouders langs de zijlijn worden verwacht?’ Daarbij worden ouders op de vereniging uitgenodigd om samen met trainers en/of bestuurders afspraken te maken over hun eigen gedrag. De workshop is ontwikkeld door kinder- en jeugdpsycholoog Tischa Neve en systeemtherapeut en mediator Steven Pont. De workshop richt zich op zowel te áánwezig als te áfwezig zijn.

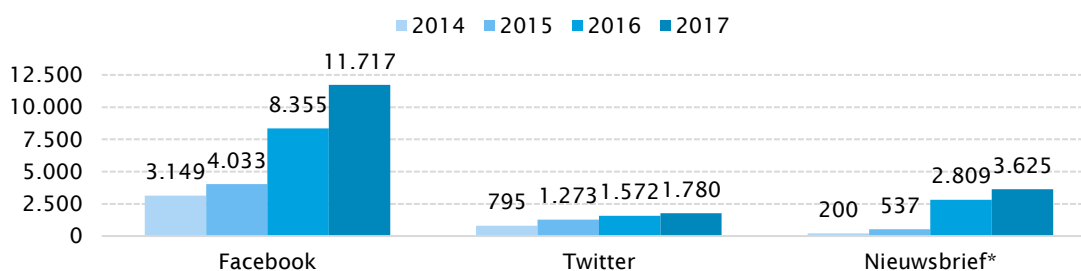
Naast de cursus ‘lang leve de sportouder’ bestaat het aanbod van het VSK-programma voor ouders ook uit ‘Sportouder, een vak apart’. Deze cursus is gericht op de ouders van topsporttalenten die hun kinderen aan de sport toevertrouwen. Deze bijzondere situatie van ondersteuning en samenwerking vraagt veel afstemming tussen de ouders en trainer(s). Deze cursus kan door vijf docenten worden gegeven. Twee van hen zijn psycholoog, de overige drie zijn door deze psychologen opgeleid. De cursus is tot stand gekomen doordat de pilots goed werden ontvangen en omdat door onderbesteding financiële ruimte ontstond.

Omdat ouders niet via reguliere bonds- of verenigingswegen zijn te bereiken, heeft de VSK-programmaleiding gekozen om sociale media, en dan met name Facebook, te gebruiken. De thematiek is herkenbaar en verhalen laten zich volgens de projectleider Yvette van de Graaf eenvoudig delen. Het extra voordeel van Facebook is dat door middel van gesponsorde berichten relatief eenvoudig en goedkoop de doelgroep nog preciezer wordt bereikt. Maar ouders kun je volgens haar niet opleiden. Daarom is de aanpak van ouderproblematiek door VSK vooral gericht op het tot stand brengen van een relatie tussen de sportouder en de vereniging.

Van ‘veilig’ naar ‘plezier’

Oorspronkelijk was Tv-Sportplezier volledig gericht op de thematiek rond sportouders. Inmiddels is *Sportplezier* als begrip én als communicatiekanaal de kern van het VSK-programma geworden. Van www.veiligportklimaat.nl wordt de bezoeker automatisch naar www.sportplezier.nl geleid. Ook de Facebookpagina Sportplezier biedt vanaf 2017 ruimte aan alle berichten rondom veilig sportklimaat. Het aantal volgers op Facebook groeide verder door naar 11.717 op 1 september 2017, dat zijn ruim drieduizend volgers meer dan vorig jaar op dezelfde datum. Via Twitter kwamen er ruim tweehonderd nieuwe volgers bij en steeg het totaal naar 1.780 volgers in 2017.

Figuur 2.9 Digitaal bereik van platform (Tv-)Sportplezier

* Vanaf 2016 naast verenigingen ook individuele ouders

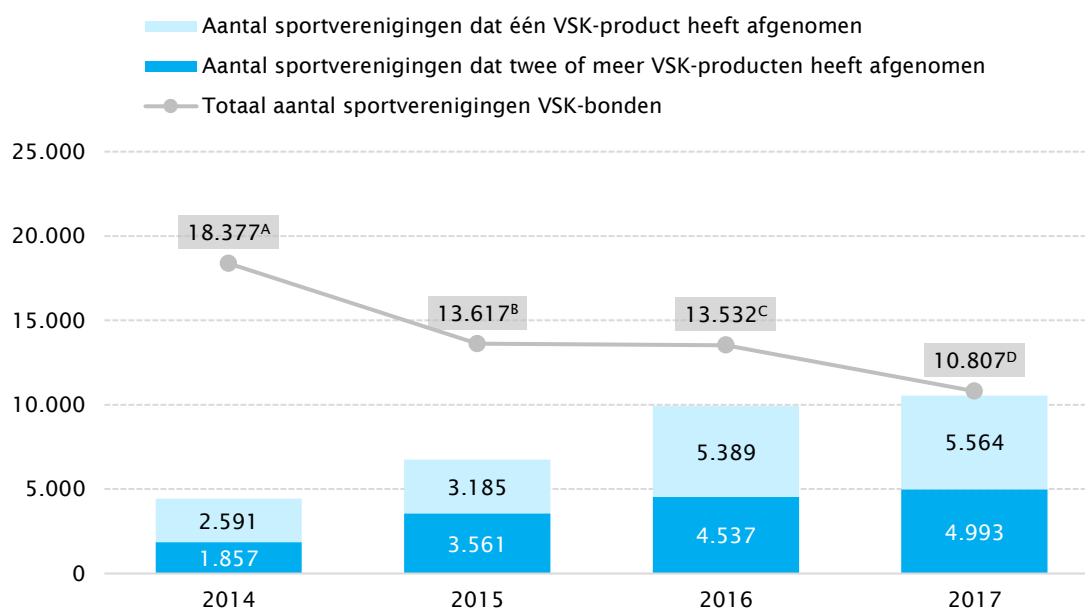
3. Bereik VSK Programma

Voorgaand hoofdstuk beschrijft in hoeverre de thematiek van het programma bekend is onder bestuurders, kaderleden en (ouders van) sporters. In dit hoofdstuk gaan we in op de producten die door het VSK-programma - in samenwerking met Academie voor SportKader (ASK) - worden ontwikkeld, aangeboden en gefinancierd. Deze producten zijn voornamelijk gericht op het versterken van de 'VSK-kennis' van bestuurders, technisch kader en arbitrage. De afname van de producten binnen deze doelgroepen wordt beschouwd in paragraaf 3.2, 3.3 en 3.4. Voorafgaand aan deze paragrafen beschrijven we in 3.1 hoeveel verenigingen op enige wijze bij het VSK-programma betrokken zijn.

3.1 Verenigingen

Het aantal verenigingen dat één of meer VSK-producten afnam sinds de start van het programma groeide in 2017 door naar 10.557 (figuur 3.1). Iets meer dan de helft van deze verenigingen (5.564, 52%) nam in de afgelopen jaren twee producten of meer af. De groei van het aantal betrokken verenigingen door productafname is in 2017 minder groot (+631) dan in 2016 (+3.180). Deze afvlakkende groei is verklaarbaar aangezien in 2017 het aantal deelnemende bonden daalde van 17 naar 12. Hierdoor zijn nog ruim tienduizend verenigingen bij een VSK-bond aangesloten. In 2014 was dat nog bijna het dubbele bij een totaal van 42 deelnemende bonden. In 2017 zijn 24.546 verenigingen aangesloten bij een van de 75 bonden die bij sportkoepel NOC*NSF zijn aangesloten.

Figuur 3.1 Aantal verenigingen betrokken bij het VSK-programma door productafname, cumulatief

Bron: NOC*NSF, Regis/ASK 2017

A Op basis van 42 deelnemende bonden in 2014

B Op basis van 17 deelnemende bonden in 2015

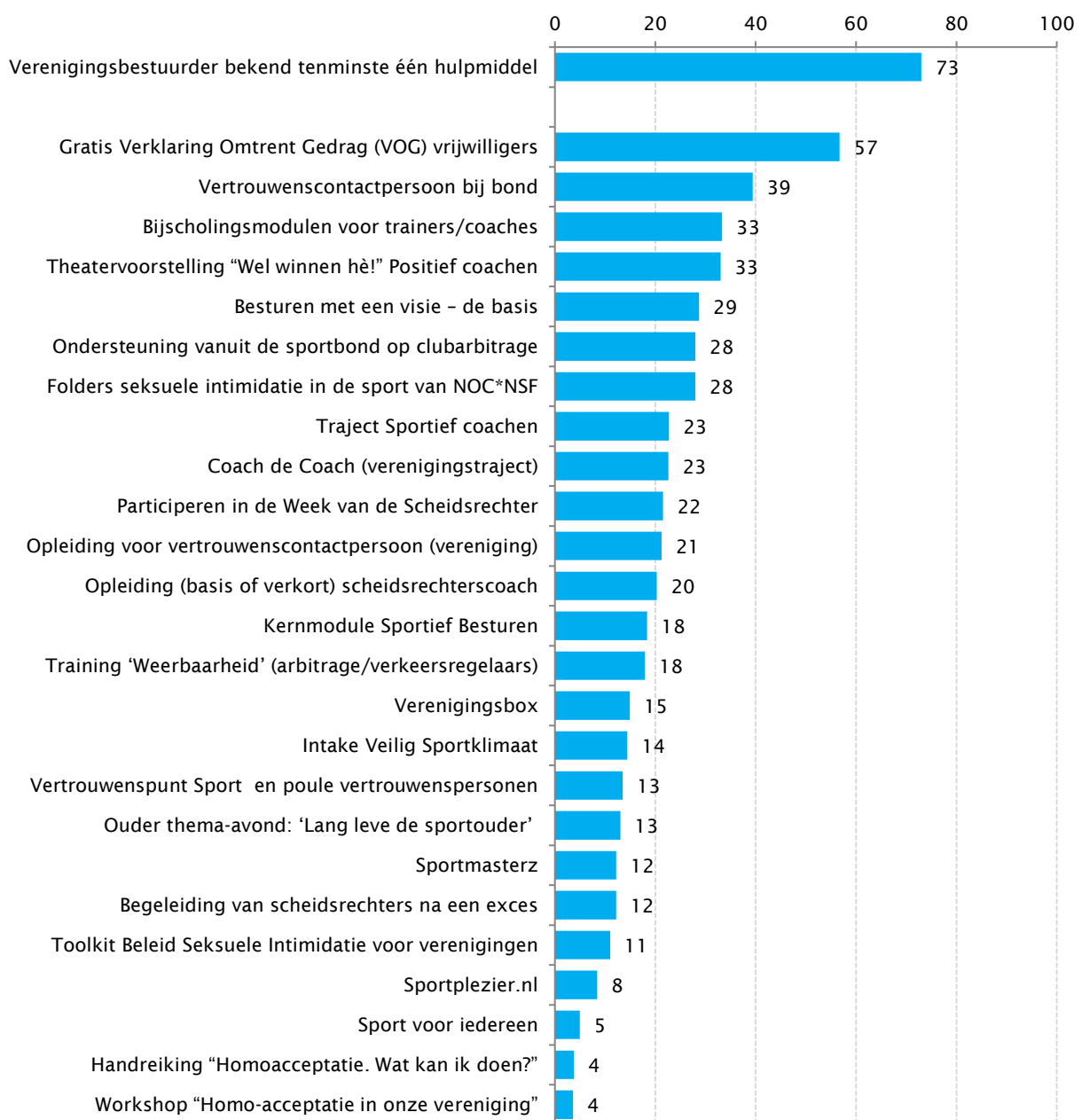
C Op basis van 17 deelnemende bonden in 2016

D Op basis van 12 deelnemende bonden in 2017

3.2 Verenigingsbestuurders

Bijna drie kwart van de verenigingsbestuurders (73%) is bekend met één of meer hulpmiddelen die als onderdeel van het VSK-programma voor sportverenigingen zijn ontwikkeld (figuur 3.1). De bekendste hulpmiddelen zijn de Verklaring Omtrent Gedrag (VOG, zie ook einde paragraaf 3.2), de vertrouwenscontactpersoon bij de bond, theatervoorstelling “Wel winnen hè!” en bijscholingsmodulen voor trainers/coaches. Zowel de bekendheid van de producten als de volgorde waarin bestuurders aangeven ze te kennen, is nagenoeg gelijk met de cijfers van 2015. De producten met betrekking tot homo-acceptatie blijven bij minder dan één op de twintig verenigingsbestuurders bekend.

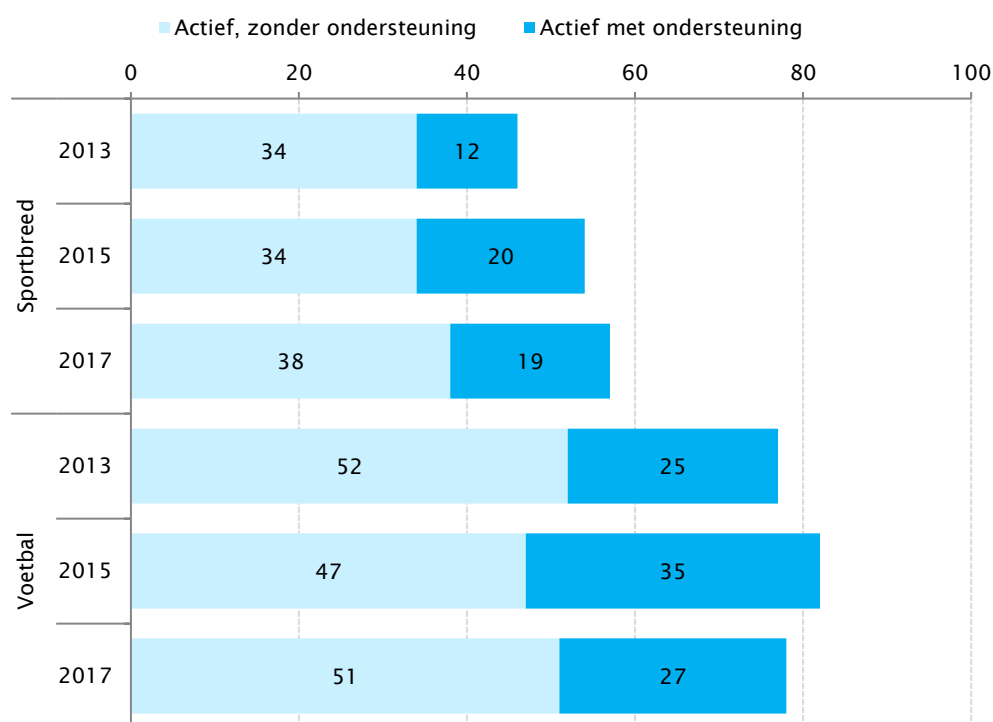
Figuur 3.1 Bekendheid van verenigingsbestuurders met hulpmiddelen die in de afgelopen jaren voor sportverenigingen zijn ontwikkeld, in procenten

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2017

Ruim de helft (57%) van alle verenigingsbestuurders in de sport is actief met het voorkómen van ongewenste praktijken. Van deze bestuurders is twee derde actief zonder ondersteuning vanuit NOC*NSF, de eigen sportbond of een sportservice. Een derde van alle actieve bestuurders maakt wel gebruik van dit aanbod van producten. Ten opzichte van 2013 steeg het aandeel actieve bestuurders sportbreed met 11 procentpunten. In het voetbal zijn bestuurders aanzienlijk vaker actief met het voorkómen van ongewenst gedrag (78%) dan in de rest van de sportwereld. Ook voor deze groep geldt dat de meerderheid dit doet zonder ondersteuning van buitenaf. Daarbij valt op dat het aandeel bestuurders dat hiervoor ondersteuning vanuit andere partijen gebruikt ten opzichte van 2015 iets kleiner werd.

Figuur 3.2 Verenigingsbestuurders actief met het voorkómen van ongewenste praktijken op de vereniging en het gebruik van ondersteuning en/of materialen (van NOC*NSF, sportbond, sportservice, etc.), in procenten

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013, 2015 en 2017

De intake (het begeleiden van de vereniging) is het meest door verenigingen afgenomen product. In totaal namen een kleine vijfduizend verenigingen (4.843) van dertig verschillende bonden dit product af (tabel 3.1). Ook Sportief besturen (kernmodule) en de Verenigingsbox vonden hun weg naar meer dan tweeduizend verenigingen. Voor alle producten die in de afgelopen jaren relatief veel werden afgenomen, geldt dat er in het afgelopen jaar weinig nieuwe verenigingen bijkwamen. Twee producten zagen wel een (relatief) sterke groei in het afgelopen jaar. Dit zijn Procesbegeleiding/verenigingsondersteuning (+42%; +394 verenigingen) en de thema-avond 'Lang leve de sportouder' (+45%; +119 verenigingen). Beide producten kwamen daarmee terecht bij respectievelijk negen en vier nieuwe sportbonden.

Tabel 3.2 Afgenomen interventies (cumulatief) VSK-programma gericht op bestuurders

Interventie		2015	2016	2017
Intake – begeleiden van verenigingen	Bonden	28	30	30
	Verenigingen	3.257	4.326	4.843
Kernmodule Sportief besturen	Bonden	23	23	23
	Verenigingen	1.671	1.974	2.234
Verenigingsbox	Bonden	19	20	20
	Verenigingen	1.204	1.827	2.066
Besturen met een visie - de basis	Bonden	25	26	26
	Verenigingen	918	1.032	1.092
Spelregelbewijs voor jeugd	Bonden	4	4	5
	Verenigingen	857	926	1.036
Procesbegeleiding/verenigingsondersteuning	Bonden	.	1	10
	Verenigingen	.	533	927
Spelregelavond	Bonden	5	5	6
	Verenigingen	295	437	536
Lang leve de sportouder – thema-avond	Bonden	8	10	14
	Verenigingen	76	145	264
Besturen met een visie-plus	Bonden	.	5	7
	Verenigingen	.	61	76

Bron: Regis 2017

NB: in 2015 en 2016 was de peildatum 1 september, in 2017 is dat 1 augustus.

Verklaring Omtrent Gedrag (VOG)

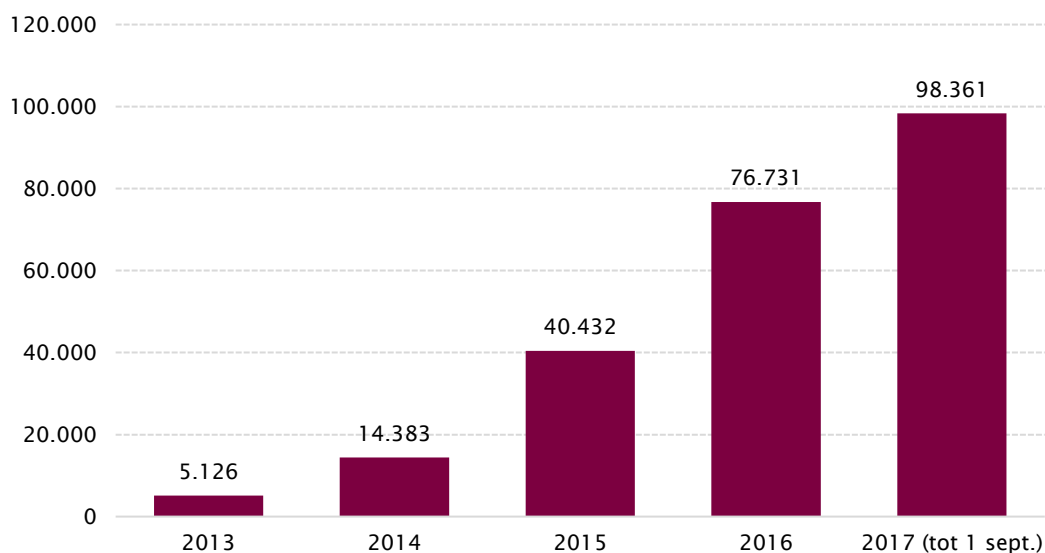
Een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) is een verklaring waaruit blijkt dat gedrag van een persoon in het verleden geen bezwaar vormt voor het vervullen van een specifieke taak of functie in de samenleving. Een VOG wordt verstrekt wanneer de persoon in kwestie geen strafbaar feit heeft gepleegd dat relevant is voor de betreffende functie.

Het ministerie van Veiligheid en Justitie maakt het voor sportorganisaties mogelijk om gratis een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) voor vrijwilligers aan te vragen. Organisaties die voor vrijwilligers gratis VOG's willen aanvragen, moeten zich eerst aanmelden voor de Regeling Gratis VOG op gratisvog.nl. Daarbij dienen ze aan te tonen dat ze aan de voorwaarden voldoen en preventief beleid voeren. Na bevestiging van toelating tot de regeling door het ministerie, kunnen sportorganisaties voortaan hun VOG's gratis aanvragen voor vrijwilligers die met minderjarigen en/of met sporters met een verstandelijke beperking werken.

NOC*NSF is contactpunt voor de regeling voor alle sportorganisaties, waaronder ook voor sportorganisaties die geen lid zijn van NOC*NSF. De regeling zoals in de vorige alinea beschreven is van kracht sinds 2015. Voorafgaand aan deze regeling is een pilot gehouden van augustus 2012 tot 31

december 2014. Daarin betaalden vrijwilligers hun VOG's zelf, maar konden zij deze kosten daarna declareren via NOC*NSF. In de pilotperiode (2012-2014) en tijdens de actieve regeling (2015-heden) zijn op 1 september 2017 in totaal 98.361 gratis VOG's voor vrijwilligers in de sport aangevraagd (figuur 3.3). Van alle aangevraagde VOG's voor sportvrijwilligers via de Regeling Gratis VOG, is net iets meer dan 0,1 procent geweigerd.

Figuur 3.3 Aantal aangevraagde gratis VOG's voor vrijwilligers in de sport, cumulatief

Bron: NOC*NSF 2017, bewerking Mulier Instituut

3.3 Technisch kader

Voor het technisch kader zijn twaalf producten beschikbaar. De meest afgenomen interventie is het traject Sportief coachen (6.644 deelnemers minimaal). De meeste verenigingen hebben echter het trainen en coachen van jongeren met autisme afgenomen (852). Wat opvalt aan de producten die voor het technisch kader zijn ontwikkeld, is dat deze bij veel verschillende bonden terechtkomen. De helft van alle producten is bij dertig bonden of meer terechtgekomen. Het opleiden van trainers/begeleiders is in 2017 een speerpunt van het VSK-programma. Daar was in het afgelopen jaar ook de sterkste procentuele stijging te zien. Inclusief de bijscholing nam het aantal verenigingen dat in het afgelopen jaar de module coach de coach volgde met een derde toe.

Tabel 3.3 Afgenomen interventies (cumulatief) VSK-programma gericht op trainers/coaches

Interventie		2015	2016	2017
Trainen en coachen van jongeren met autisme	Bonden	41	43	43
	Verenigingen	704	781	852
	Deelnemers	938	1.443	1.682
Traject Sportief coachen	Bonden	17	20	20
	Verenigingen	449	619	702
	Deelnemers	3.395	5.763	6.644
Themagericht trainen en coachen van 6- tot 12-jarigen	Bonden	39	39 ^a	39
	Verenigingen	402	402 ^a	563
	Deelnemers	596	1.285	1.637
Themagericht trainen en coachen van pubers	Bonden	37	37	37
	Verenigingen	481	482	512
	Deelnemers	638	970	1.048
Er is meer te winnen: coachen sociaal gedrag/ Inzicht in Trainer-Sporter-Interactie	Bonden	42	42 ^a	43 ^b
	Verenigingen	467	467 ^a	427 ^c
	Deelnemers	702	854	919
Herkennen en voorkomen van seksuele intimidatie	Bonden	26	27	29
	Verenigingen	247	289	334
	Deelnemers	348	505	568
Sporters met gedragsproblematiek	Bonden	12	27	31
	Verenigingen	207	249	314
	Deelnemers	337	574	786
Weerbaarheid voor trainers en coaches	Bonden	31	31	32
	Verenigingen	205	191 ^c	193
	Deelnemers	242	334	364
Coach de coach (bijscholing)	Bonden	12	14	15
	Verenigingen	37	87	127
	Deelnemers	125	311	524
Traject coach de coach	Bonden	7	10	10
	Verenigingen	38	81	126
	Deelnemers	.	.	.
Sportiviteit & Respect: Nog effectiever opleiden	Bonden	7	7	^d .
	Verenigingen	49	46 ^c	.
	Deelnemers	105	105	.

Bron: NOC*NSF, Regis/ASK 2017

NB. De cijfers per jaar zijn cumulatief. De peildatum in 2015 en 2016 is 1 september, 2017 is 1 augustus.

Invullen aantal deelnemers in Regis is facultatief, beschreven deelnemersaantallen zijn een ondergrens. Lege cellen betekenen dat cijfers niet bekend zijn. Zie ook Bijlage 1, bronbeschrijving.

^a Door een andere registratiewijze waren de cijfers over 2016 bij ASK niet bekend.

^b Er is meer te winnen: coachen sociaal gedrag heeft per 1/1/2017 een nieuwe naam: Inzicht in Trainer-Sporter-Interactie.

^c Dit betreft een correctie op 2015.

^d Interventie wordt niet meer aangeboden.

3.4 Arbitrage

Arbiters zijn niet vanzelfsprekend via de vereniging te bereiken. Daarom richt het VSK-programma zich ook op de ongebonden scheidsrechter of juist op de sportbond. In de periode 2015-2017 zijn de arbitrageproducten, met uitzondering van de training Weerbaarheid arbitrage (+411), nauwelijks extra uitgezet. In diezelfde periode werden ook geen nieuwe bonden betrokken. Vijftien bonden participeren in de Week van de Scheidsrechter (zie tekst onder tabel).

Tabel 3.4 Afgenomen interventies (cumulatief) VSK-programma gericht op arbitrage

Interventie		2015	2016	2017
Basisopleiding Scheidsrechterscoach	Aantal bonden	16	16	16
	Aantal verenigingen	153	185	228
	Aantal deelnemers	1.190	1.281	1.346
Weerbaarheid voor arbitrage	Aantal bonden	28	28	28
	Aantal deelnemers	3.516	4.110	4.521
Verkorte Opleiding Scheidsrechterscoach	Aantal bonden	9	9	. ^a
	Aantal verenigingen	31	31	.
	Aantal deelnemers	150	150	.
Weerbaarheid voor verkeersregelaars	Aantal bonden	4	4	4
	Aantal verenigingen	25	25 ^b	25 ^b
	Aantal deelnemers	52	52 ^b	52 ^b
Participeren in de Week van de Scheidsrechter	Aantal bonden	13	15	15
Ondersteuning Clubarbitrage	Aantal bonden	10	11	11

Bron: NOC*NSF, Regis/ASK 2017

NB. Invullen aantal deelnemers in Regis is facultatief, beschreven deelnemersaantallen zijn een ondergrens. Zie ook Bijlage 1, bronbeschrijving. Lege cellen betekenen dat cijfers niet bekend zijn.

^a Interventie wordt niet meer aangeboden.

^b Door een andere registratiewijze waren de cijfers over 2016 en 2017 bij ASK niet bekend.

Uit de arbitragemonitor 2017 blijkt dat de helft van de bondsscheidsrechters en -juryleden niet is geschoold in mentale weerbaarheid (55%); 29% heeft behoefte aan meer scholing op dit gebied. Deze cijfers zijn vergelijkbaar met die van 2015 (Schouten, 2017).

Week van de Scheidsrechter

Sinds 2009 vindt in de eerste volledige week van oktober de Week van de Scheidsrechter plaats. De Week van de Scheidsrechter biedt sportclubs en sporters de mogelijkheid om scheidsrechters en officials voor hun inzet tijdens het sportseizoen te bedanken. Ook in 2017 worden sportclubs en sporters gevraagd om tussen 7 en 15 oktober de scheidsrechters en officials in het zonnetje te zetten en dit via sociale media te delen met de toevoeging #scheidsbedankt. In 2015 werden in deze periode 2.938 tweets met deze toevoeging verstuurd. In 2016 lag dat aantal met 3.160 iets hoger. Deze actie wordt

ook in 2017 herhaald. Dit jaar organiseren vijftien sportbonden⁸ op bondsniveau activiteiten waar de betreffende sportclubs gebruik van kunnen maken. Zo kunnen volleybalverenigingen bij de bond een actiepakket bestellen met promotiemateriaal en blanco ‘tegeltjes’, waarop teams een bedankquote voor de scheidsrechter kunnen schrijven. Voetbalverenigingen kunnen met een ludieke actie clinics met een voetbalscheidsrechter uit het betaald voetbal winnen. De handbal- en hockeybond organiseren bijeenkomsten en spelregelcafés. Dit zijn bijeenkomsten waar scheidsrechters, trainers, coaches en sporters met elkaar in gesprek gaan over sportiviteit en respect en waar de spelregelkennis aan bod komt. Zie 10.1 over de waardering van bestuurders voor de Week van de Scheidsrechter.

Dit jaar verschijnt in de Week van de Scheidsrechter ook het boek *Goed in de wedstrijd* (Westermann, 2017), dat in samenwerking met NOC*NSF wordt uitgebracht. Deze uitgave is een handboek voor scheidsrechters en juryleden in alle sporten. In dit boek komen onderwerpen als het ‘*managen van de wedstrijd*’, weerbaarheid, training en voeding aan de orde.

⁸ Autosport, honk- en softbal, basketbal, handbal, hockey, judo, korfbal, squash, tafeltennis, tennis, voetbal, volleybal, schermen, paardensport en zwemmen

4. Spelregels

Dat sporters kennis hebben van de spelregels is sinds de start van het VSK-programma een belangrijk thema. Een goede kennis van te hanteren en te volgen spelregels moet bijdragen aan meer veiligheid en spelplezier. In paragraaf 4.1 wordt beschreven hoe de beleidsmatige aanpak vanuit de bonden is. Paragraaf 4.2 gaat in op de wijze waarop verenigingen invulling geven aan dit bondsbeleid en al dan niet aanvullen met eigen initiatieven.

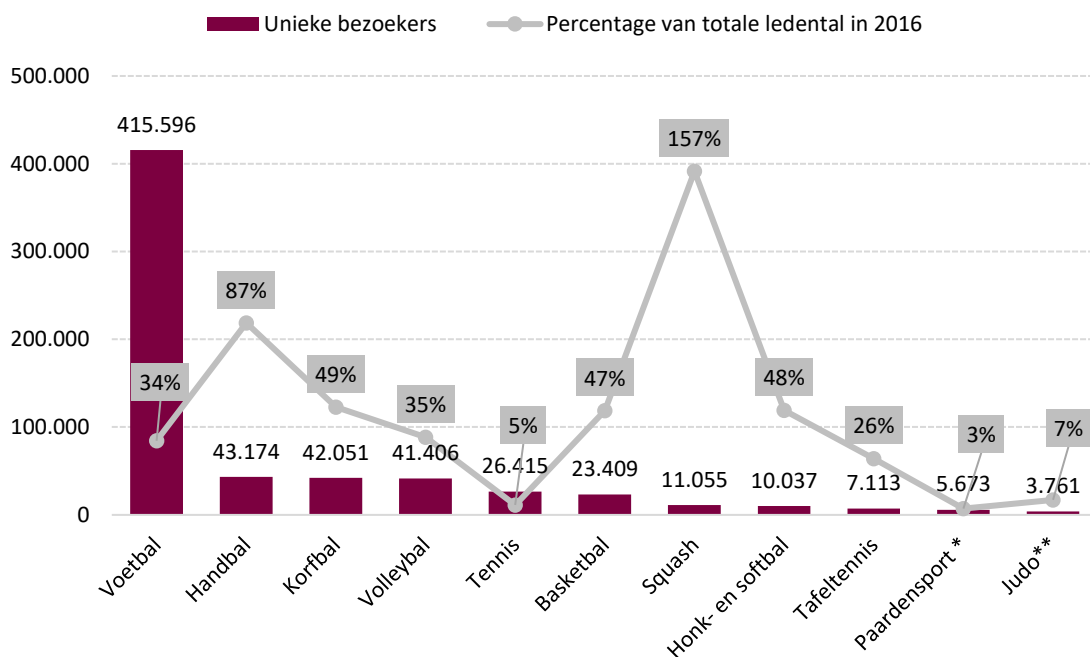
4.1 Verplicht spelregelbewijs en pre-match briefing

Om de leden spelregels bij te brengen, biedt het VSK-programma sinds 2014 de mogelijkheid om via de 'Masterz'-website de leden van sportbonden een digitale spelregelcursus te laten doen. Op de website staan de spelregels van de betreffende sport in toegankelijke taal, worden veel voorkomende situaties behandeld en zijn oefenvragen beschikbaar. Daarbij bestaat ook de mogelijkheid om het officiële spelregelbewijs te halen.

In 2014 participeerden zes sportbonden in deze website. Nadat vorig jaar elf sporten meededen, bieden nu tien sportbonden via een gepersonaliseerde website (voetbalmasterz.nl, volleybalmasterz.nl, etc.) verdieping op de spelregels aan hun leden aan. In het afgelopen jaar is een nieuwe vragenset toegevoegd, is de optie om subsporten toe te voegen ontwikkeld (beachvolleybal, zaalvoetbal, etc.) en wordt ook een aangepaste versie voor de Vlaamse korfbalbond gemaakt.

Sinds 2014 hebben ruim vierhonderdduizend unieke bezoekers de website van Voetbalmasterz bezocht (figuur 4.1). Gemiddeld bleven de bezoekers bijna zeventien minuten op de website. De piek van het bezoek lag in 2014 en 2015 in de maanden oktober, november en december. In 2016 lag de bezoekerspiek juist in augustus en september. Dat heeft alles te maken met de nieuwe eis dat jeugdspelers voorafgaand aan het seizoen een spelregelbewijs moesten behalen om voor hun vereniging in actie te mogen komen. De 415.596 unieke bezoekers zijn ongeveer een derde van het KNVB-ledenbestand in 2016 en ruim twee derde van alle jeugdleden. Voor de overige deelnemende sporten gelden vergelijkbare percentages, variërend van 26 tot 49 procent. Twee sporten die relatief veel leden bereiken met de spelregelwebsite zijn squash (157%) en handbal (87%) waar vrijwel alle leden (en meer) de Masterz-website raadplegen. Tennis haalt met 5 procent juist een relatief lage dekking.

Figuur 4.1 Unieke bezoekers aan masterz.nl website, periode april 2014 – juli 2017

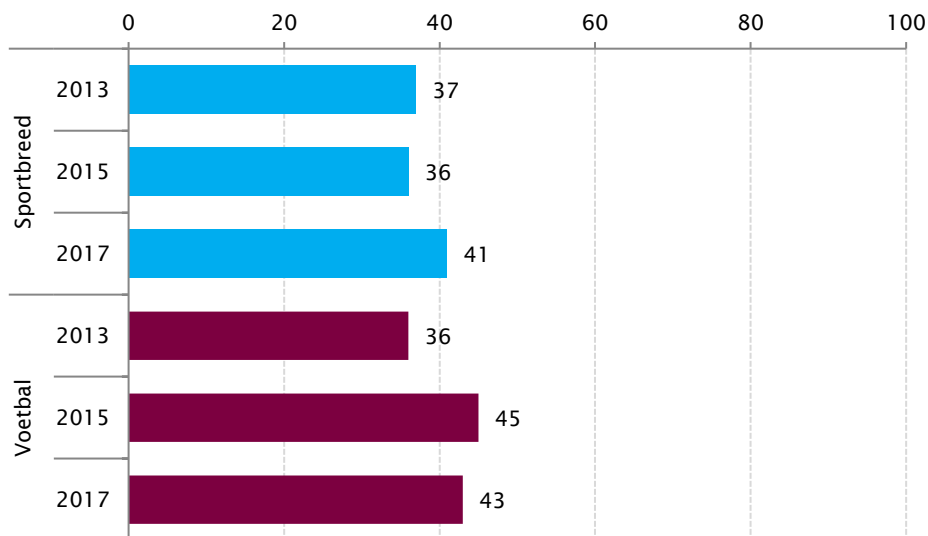
* Paardensport alleen gebruikt in februari en maart 2016.

** Judobond is gestopt per 1 januari 2017, dit heeft te maken met een budgettaire afweging.

Bron: NOC*NSF & Lukkien 2017, bewerking Mulier Instituut

De pre-match briefing is bij ongeveer twee op de vijf verenigingen ingevoerd. In 2015 was dit bij voetbalverenigingen vaker het geval dan bij de overige verenigingen (resp. 45% en 36%). Dat is in de afgelopen twee jaar met een afname van voetbal (-2 procentpunt) en een toename in de gehele sport (+5 procentpunt) nagenoeg gelijk geworden.

Figuur 4.1 Pre-match briefing ingevoerd in de vereniging, in procenten

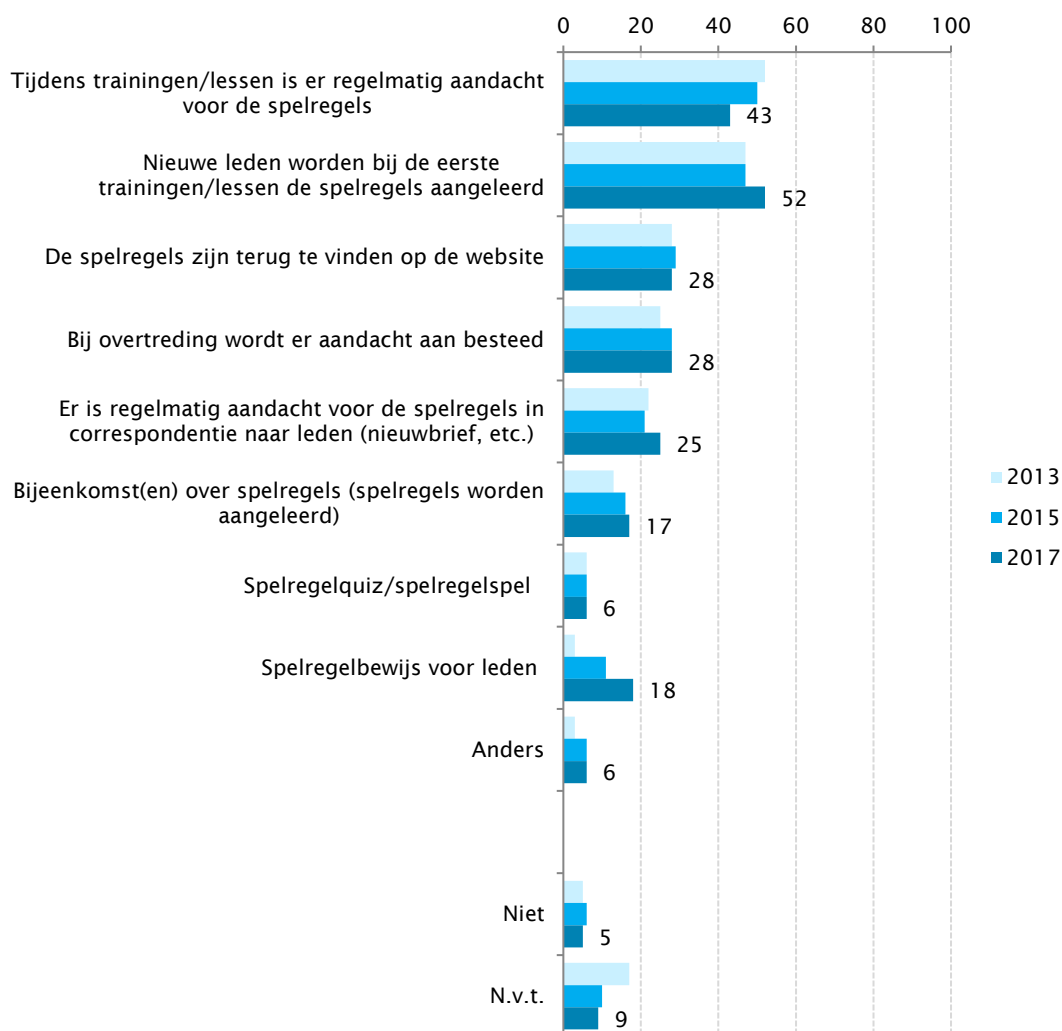

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013, 2015 en 2017

4.2 Aanleren en bekendheid met spelregels

Vrijwel alle verenigingen ondernemen op enige wijze actie om hun leden de spelregels aan te leren. Slechts 5 procent geeft aan hier geen aandacht aan te besteden - en voor 9 procent zijn spelregels niet van toepassing. Ruim de helft van de verenigingsbestuurders geeft aan tijdens de eerste lessen en/of trainingen de spelregels aan hun nieuwe leden te leren. Iets minder dan de helft (43%) besteedt daar tijdens latere trainingen nog regelmatig aandacht aan. Een kwart van de verenigingen (28%) heeft spelregels op de website staan. Het spelregelbewijs heeft inmiddels zijn intrede gedaan bij 18 procent van de verenigingen. Dit was in 2013 slechts 3 procent.

Figuur 4.2 Aandacht voor kennen van de spelregels door de vereniging, ondernomen acties, in procenten

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013, 2015 en 2017

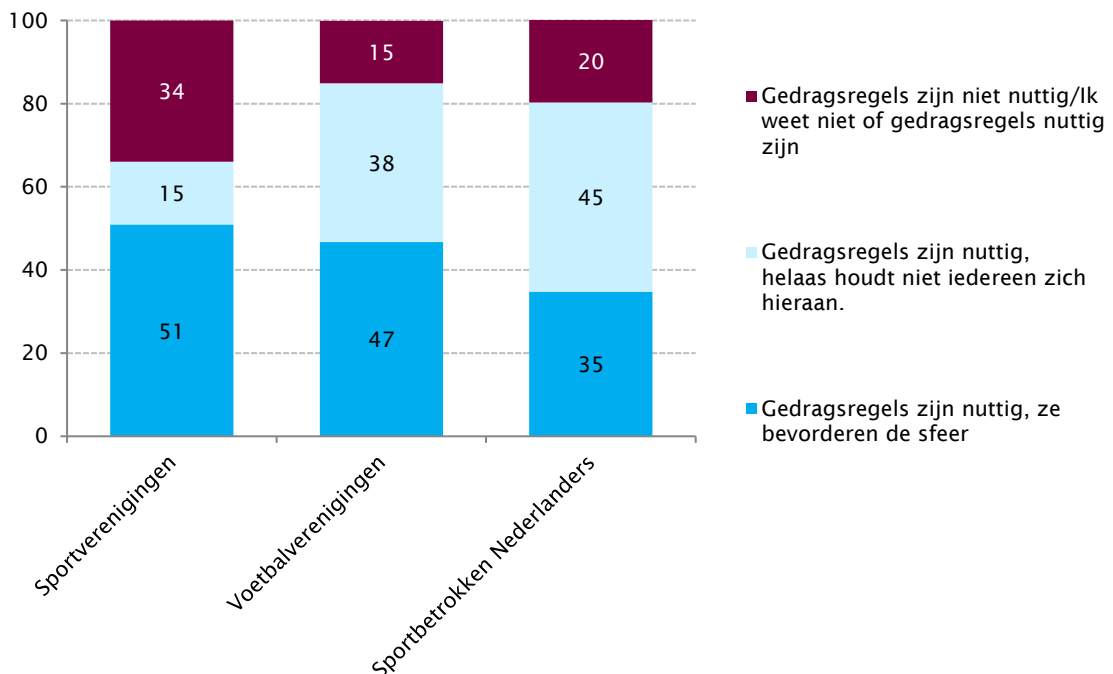
5. Gedragsregels

Waar spelregels zich kenmerken door uniformiteit voor alle verenigingen geldt dat gedragsregels meer interpretatief zijn. Verenigingen kiezen zelf waar ze voor staan en waar nodig of gewenst vindt focus plaats. Gedrags- en spelregels hebben wel gemeen dat een belangrijke voorwaarde voor succes bekendheid bij de leden is. In paragraaf 5.1 gaan we in op de bekendheid met de gedragsregels en in 5.2 wordt de wijze waarop de gedragsregels worden ingevoerd en aangeleerd beschreven. Daarbij lichten we de voetbalverenigingen extra uit wegens de verhoogde aandacht op dit thema vanuit zowel beleid (zie 1.1; intensivering voetbal) als de media.

5.1 Bekendheid met gedragsregels

Meer dan de helft van alle verenigingsbestuurders (51%, figuur 5.1) geeft aan dat ze het nut inzien van gedragsregels binnen de vereniging omdat ze de sfeer bevorderen. Een vergelijkbaar aandeel voetbalbestuurders (47%) denkt er ook zo over. Tegelijk valt op dat een groot aandeel van de voetbalbestuurders (38%) wel het nut van gedragsregels inziet, maar pessimistisch is over de leden voor wie ze gelden. Ze lijken in te schatten dat het probleem niet in de regels zit, maar in de leden die zich er niet aan houden. Daarmee onderscheiden ze zich van de bestuurders van alle verenigingen die veel vaker denken dat regels niet nuttig zijn of niet weten of ze nuttig zijn. Deze cijfers wijken nauwelijks af van de cijfers in 2013 en 2015.

Figuur 5.1 Het nut van gedragsregels in de vereniging, in procenten

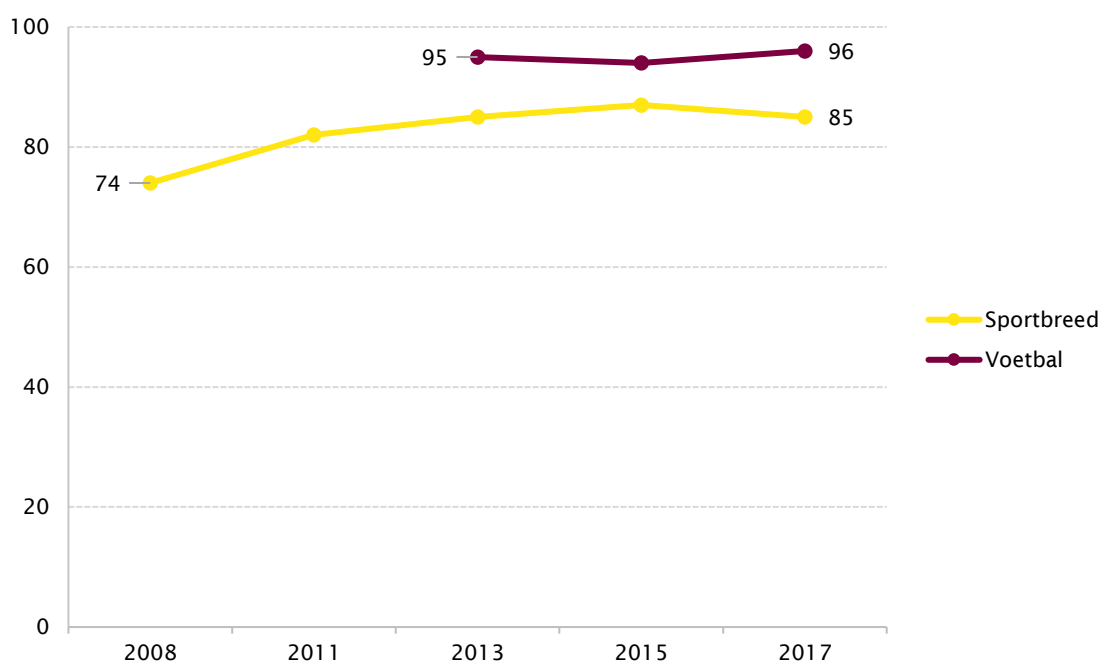

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2017; Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek mei 2017.

5.2 Invoeren en aanleren gedragsregels

Ondanks een relatief grote groep van 34 procent die sceptisch is over de waarde van gedragsregels, zijn in dezelfde verenigingen wel vaak regelingen aanwezig ten aanzien van ongewenst gedrag. Het aandeel verenigingen met gedragsregels groeide tussen 2008 en 2015 van 74 naar 87 procent (figuur 5.2). De groei zette zich in de afgelopen twee jaar niet verder door en bleef op een vergelijkbaar aandeel (85%). De voetbalverenigingen blijven - in lijn met de breder gedeelde overtuiging dat gedragsregels nuttig zijn - een uitschieter. Vrijwel iedere voetbalvereniging (96%) heeft één of meer regelingen ten aanzien van (ongewenst) gedrag.

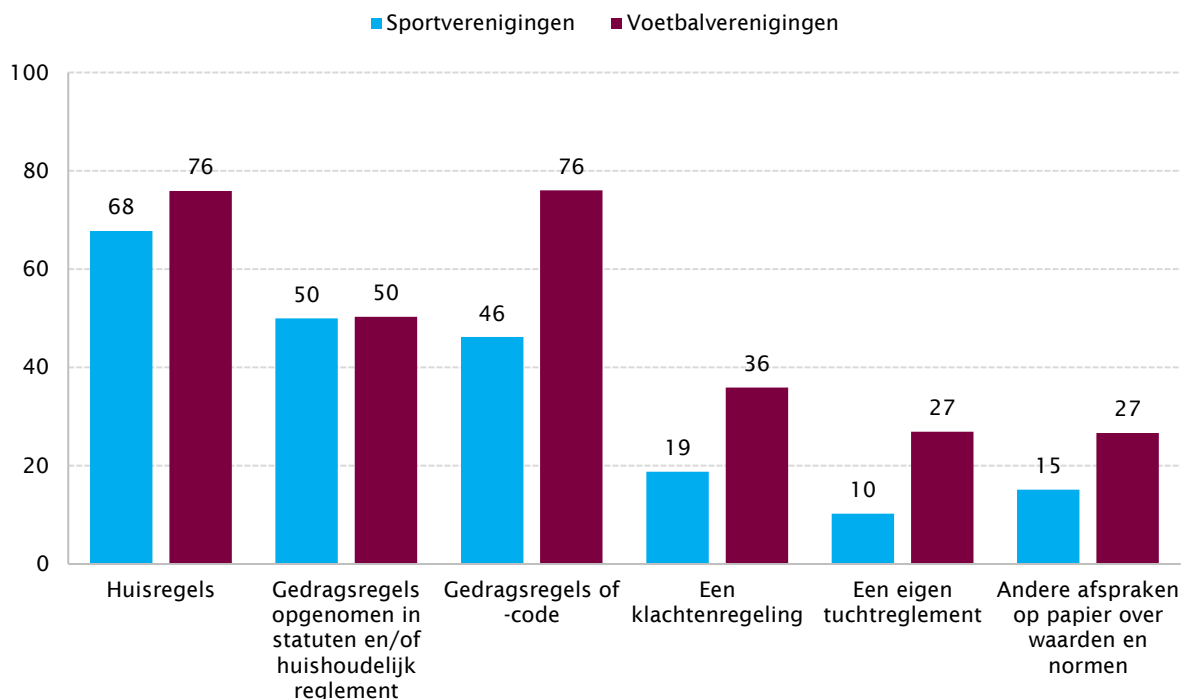
Figuur 5.2 Regelingen aanwezig bij sportverenigingen en voetbalverenigingen ten aanzien van (ongewenst) gedrag, in procenten

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling SSR en VSK 2008 t/m 2017

De meeste sportverenigingen met gedragsregels voor de leden hebben dat in huisregels vastgelegd (68%, figuur 5.3). De helft van de verenigingen neemt ze op in statuten en/of huishoudelijke reglementen en in gedragscodes. Eén op de tien sportverenigingen heeft een eigen tuchtreglement. Dat zijn nagenoeg dezelfde percentages als in 2013 werden gerapporteerd. De voetbalverenigingen scoren op alle onderdelen hoger, met name op het gebied van gedragsregels of gedragscode. Ruim drie kwart van de voetbalverenigingen geeft aan hierover te beschikken. Daarnaast valt op dat relatief veel voetbalverenigingen een klachtenregeling (36%) of eigen tuchtreglement (27%) hebben. Met name de klachtenregeling is sinds 2013 sterk gegroeid (toen 23%).

Figuur 5.3 Aanwezige regelingen bij sportverenigingen en voetbalverenigingen ten aanzien van (ongewenst) gedrag, in procenten

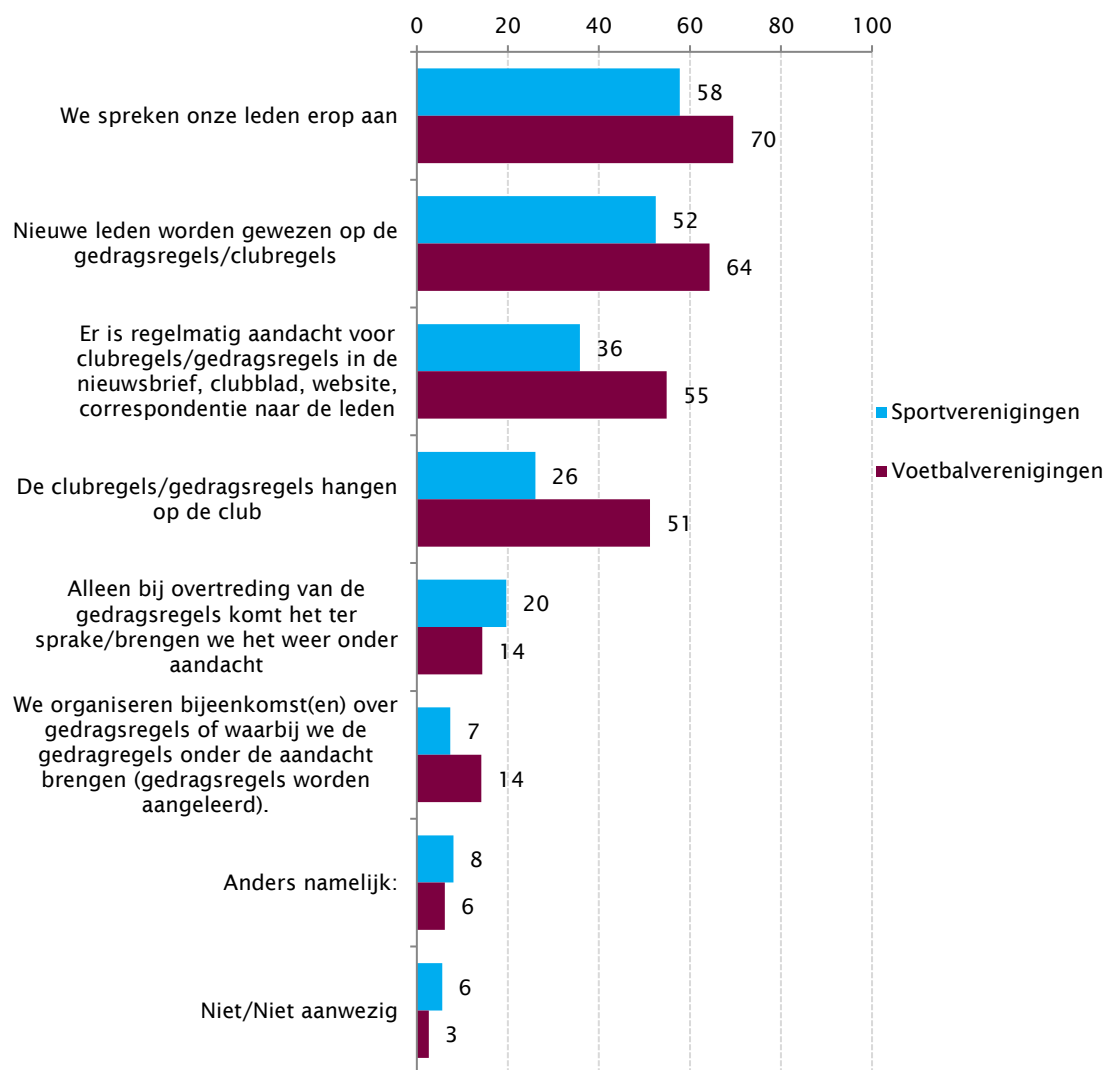
Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2017

Aanleren ('activeren') van de regels

Na het inzien van het nut van gedragsregels en de daadwerkelijke aanwezigheid van deze regels, volgt het sluitstuk van regeloverdracht. Dit is de fase waarin het bestuur de gedragsregels naar de leden communiceert, oftewel activeert. Bestuursleden van ruim de helft van de sportverenigingen spreken hun leden aan op de gedragsregels (58%, figuur 5.4) en wijzen nieuwe leden op de regels die op de vereniging gelden (52%). Bij een kwart van de verenigingen zijn de gedragsregels zichtbaar op de club opgehangen. Eén op de vijf verenigingen brengt gedragsregels alleen ter sprake wanneer deze worden overtreden. Deze uitkomsten komen overeen met de bevindingen uit 2013 en 2015.

Voetbalbestuurders activeren de gedragsregels van de vereniging vaker en op meer verschillende manieren. Slechts 3 procent geeft aan de gedragsregels niet actief op de leden over te dragen, tegenover 6 procent van alle sportverenigingen. Verder geven de voetbalbestuurders op alle onderdelen vaker aan dat ze dit gebruiken om de regels over te dragen. De grootste verschillen zijn zichtbaar bij de aandacht via de passieve kanalen zoals nieuwsbrief, clubblad en website (55%) en bij het ophangen van de clubregels op de vereniging (51%). Maar ook in het directe contact met de leden zijn voetbalbestuurders vaker actief dan hun functiegenoten elders in de sport. Ook voor de cijfers van de bestuurders uit het voetbal geldt dat deze vergelijkbaar zijn met die van 2013 en 2015.

Figuur 5.4 Wijze van 'activering' aanwezige gedragsregels door verenigingen per sporttak, in procenten

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2017

Deel II Excessen: incidentie en omgang

6. Incidentie en veiligheidsbeleving

In dit hoofdstuk beschouwen we de incidentie van ongewenst gedrag ('meemaakcijfer') vanuit verschillende betrokken groepen, beschrijven we de excessen aan de hand van de cijfers van sportbonden, in het bijzonder de KNVB, en vragen we naar veiligheidsbeleving onder de gehele bevolking. Paragraaf 6.1 beschrijft de excessen in de sport zoals deze door diverse betrokken partijen worden geregistreerd. Paragraaf 6.2 gaat in op de situatie in het amateurvoetbal. In 6.3 beschouwen we incidentie en veiligheidsbeleving bij de verenigingsbestuurders. Vervolgens gaan we in 6.3 in op het meemaakcijfer en veiligheidsgevoel van de (sportende) Nederlander. In 6.4 komt de eerste meting uit de Monitor Sportief Wedstrijdgedrag (MSW) aan bod. Dit is een nieuwe volgmethode van sportief en onsportief gedrag met behulp van de SportklimaatApp. Tot slot biedt paragraaf 6.5 inzicht in de registratie en aanpak van seksuele intimidatie in de sport.

6.1 Excessen in de sport

Het aantal tuchtzaken bij de bonden blijft grotendeels gelijk (judo, honk-/softbal, zwemmen, handbal). Bij een aantal sporten is een daling in het aantal tuchtzaken (hippische sport, basketbal, volleybal) te zien. Een aantal van deze bonden geeft zelf aan dat ze er niet per se van uitgaan dat dit komt door daadwerkelijk minder overtredingen of incidenten, maar door gewijzigde regelgeving of andere interpretatie/minder registratie van de scheidsrechters.

Bij een groot aantal bonden worden lichte overtredingen niet (centraal) geregistreerd en dus kunnen ze weinig zeggen over de ontwikkeling over de jaren. Een aantal bonden registreert deze overtredingen wel via een wedstrijdformulier of scheidsrechter. Behalve deze registratie wordt hier niets mee gedaan.

De bonden geven aan dat zware overtredingen of excessen weinig voorkomen, hoogstens één of twee zware gevallen per jaar. Hierbij valt te denken aan (verbaal) geweld tegen de arbitrage of zeer zware wedstrijdgerelateerde overtredingen. Hier is volgens de bonden ook geen stijging of daling te zien.

6.2 Excessen in het voetbal

Ernstige incidenten in het amateurvoetbal worden vaak als 'excessen' beschreven. Bij de presentatie van de ontwikkelingen op het gebied van excessen volgen we in deze rapportage de definitie die de KNVB gebruikt (zie kader).

Excessieve overtredingen

De volgende definitie wordt gehanteerd voor het begrip excessieve overtreding (individueel en collectief):

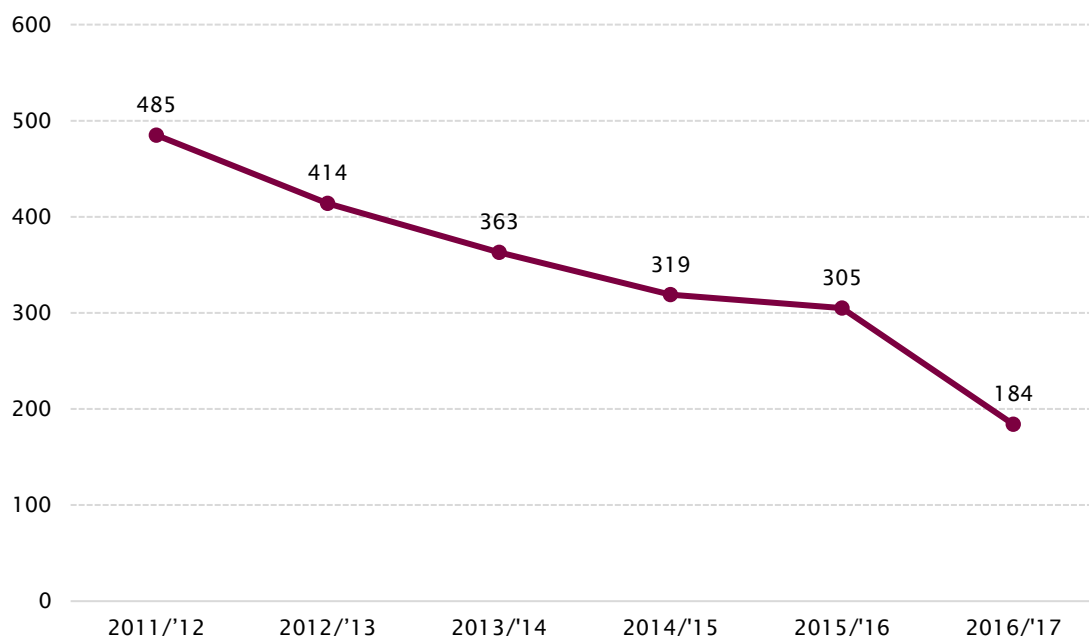
- a. Buitensporig fysiek geweld jegens een individu of meerdere individuen;
- b. Ernstige bedreiging van een individu of meerdere individuen;
- c. Raak spuwen van een individu of meerdere individuen, voor, gedurende, dan wel na de wedstrijd.

Van een excessieve overtreding kan onder meer sprake zijn indien de overtreding zelf, qua aard of proportionaliteit, als buitensporig en/of ernstig kan worden aangemerkt en/of er meerdere overtredingen zijn begaan en/of sprake is van enig toegebracht letsel, dan wel indien de gemaakte overtreding op andere gronden, bijvoorbeeld opzet van de dader, kan worden aangemerkt als excessieve overtreding, zulks ter beoordeling van de tuchtrechtelijke organen.

Bron: Handleiding tuchtzaken amateurvoetbal 2016/'17, KNVB 2016

Het aantal overtredingen dat zich kwalificeert als exces is sinds het seizoen 2011/2012 jaarlijks minder geworden. Zes seizoenen geleden was nog sprake van 485 excessen, in het afgelopen seizoen rapporteerde de bond 184 excessen (figuur 6.1). De structurele daling van de afgelopen jaren (ca. 10-15 procent per jaar) leek het afgelopen jaar tot stilstand te komen. Maar met een daling van 121 gevallen (-40%) ten opzichte van het vorige seizoen noteerde de KNVB juist de sterkste afname in jaren.

Figuur 6.1 Aantal meldingen van excessen (incidenteel en collectief) in het amateurvoetbal

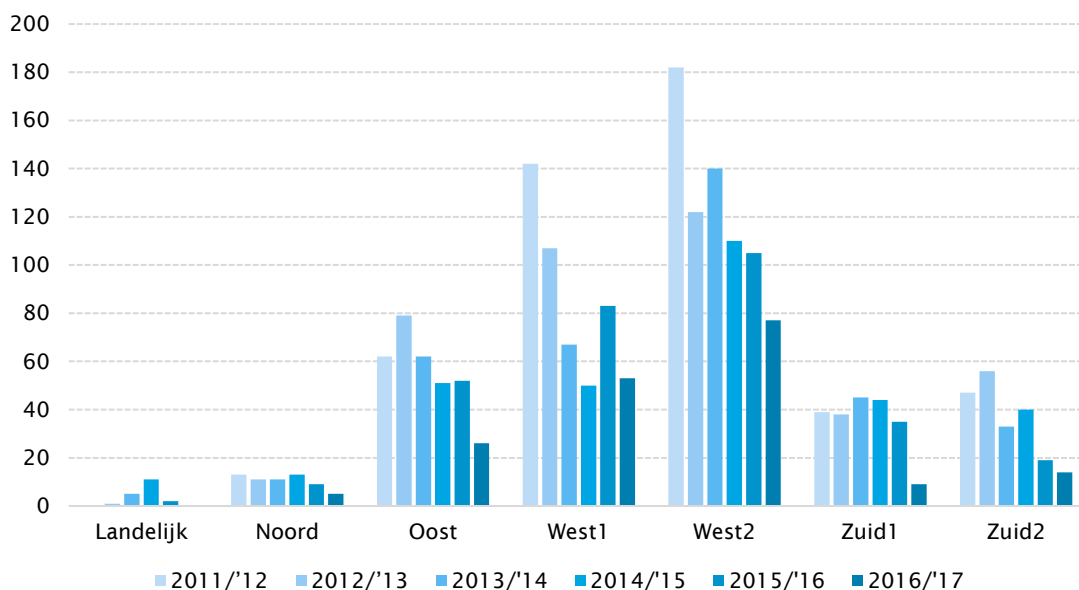

Bron: KNVB 2017, bewerking Mulier Instituut

Nb. Vanaf het seizoen 2017/2018 registreert de KNVB excessen op een meer gedifferentieerde wijze.

De daling zoals in figuur 6.1 vastgesteld, is in alle districten terug te zien. Met uitzondering van district West 1 (seizoen 2014/2015) zijn de excessencijfers op het laagste punt in de laatste zes jaar. In het district Zuid 1 is relatief de grootste daling ten opzichte van het vorige seizoen te zien van bijna 75 procent (resp. 35 en 9 excessen).

Figuur 6.2 Aantal meldingen van excessen (incidenteel en collectief in het amateurvoetbal, naar district

Bron: KNVB 2017, bewerking Mulier Instituut

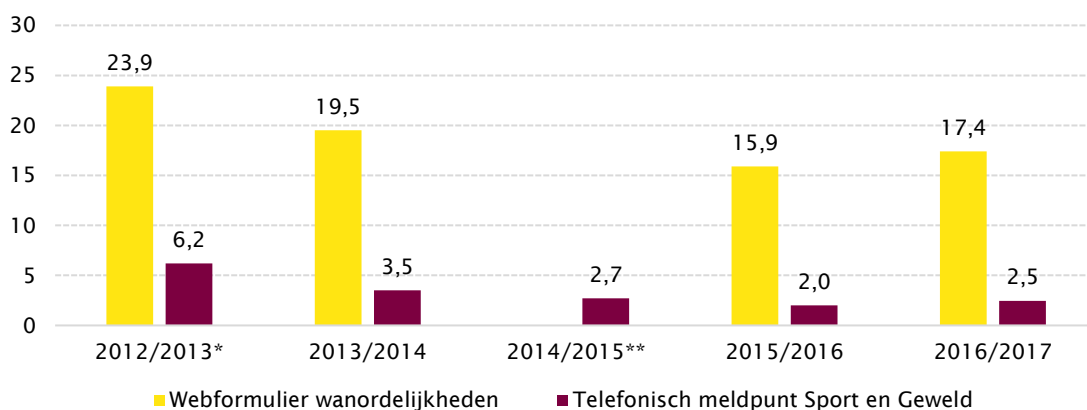
Nb. 'Landelijk' betreft de hogere amateurklassen die de districten overstijgen

De KNVB ziet de uitzonderlijke grote daling van de excessencijfers in het afgelopen seizoen ook, maar heeft er niet direct een verklaring voor. Ruud de Klerk, coördinator tuchtzaken KNVB: "In het afgelopen jaar zijn een aantal wijzigingen doorgevoerd en aangekondigd. We hebben met ingang van het seizoen 2017/2018 een nieuw tuchtreglement ingesteld. Mogelijk hebben enkele tuchtcommissies vooruitlopend op deze veranderingen al uitspraak gedaan. Daarnaast zijn sinds dit seizoen wijzigingen doorgevoerd in de wijze van registratie van excessen. In de komende maanden gaan we met onze tuchtcommissies zitten om te kijken waar deze trendbreuk op gebaseerd is."

Naast de excessen die door scheidsrechters worden geregistreerd, zijn sinds 18 maart 2013 ook het meldpunt wanordelijkheden (digitaal webformulier) en het meldpunt Sport en Geweld (telefonisch) actief. Dit laatste meldpunt wordt door het Ministerie van Veiligheid en Justitie gefinancierd en is bedoeld voor de wedstrijddagen zodat direct kan worden gehandeld. Dit handelen varieert van telefonische ondersteuning met adviezen tot de directe inzet van politie. Het gemiddeld aantal telefoontjes per week nam sinds seizoen 2012/2013 van ruim zes (6,2) af tot 2 per week in het vorige seizoen (figuur 6.3). Daarmee liep deze ontwikkeling in de pas met de daling van het aantal excessen (figuur 6.1). Aan deze trend is in het afgelopen seizoen een einde gekomen. Terwijl het aantal geregistreerde excessen nog verder daalde, steeg het aantal telefonische meldingen bij Sport en Geweld lichtelijk naar 2,5 per speelweekend.

Het webformulier wanordelijkheden is vooral bedoeld voor minder spoedeisende zaken die niet via officiële kanalen voor een tuchtzaak in aanmerking komen. Dit kan zijn: partijdige scheids- of grensrechters of wangedrag langs de lijn. De KNVB reageert hierop door onder andere waarnemers in te zetten of een vereniging nadrukkelijker te volgen. Dit webformulier kende evenals het telefonisch meldpunt Sport en Geweld sinds het seizoen 2012/2013 een daling. Ook hier steeg het aantal meldingen in het afgelopen seizoen lichtelijk ten opzichte van het voorgaande seizoen (resp. 15,9 en 17,4).

Figuur 6.3 Geregistreerde meldingen bij meldpunten wanordelijkheden en Sport en Geweld, gemiddeld aantal meldingen per week in een heel seizoen

* Week 12 t/m 22 (gemiddelde berekend over 11 weken)

** geen gegevens beschikbaar van meldpunt wanordelijkheden

Bij het Ministerie van Veiligheid en Justitie ontvangt de verantwoordelijke projectleider (Portefeuille High Impact Crimes) alle meldingen die bij het meldpunt Sport en Geweld binnenkomen. Bij meldingen die opvallen is contact met de KNVB om de afhandeling van deze meldingen te bespreken. Achter de schermen is door de betrokken partijen gewerkt aan het verbeteren van processen en dit heeft ertoe geleid dat de politie geen aparte piketdiensten meer aan dit noodnummer hoeft te koppelen. De opvolging is per 1 september geregeld binnen de bestaande werkprocessen van de politie.

Reactie Centraal Orgaan Voetbalscheidsrechters (COVS) op excessencijfers

Pol Hinke, voorzitter Centraal Orgaan Voetbalscheidsrechters (COVS), herkent dat het aantal excessen van zwaar ongewenst gedrag in de laatste jaren is teruggelopen. Voor zover hij het vanuit zijn functie kan inschatten geeft hij aan dat dit 'goed op orde' is. Toch denkt Hinke dat nog altijd een 'niet onbelangrijk deel' van de excessen buiten de officiële registraties blijft.

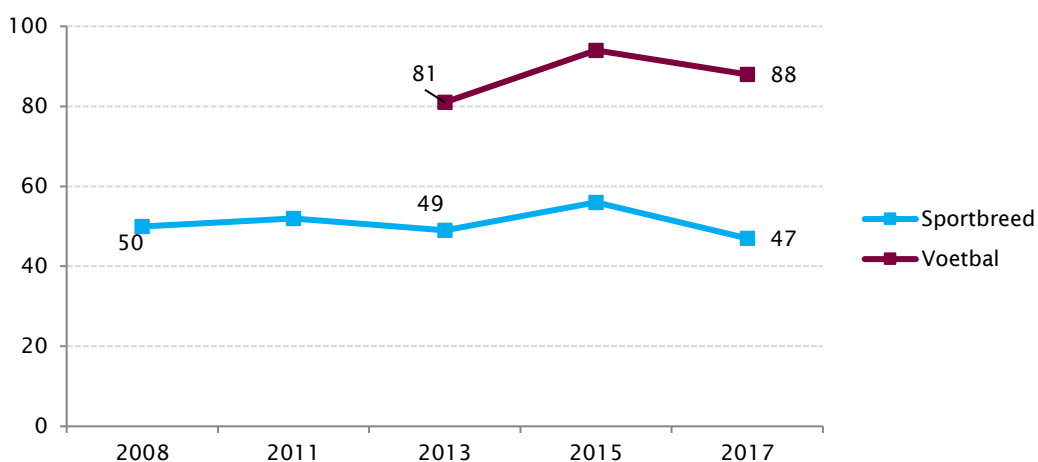
Tegelijk signaleert hij dat de zware excessen niet het grootste probleem (meer) is. Bezwaar maken tegen alles wat de scheidsrechter beslist, is normaal geworden. Hij vindt dat dan ook het grootste probleem in het huidige voetbal: "Omdat het de sfeer verziekt en scheidsrechters het plezier in fluiten ontnemt."

6.3 Verenigingsbestuurders

Incidentie

In de VSK Monitor 2015 beschreven we dat het aandeel bestuurders dat te maken had met ongewenst gedrag licht toenam naar 56 procent. Voor voetbal (naar 94 procent) gold dat deze toename wat sterker was. De toename in beide categorieën is twee jaar later niet doorgezet. In beide gevallen daalde het meemaakcijfer van ongewenst gedrag naar respectievelijk 47 en 88 procent. De verschillen zijn in vergelijking met eerdere jaargangen dermate klein dat er geen sprake is van een structurele verandering van het aandeel bestuurders dat ongewenst gedrag meemaakte.

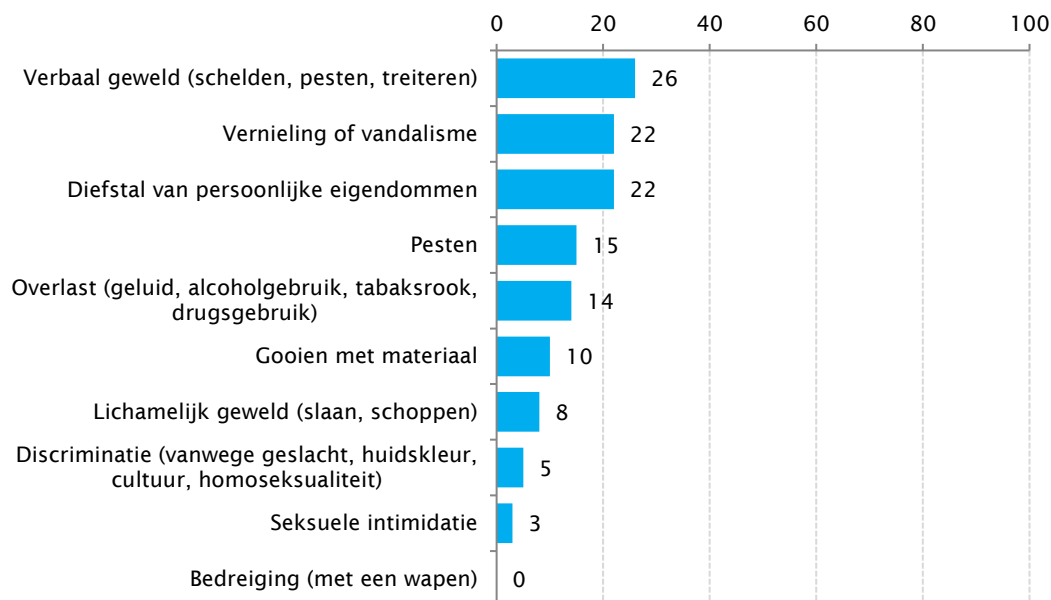
Figuur 6.4 Bestuurders die ongewenst gedrag meegemaakt hebben of klachten over ontvingen in afgelopen 12 maanden, in procenten

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling SSR en VSK 2008 t/m 2017

Gevraagd naar de aard van het ongewenste gedrag waarmee de bestuurder werd geconfronteerd, komt naar voren dat het in de meeste gevallen om verbaal geweld gaat (26%, figuur 6.5). Daarnaast gaat het bij meer dan één op de vijf verenigingsbestuurders om meer anoniem wangedrag zoals diefstal, vernieling en vandalisme. Wanneer deze cijfers met 2015 worden vergeleken, dan is de lichte stijging ten opzichte van 2013 in de recente jaren, terug naar het niveau van vier jaar geleden.

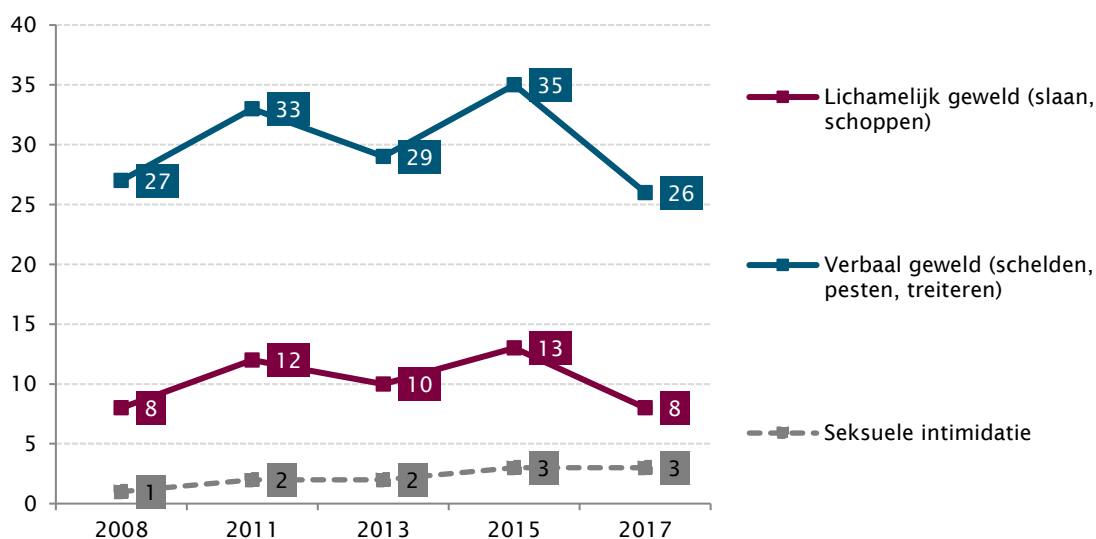
Figuur 6.5 Meest voorkomende vormen van ongewenst gedrag wanneer een verenigingsbestuurder daarmee geconfronteerd werd in de afgelopen 12 maanden, in procenten

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2017

De meemaakcijfers van ongewenst gedrag voor zowel lichamelijk als verbaal geweld zijn na een tussentijdse stijging terug op het niveau van 2008 (figuur 6.6). De uitzondering hierop is het gerapporteerde meemaakcijfer van seksuele intimidatie (SI). De stijging van het aandeel bestuurders dat met deze problematiek werd geconfronteerd was marginaal maar stabiel. Dit lijkt ook bevestigd te worden door de cijfers van NOC*NSF (paragraaf 6.1).

Figuur 6.6 Ontwikkeling van (een selectie van) vormen van de mate waarin verenigingsbestuurders geconfronteerd worden met/klachten ontvangen over ongewenst gedrag, in procenten

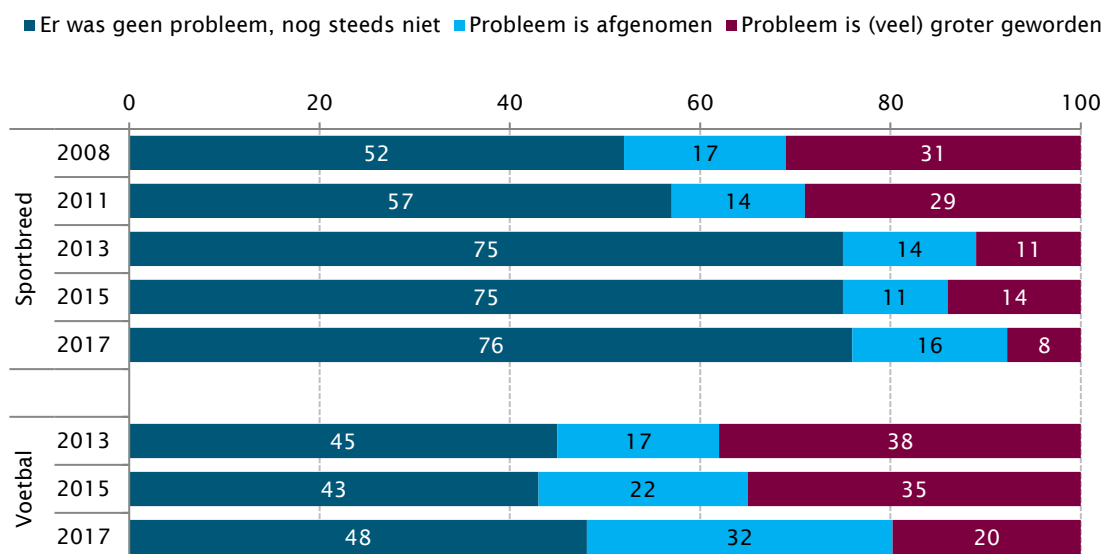
Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling SSR en VSK 2008 t/m 2017

Beleving problematiek

De vaststelling dat verenigingsbestuurders na een tussentijdse opleving weer in vergelijkbare mate met wangedrag worden geconfronteerd als in 2008, wordt niet ondersteund door de ontwikkeling van de ‘probleembeleving’ in dezelfde periode. Opvallend genoeg is het aandeel bestuurders dat ongewenst gedrag als probleem beschouwt steeds kleiner geworden (figuur 6.7). In 2008 vond iets meer dan de helft van hen dat er geen probleem was met betrekking tot ongewenst gedrag. Daartegenover stond toen nog een groep van bijna een derde (31%) die aangaf dat het probleem (veel) groter was geworden. In vergelijking met deze cijfers is de lezing van dezelfde groep in 2017 ronduit positief te noemen. Slechts 8 procent ziet dat het probleem groter is geworden en drie kwart vindt dat er geen probleem is.

Voor bestuursleden uit het voetbal zijn deze cijfers vanaf 2013 beschikbaar. Binnen deze groep is het aandeel dat in wangedrag geen probleem ziet stabiel op bijna de helft. De andere helft ziet in toenemende mate dat het probleem minder groot is geworden. Dat zijn positievere cijfers dan in 2013 (toen 17%), maar nog altijd ziet één op de vijf voetbalbestuurders dat het probleem van wangedrag (veel) groter is geworden.

Figuur 6.7 Ongewenst gedrag als probleem, in procenten, volgens verenigingsbestuurders

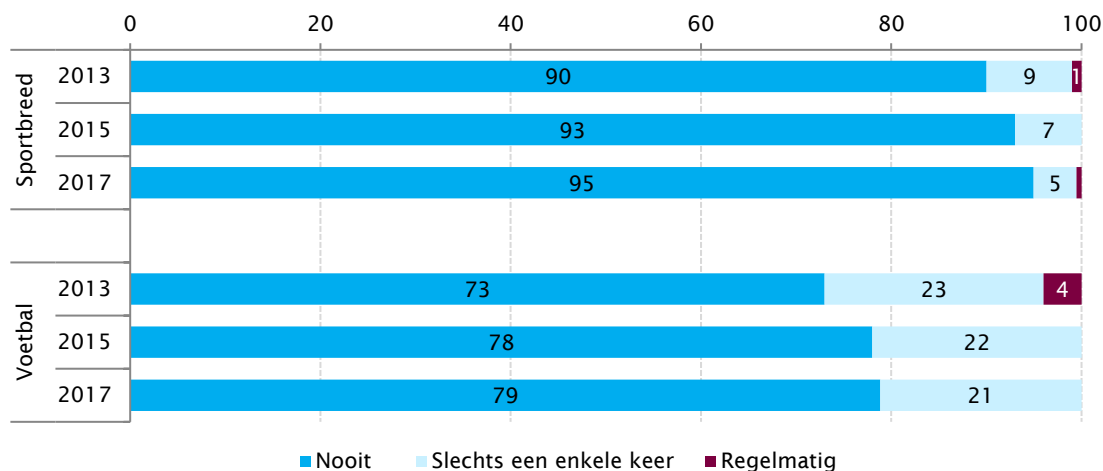

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling SSR en VSK 2008 t/m 2017

Veiligheidsbeleving

Bestuurders geven aan zich in de sport veilig te voelen (figuur 6.8). Het hoge percentage van 90 procent in 2013 dat zich ‘nooit onveilig’ voelde in de sport, steeg in 2017 nog verder naar 95 procent. In het voetbal steeg dit aandeel in dezelfde periode eveneens. Maar de situatie dat voetbalbestuurders zich vaker ‘wel eens onveilig’ voelen (21%) dan de overige sportbestuurders blijft in stand. Dat is nauwelijks verrassend aangezien we eerder al zagen dat voetbalbestuurders meer meemaken en wangedrag ook vaker als probleem zien.

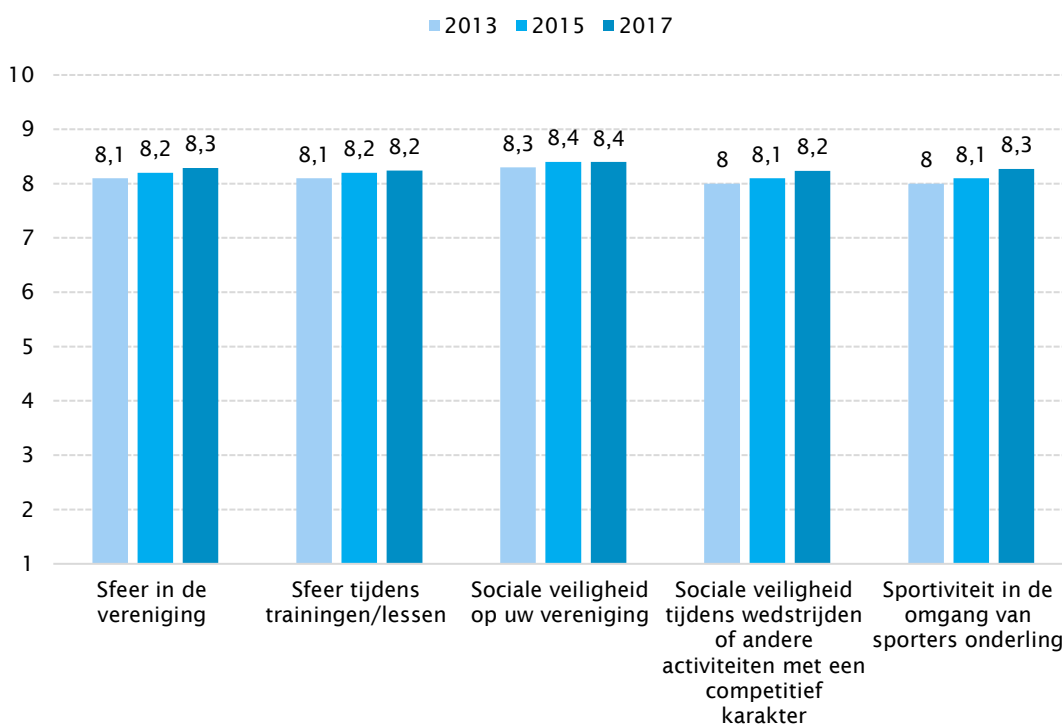
Figuur 6.8 Mate waarin verenigingsbestuurders zich sociaal onveilig voelen in de sport, in procenten

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013, 2015 en 2017

Niet alleen de eigen veiligheid wordt door de verenigingsbestuurders met de jaren steeds iets beter gewaardeerd, ook de sfeer, sociale veiligheid en sportiviteit verbeteren volgens deze groep. In figuur 6.9 is te lezen dat tussen 2013 en 2017 het gemiddelde rapportcijfer voor diverse aspecten licht toeneemt. Ondanks de negatieve uitschieter op het meemaakcijfer in 2015, geldt dat voor alle aspecten de verhoging van het gemiddelde klein maar stabiel is.

Figuur 6.9 Gemiddeld rapportcijfer voor veiligheid en sfeer op de vereniging, volgens bestuurders

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013, 2015 en 2017

6.4 De (sportende) Nederlander

In de vorige paragraaf stelden we vast dat de bestuurders van de Nederlandse sportverenigingen zich veilig voelen en de sfeer in de vereniging steeds beter beoordelen. Ondanks dat nog altijd de helft van de verenigingen te maken heeft met enige vorm van wangedrag (meemaakcijfer) en dat een kwart van de bestuurders dit als probleem ziet.

In deze paragraaf gaan we in op het meemaakcijfer van de sportende Nederlander en de bevolking als geheel. Om een volledig beeld te kunnen schetsen, zijn hiervoor verschillende bronnen gebruikt. Daarbij zijn de bevroegde groepen niet altijd uniform. In de bronvermelding onder iedere tabel staat deze bevroegde groep daarom expliciet beschreven.

Incidentie

Het eerste cijfer dat we met betrekking tot wangedrag in de sport presenteren, is de kernindicator 'Wangedrag in de sport'. Dit is de eerste van twee kernindicatoren op het gebied van sportklimaat en is als zodanig onderdeel van de twintig geformuleerde kernindicatoren sport⁹. De meting van het afgelopen jaar laat een lichte daling zien van het meegemaakte wangedrag door bezoekers van wedstrijden en/of sporters van 12 jaar en ouder (tabel 6.1). In 2012 en 2014 gaf 38 procent van de bevroegde groep aan wangedrag te hebben meegemaakt of getuige te zijn geweest. In 2016 is voor het eerst een significante verandering waarneembaar met een daling naar 34 procent. Daarmee is het cijfer ondersteunend aan de vaststelling van de verenigingsbestuurders die over het algemeen aangeven (iets) minder wangedrag mee te maken.

Tabel 6.1 Kernindicator Wangedrag in de sport, incidentie

	2012	2014	2016
Meemaken of getuige zijn van wangedrag in de sport (in procenten)	38	38	34

Bron: SCP/CBS, VTO '12, '14 en '16 bezoekers van wedstrijden en/of sporters (maandelijks of vaker) van 12 jaar en ouder

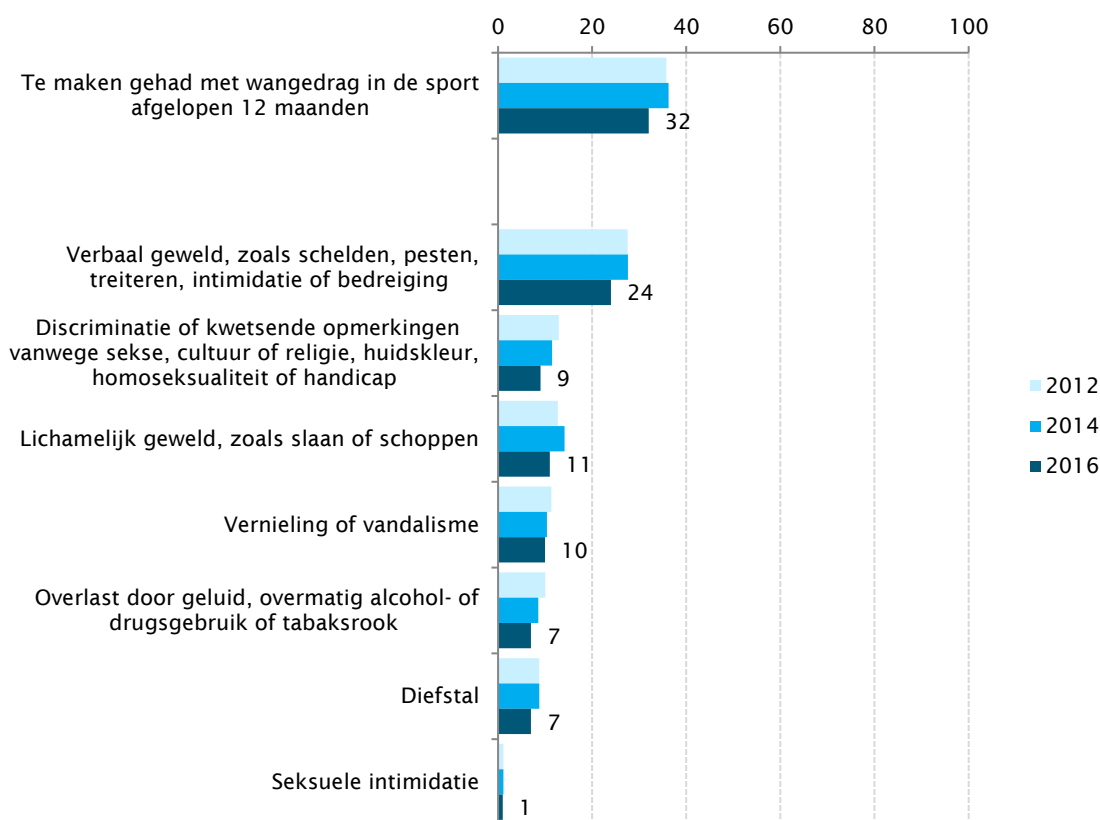
Nb. Bovenstaande cijfers hebben betrekking op de groep van 12 jaar en ouder, zoals afgesproken is met VWS m.b.t. de kernindicatoren. Daardoor kunnen deze cijfers echter afwijken van andere figuren o.b.v. de VTO in deze rapportage. De verklaring is dat in die figuren de groep wordt besproken van 15 jaar en ouder, in afstemming met andere bronnen in deze rapportage.

De afzonderlijke vormen van wangedrag nemen ook nagenoeg allemaal af (figuur 6.10). Ook dit correspondeert met de bevraging van de verenigingsbestuurders. Voor zowel het totale meemaakcijfer als voor de uitsplitsing naar type wangedrag geldt dat bestuurders meer meemaken dan sporters en/of bezoekers van sportwedstrijden. Dat is niet onlogisch. Het is aannemelijk dat bestuurders in hun functie

⁹ In 2014 zijn de Kernindicatoren Sport en Bewegen benoemd door de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Deze kernindicatoren zijn bedoeld om de stand van zaken in de Nederlandse sportwereld duurzaam in de tijd te kunnen volgen. Zie voor meer informatie: <https://www.volksgezondheinzorg.info/sport/kernindicatoren#node-inhoud-kernindicatoren-sport>

een centraler punt zijn in de vereniging dan een individueel lid, en daarmee ook meer meekrijgen van ongewenst gedrag. De volgorde van de verschillende vormen wangedrag is wel vergelijkbaar als naar sporters en bestuurders wordt gekeken. Het gaat veelal om verbaal geweld en in mindere mate om lichamelijk geweld.

Figuur 6.10 Vormen van wangedrag in de sport waarmee sporters (15 jaar en ouder) in de afgelopen 12 maanden werden geconfronteerd, in procenten

Bron: SCP/CBS, VTO'12, '14 en '16

Veiligheidsgevoel

De tweede kernindicator van sportklimaat is die van het veiligheidsgevoel onder de bezoekers van sportwedstrijden en/of sporters van 12 jaar en ouder. Daaruit blijkt dat drie kwart van deze groep zich op en rondom sportwedstrijden veilig voelt (tabel 6.2). De kleine daling die te zien is bij het meemaakcijfer (tabel 6.1) is niet te zien in het gerapporteerde veiligheidsgevoel. De stijging die zich tussen 2012 en 2014 leek te ontwikkelen (+3 procentpunten) heeft zich niet verder doorgezet.

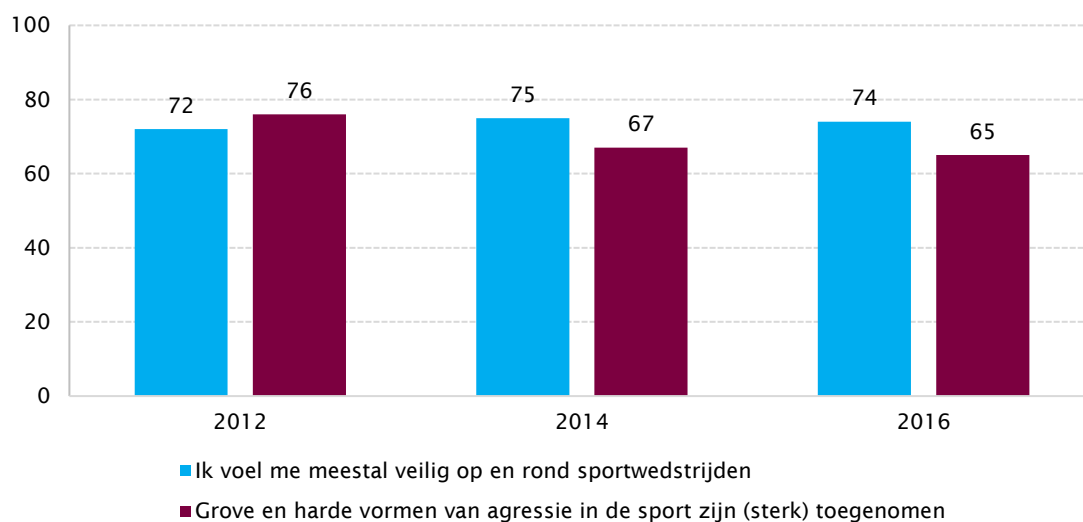
Tabel 6.2 Kernindicator Veilig voelen in de sport, veiligheidsgevoel

Kernindicator operationalisatie	2012	2014	2016
Zich veilig voelen op en rondom sportwedstrijden	73	76	75

Bron: SCP/CBS, VTO'12, '14 en '16 Bezoekers van wedstrijden en/of sporters (maandelijks of vaker) van 12 jaar en ouder

Twee op de drie sportbetrokkenen stelt vast dat de sport harder en agressiever is geworden. Dat is vergelijkbaar met twee jaar eerder en tien procentpunten minder dan in 2012 (figuur 6.11). Dat is een positieve ontwikkeling te noemen, maar het blijft een aanzienlijk deel van de personen die zich in de Nederlandse sportwereld bewegen als sporter en/of toeschouwer. Het opvallende hiervan is dat ondanks een blijvend gerapporteerde verharding van de Nederlandse sport, dit geen invloed lijkt te hebben op het veiligheidsgevoel. Twee verklaringen lijken hiervoor van toepassing. Ten eerste is het mogelijk dat de respondenten het niet in hun eigen omgeving meemaken, maar inschatten dat het buiten hen om, in andere kringen, wel degelijk erger wordt. Een tweede mogelijkheid is dat de sporter en/of supporter in de Nederlandse sport de verharding onderdeel vindt van de sport en/of maatschappij, maar dat hun gevoel van veiligheid er niet door wordt beïnvloed.

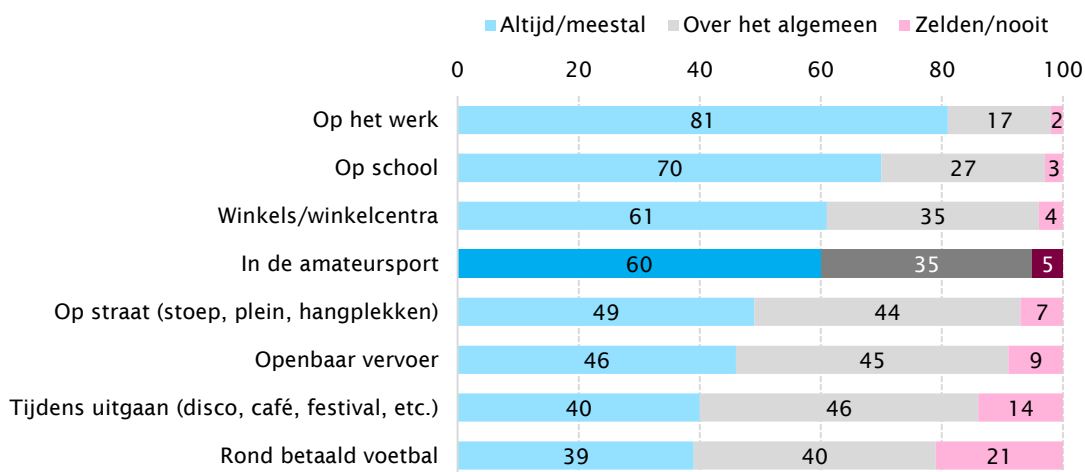
Figuur 6.11 Ontwikkeling veiligheidsgevoel en agressie in de sport bij sporters (15 jaar en ouder), in procenten

Bron: SCP/CBS, VTO '12, '14 en '16

De suggestie dat verharding en agressie nu eenmaal onderdeel zijn van een veranderende maatschappij lijkt te worden bevestigd wanneer het veiligheidsgevoel in de sport met andere openbare plekken wordt vergeleken, in een vergelijkbare maar alternatieve onderzoekspopulatie (NSO 2017, figuur 6.12). Ten opzichte van de straat (93%), het openbaar vervoer (91%) en tijdens het uitgaan (86%) voelt de Nederlander zich vaker 'over het algemeen' veilig in de amateursport (95%). In het betaalde voetbal voelt één op de vijf Nederlanders zich zelden of nooit veilig.

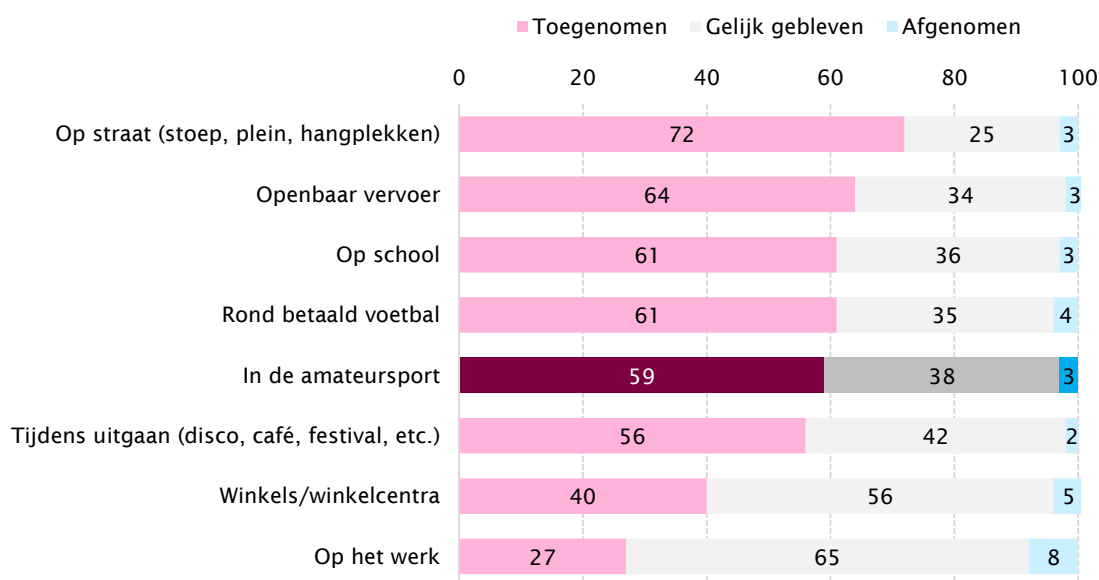
Figuur 6.12 Gevoel van veiligheid per openbare plek, in procenten van de Nederlandse bevolking (15 jaar en ouder)

Bron: Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek mei 2017.

Dat 95 procent van de Nederlandse bevolking zich in de amateursport over het algemeen veilig voelt, is op zijn minst verwonderlijk. Dezelfde groep stelt namelijk in meerderheid (59%) dat agressie, intimidatie, schelden en discriminatie in de amateursport in de afgelopen vijf jaar zijn toegenomen. Daarin staat de amateursport overigens niet alleen. Ook in vrijwel alle andere openbare plekken nam dergelijk wangedrag volgens de ondervraagden toe. Alleen op het werk lijkt de verharding in mindere mate op te treden.

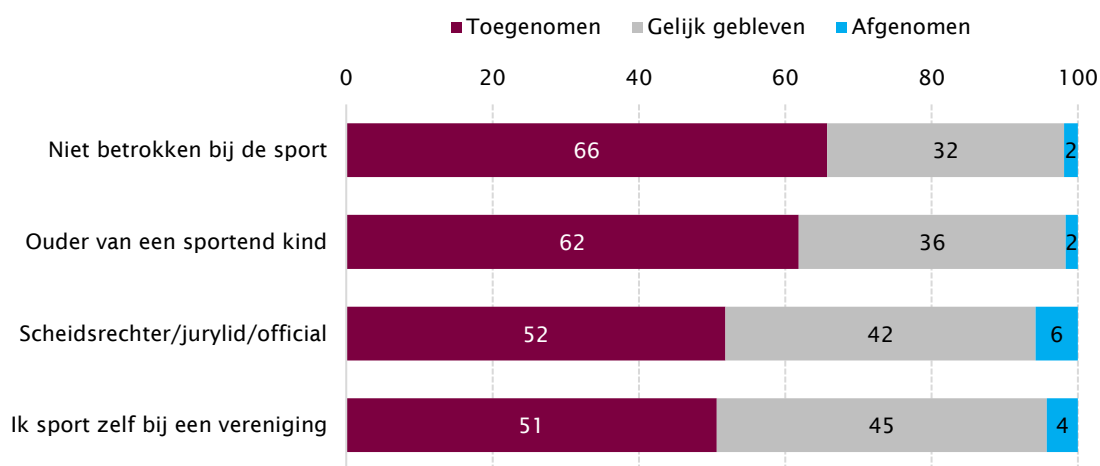
Figuur 6.13 Ontwikkeling van wangedrag zoals agressie, intimidatie, schelden en discriminatie in de afgelopen vijf jaar volgens de Nederlandse bevolking binnen diverse openbare plekken, in procenten

Bron: Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek mei 2017.

De beschreven verharding wordt door buitenstaanders nadrukkelijker geconstateerd dan door hen die met regelmaat in de vereniging actief zijn (figuur 6.14). Niet-betrokkenen (66%) en ouders van sportende kinderen (62%) zien de sport vaker verharden dan arbiters (52%) en verenigingssporters (51%). Tegelijkertijd blijft het geval dat over de gehele linie slechts 3 procent van de bevolking verharding ziet afnemen.

Figuur 6.14 Ontwikkeling van wangedrag zoals agressie, intimidatie, schelden en discriminatie in de afgelopen vijf jaar in de sport, naar betrokkene in procenten

Bron: Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek mei 2017.

6.5 Monitor Sportief Wedstrijdgedrag

Bij het beschrijven van wangedrag en excessen richt veel onderzoek en cijfermateriaal zich op het terugvragen naar meegemaakt onwenselijk gedrag. Met de Monitor Sportief Wedstrijdgedrag (MSW) is sinds 2017 een nieuw instrument beschikbaar waarmee gedragingen tijdens sportwedstrijden worden vastgelegd, terwijl ze plaatsvinden. Hiervoor heeft het Mulier Instituut de SportklimaatApp ontwikkeld.

In het voorjaar van 2017 is de eerste van vier veldwerkperiodes¹⁰ uitgevoerd. De app wordt gebruikt om data op te halen over gedragingen van spelers tijdens wedstrijden. In 2015 en 2016 zijn via pilots met deze app data verzameld. In deze eerste periode zijn 21 veldwerkers (opgeleid door Mulier Instituut) aan de slag gegaan om wedstrijden van twaalf verschillende sporten te registreren^{11,12}. In totaal zijn 256 wedstrijden geobserveerd. Het merendeel van deze registraties bestaat uit teamsporten (88 procent). Van hockey en voetbal zijn de meeste wedstrijden geregistreerd (63).

¹⁰ In het najaar van 2017 en in het voor- en najaar van 2018 volgen metingen 2, 3 en 4

¹¹ Om objectiviteit te waarborgen mochten de veldwerkers niet bij hun eigen vereniging registreren. Ook moesten zij aangeven of ze zelf de sport wel of niet beoefenden. Bij 31 procent van de wedstrijden hebben veldwerkers gekeken bij een sport die ze zelf beoefenden.

¹² Voor basketbal zijn zowel regulier basketbal als rolstoelbasketbal geregistreerd. Rolstoelbasketbal is als aparte categorie meegenomen.

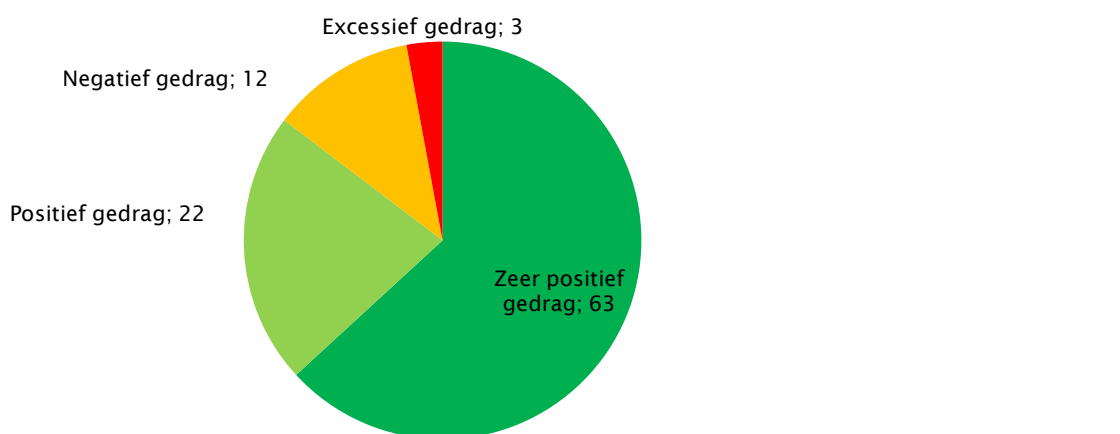
In totaal zijn 24.307 gedragingen door de veldwerkers geregistreerd. Hier zijn twaalf verschillende categorieën van gedragingen te zien die de veldwerkers konden registreren. Deze gedragingen zijn op te splitsen in vier verschillende typen:

- Zeer positief gedrag: omhelzen, aanmoedigen van sporter(s) en complimenteren of applaus geven
- Positief gedrag: handgeven/high five, excuses aanbieden en aanspreken op gedrag
- Negatief gedrag: tijdrekken, discussie aangaan en wegwerpgebaar of hoofdschudden
- Excessief gedrag: slaan of schoppen of bijten, uitschelden of kleineren en duwen of trekken

Resultaten eerste meting

Het merendeel van het gedrag dat is geregistreerd, is zeer positief gedrag (63%). 22 procent van de geregistreerde gedragingen is positief gedrag, 12 procent negatief gedrag en 3 procent is excessief gedrag (figuur 6.15).

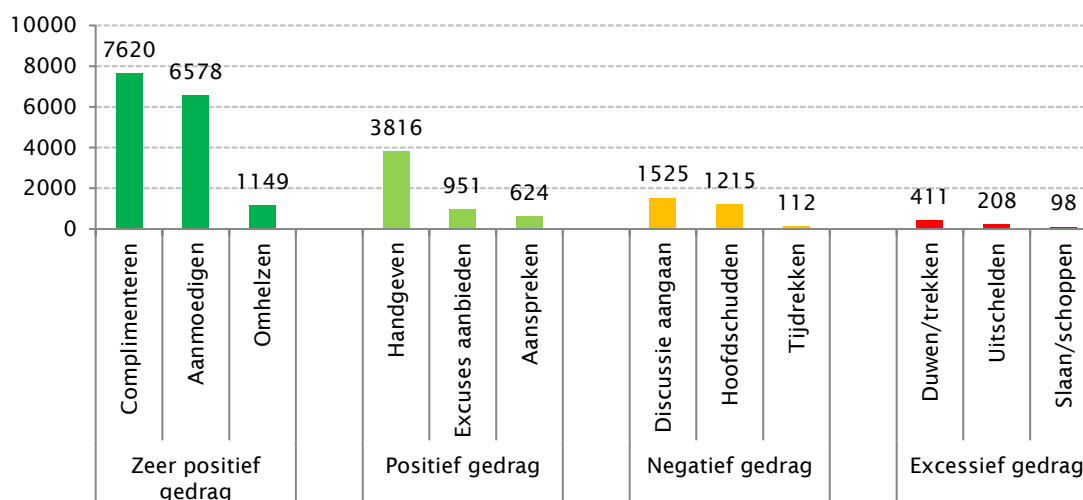
Figuur 6.15 Totaal aantal gedragingen opgesplitst naar type gedraging (in procenten).

Bron: Mulier Instituut (Data SportklimaatApp)

Figuur 6.16 laat een verdeling zien van deze uitingen per categorie gedrag. Complimenteren, aanmoedigen en handen geven zijn de meest genoteerde positieve gedragingen. Discussie aangaan, hoofdschudden en duwen/trekken zijn de meest genoteerde negatieve gedragingen.

Figuur 6.16 Aantal gedragingen per categorie

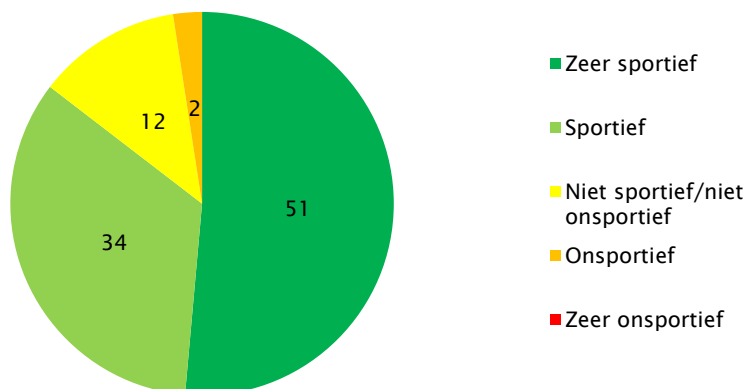

Bron: Mulier Instituut (Data SportklimaatApp)

Gevoel van sportiviteit

Naast de objectieve registratie van de gedragingen door de sporters, is ook naderhand aan de observanten naar de mate van sportiviteit van de wedstrijd gevraagd. In 85 procent van de gevallen is de wedstrijd zeer positief of positief gelopen (figuur 6.17). Daarnaast is ook nog eens 12 procent neutraal (niet sportief/niet onsportief) beoordeeld. Een zeer kleine minderheid van de wedstrijden is onsportief of zeer onsportief verlopen. In de commentaren van de wedstrijden die onsportief zijn verlopen, is terug te lezen dat discussiëren met de scheidsrechter een grote rol in het onsportieve gedrag heeft gespeeld. In 7 procent van de wedstrijden werd ‘gedurende grote delen van de wedstrijd’ onwenselijk gedrag tegen de arbitrage gerapporteerd. Daarnaast is het gedrag van de coach en het publiek belangrijk geweest. Eén wedstrijd is zeer onsportief verlopen. Bij deze wedstrijd was sprake van een vechtpartij waarna de wedstrijd is stilgelegd.

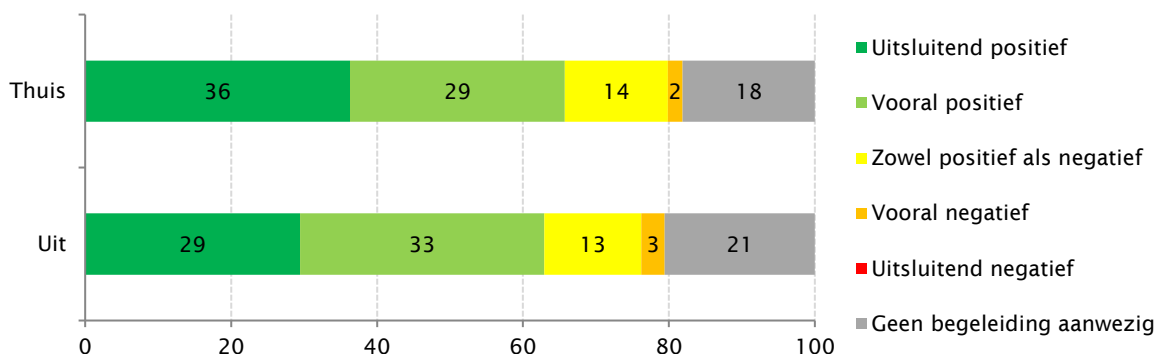
Figuur 6.17 Sportiviteit van de geregistreerde wedstrijden (in procenten)

Bron: Mulier Instituut (Data SportklimaatApp)

Het gedrag van de begeleiding is voor zowel het thuis- als het uitteam/-sporter onderzocht (figuur 6.18). In ruim 60 procent van de gevallen is het gedrag van de begeleiding van zowel het thuis- als het uitteam/-sporter uitsluitend positief of vooral positief geweest. Hier valt op dat het gedrag van de begeleiding van het thuisteam/-sporter wat vaker uitsluitend positief wordt beoordeeld. In 2 à 3 procent van de gevallen werd vooral negatief gedrag van de begeleiding gezien.

Figuur 6.18 Gedrag van de begeleiding naar thuis- en uitteam/sporter (in procenten)

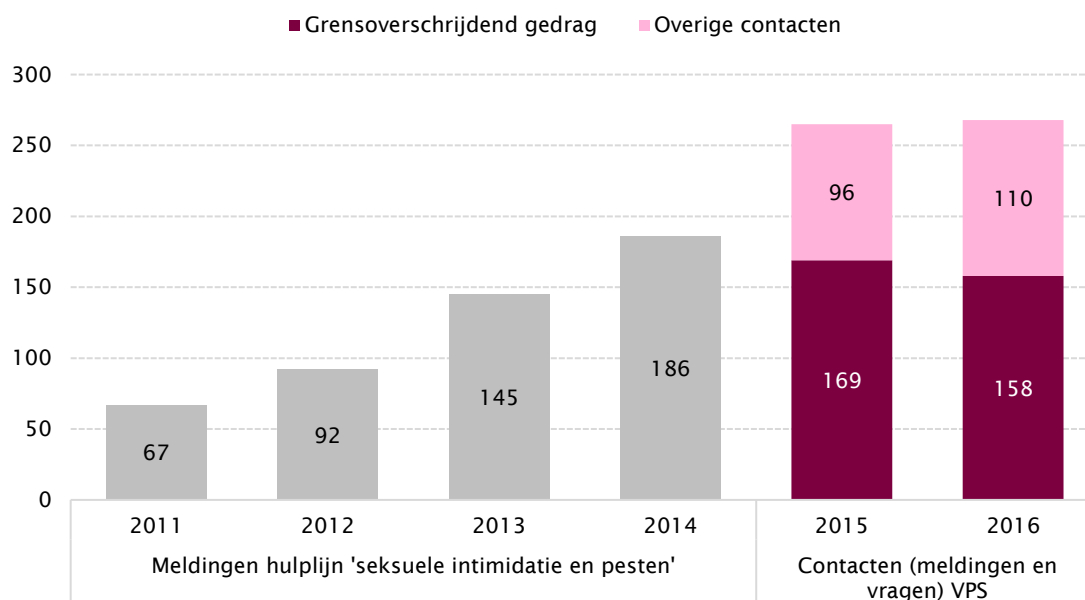
Bron: Mulier Instituut (Data SportklimaatApp)

De eerste meting van de Monitor Sportief Wedstrijdgedrag (MSW) bevestigt de lezing van de excessencijfers (paragraaf 6.1) en het meemaakcijfer van ongewenst gedrag onder verenigingsbestuurders en (sportende) Nederlanders (6.2 en 6.3). Enerzijds is te zien dat het positieve gedrag overheerst (85%) ten opzichte van negatief gedrag (12%) en excessief gedrag (3%). Het ‘gevoel van sportiviteit’ stijgt daar zelfs nog bovendien met 2 procent onsportieve wedstrijden. Dit is net zoals eerder over de verenigingsbestuurders en de bevolking in brede zin werd gesteld: ondanks een relatief hoog gerapporteerd meemaakcijfer wordt dit niet als problematisch of onveilig gezien.

6.6 Seksuele Intimidatie

Bij het in 2014 gelanceerde Vertrouwenspunt Sport (VPS) kan iedereen uit de sport terecht met vragen over grensoverschrijdend gedrag. Dit betreft een breed palet aan zaken zoals seksuele intimidatie, discriminatie, pesten, bedreiging en geweld. Het aantal contacten en meldingen steeg tussen 2011 en 2015 ieder jaar (figuur 6.19). In eerdere rapportages werd deze stijging gekoppeld aan de actievere communicatie rond het VPS: het VPS was bedoeld voor een breder palet aan vragen en meer vertrouwenscontactpersonen van de sportbonden werden naar het centrale vertrouwenspunt doorverwezen. Die stijging van het aantal meldingen is in 2016 niet doorgezet. Dat roept de vraag op of het VPS in het afgelopen jaar ook minder actief onder de aandacht is gebracht.

Figuur 6.19 Meldingen 'seksuele intimidatie en pesten' en contactmomenten met Vertrouwenspunt Sport (VPS), per jaar.

Bron: NOC*NSF 2017, bewerking Mulier Instituut

Onderzoekscommissie Seksuele Intimidatie en Misbruik (SIM)

In mei 2017 start de onderzoekscommissie Seksuele Intimidatie en Misbruik (SIM) onder leiding van voorzitter Klaas de Vries die misbruik in de sport onderzoekt¹³. De commissie brengt de volgende drie onderdelen van de problematiek rond SIM in beeld:

- Wat zijn de aard en omvang van seksuele intimidatie en misbruik in de sport in Nederland?
- Hoe wordt het beleid om dit gedrag tegen te gaan, uitgevoerd?
 - Kunnen sporters die te maken hebben gehad met seksuele intimidatie en misbruik, dit op een goede manier melden?
 - Leiden hun meldingen tot de hulp en bijstand waar ze zelf behoefte aan hebben?
 - Kunnen de plegers van seksuele intimidatie en misbruik, volgens de bestaande praktijk, effectief uit de sport worden geweerd?
- Kunnen NOC*NSF, de aangesloten sportbonden en hun verenigingen, op een betere manier over deze onderwerpen communiceren, met iedereen die het aangaat?

Het onderzoek moet voor het einde van 2017 gereed zijn.

¹³ Naast voorzitter Klaas de Vries bestaat de commissie uit: Clémence Ross-Van Dorp en Egbert Myjer

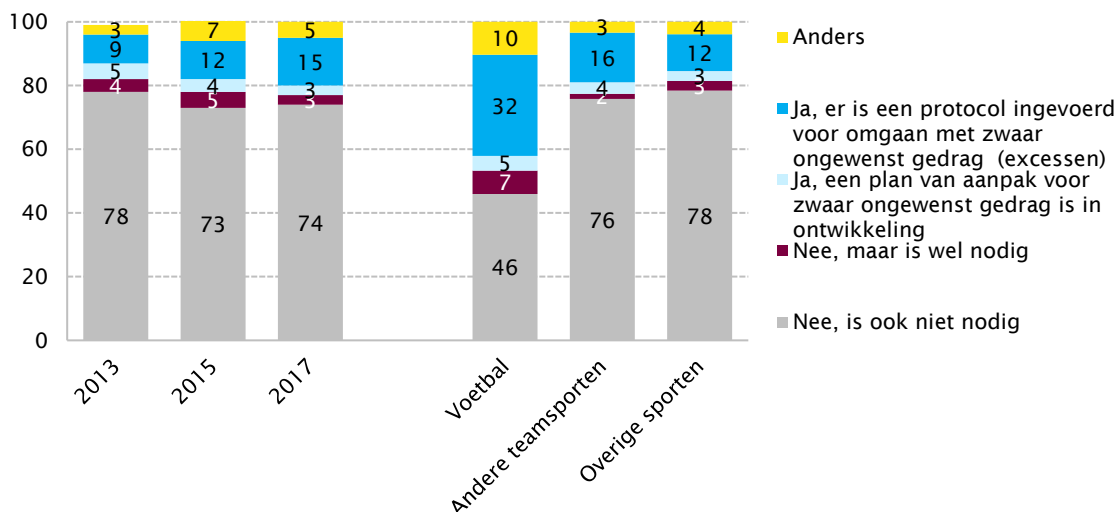
7. Omgang excessen

In hoofdstuk 4 en 5 was te lezen hoe met behulp van gedrags- en spelregels wordt geprobeerd om excessen te voorkomen. In hoofdstuk 6 valt te lezen dat excessieve vormen van ongewenst gedrag sinds de start van het programma terug zijn gelopen. Hoewel excessen nadrukkelijk een uitzondering vormen op de dagelijkse gang van zaken in de sport, stellen we ook vast dat excessen een grote impact kunnen hebben op hen die daarmee worden geconfronteerd. In dit hoofdstuk gaan we daarom in op de wijze waarop met excessen wordt omgegaan.

7.1 Protocollen effectieve aanpak excessen

Ongeveer drie kwart van de verenigingen geeft aan dat een protocol of effectieve aanpak voor zwaar ongewenst gedrag (excessen) niet nodig is (74%, figuur 7.1). Daarmee is dit aandeel sinds de start van het VSK-programma nagenoeg gelijk gebleven. De kwart van de groep die aangeeft dat het wél nodig is (21%) geeft steeds vaker aan dat het protocol daadwerkelijk is ingevoerd. Voetbal onderscheidt zich nadrukkelijk van andere (team)sporten. Veel meer bestuurders - ruim de helft - geeft aan dat een protocol nuttig is. Een groot deel van hen heeft ook daadwerkelijk een protocol ingevoerd (32%) of heeft dit in ontwikkeling (5%).

Figuur 7.1 Aanwezigheid van protocol of effectieve aanpak voor zwaar ongewenst gedrag op de vereniging, in procenten

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2013, 2015 en 2017

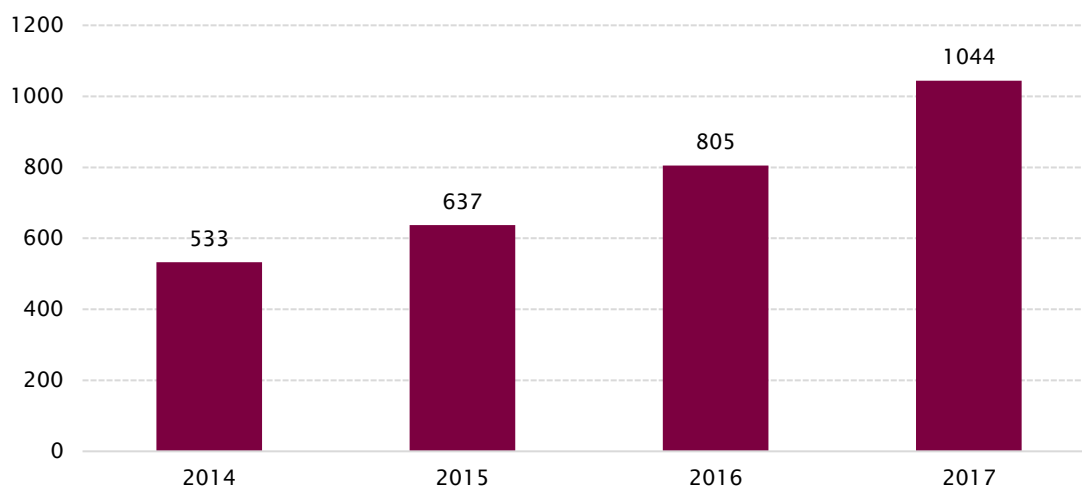
Bij de helft van de bondscheidsrechters en -juryleden is niet bekend of hun eigen bond begeleiding aanbiedt bij geweld tegen een scheidsrechter of jurylid (51% in 2015; 43% in 2013). 3 procent van de bondscheidsrechters heeft daadwerkelijk gebruikgemaakt van deze vorm van begeleiding en nog eens 3 procent geeft aan dat dit wenselijk zou zijn geweest, maar heeft geen begeleiding gekregen. Deze cijfers zijn vergelijkbaar met die van 2015 (Schouten, 2017).

7.2 Vertrouwenscontactpersonen bij verenigingen

Sinds begin 2006 wordt ingezet op het aanstellen en trainen van vertrouwenscontactpersonen (VCP) bij bonden en verenigingen. Deze vertrouwenscontactpersonen zijn personen die door leden van de vereniging of bond bij ervaren grensoverschrijdend seksueel gedrag in vertrouwen kunnen worden genomen. In de rapportage van vorig jaar konden we al rapporteren dat alle sportbonden een vertrouwenscontactpersoon hebben aangesteld. Sommige bonden hebben meerdere vertrouwenscontactpersonen in dienst. Via de training van NOC*NSF (Academie voor Sportkader) zijn inmiddels ruim duizend vertrouwenscontactpersonen getraind.

Voor vertrouwenscontactpersonen bij verenigingen zijn in 2017 door NOC*NSF en de bonden drie bijeenkomsten georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomsten kon met de vertrouwenscontactpersoon van de bond en van andere verenigingen kennis worden gemaakt.

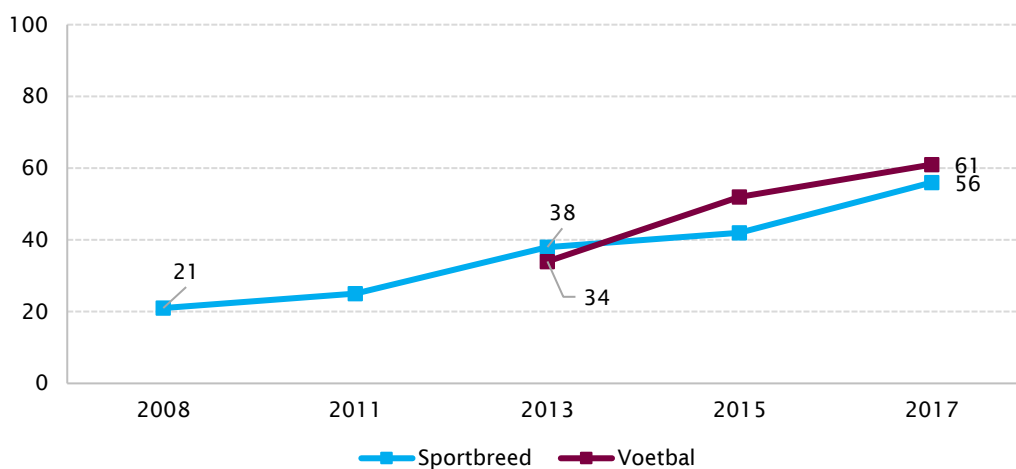
Figuur 7.2 Aantal getrainde vertrouwenscontactpersonen (cumulatief)

Bron: NOC*NSF, bewerking Mulier Instituut

Naast deze speciaal getrainde VCP's zijn meer vertrouwens(contact)personen actief. Sinds 2013 is het aandeel verenigingen met een VCP met bijna 20 procentpunten toegenomen tot 56 procent (figuur 7.3). In 2008 had nog slechts een op de vijf verenigingen een VCP. Het aandeel VCP's onder voetbalverenigingen is tussen 2013 en 2017 nog sneller gegroeid. In deze periode verdubbelde het aandeel voetbalverenigingen met een VCP bijna tot 61 procent.

Figuur 7.3 Aandeel verenigingen met een vertrouwens(contact)persoon, in procenten

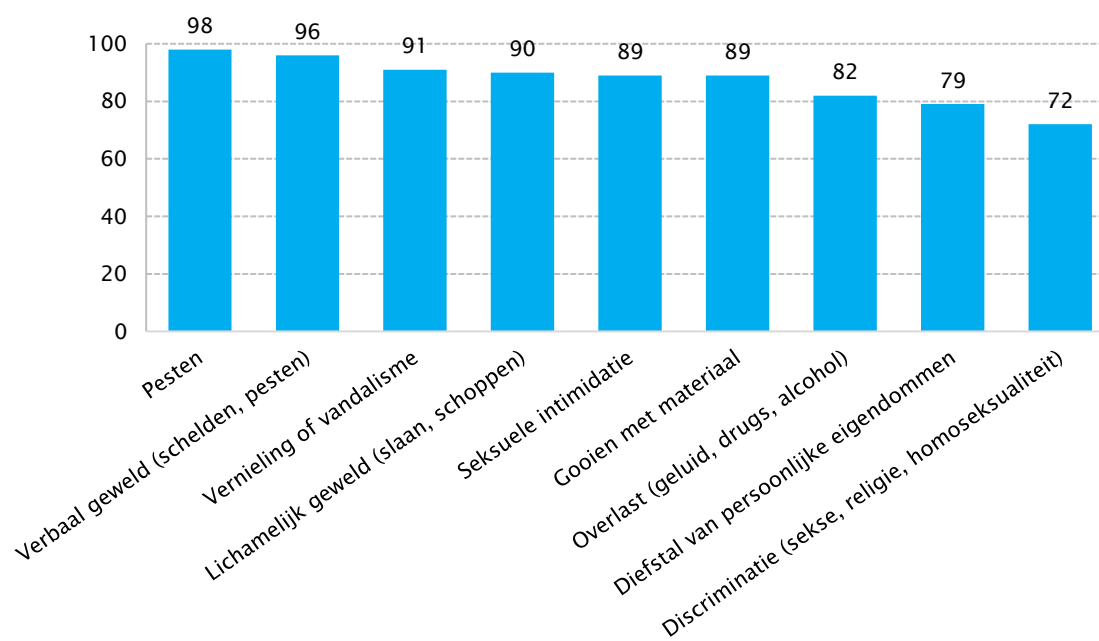

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling SSR en VSK 2008 t/m 2017.

7.3 Bestuurlijke reactie op (zwaar) ongewenst gedrag

Nagenoeg alle bestuurders geven aan actie te ondernemen op klachten die zij ontvangen over pesten (98%, figuur 7.4). Bestuurders geven sowieso in grote meerderheid aan dat ze bij alle klachten die ze krijgen handelend optreden. Alleen klachten met betrekking tot overlast (82%), diefstal (79%) en discriminatie (72%) worden door minder dan negen op de tien bestuurders opgevolgd. Dit is vergelijkbaar met eerdere jaren. De lichte stijging die zich leek te ontwikkelen tussen 2011 en 2015 is terug bij het niveau van zes jaar geleden.

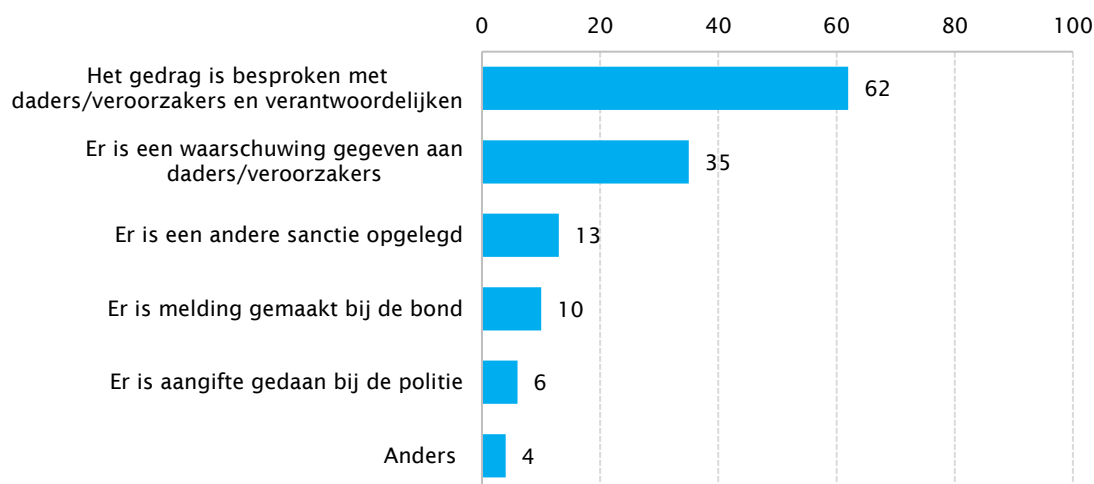
Figuur 7.4 Aandeel verenigingsbestuurders dat actie onderneemt op klachten van betrokkenen (indien dergelijke klachten werden ontvangen), in procenten

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling SSR en VSK 2011 t/m 2017.

Eén op de tien bestuurders geeft aan geen actie te ondernemen wanneer zij klachten ontvangen over lichamelijk geweld of bedreiging. Wanneer bestuurders bij dergelijke klachten wel tot actie overgaan, dan bespreekt bijna twee derde (62%, figuur 7.5) van hen het gedrag met de verantwoordelijken. Een derde (35%) van de verenigingsbestuurders geeft een waarschuwing aan de dader. In 6 procent van de gevallen wordt bij de politie aangifte gedaan. In 2013 was dit 1 procent.

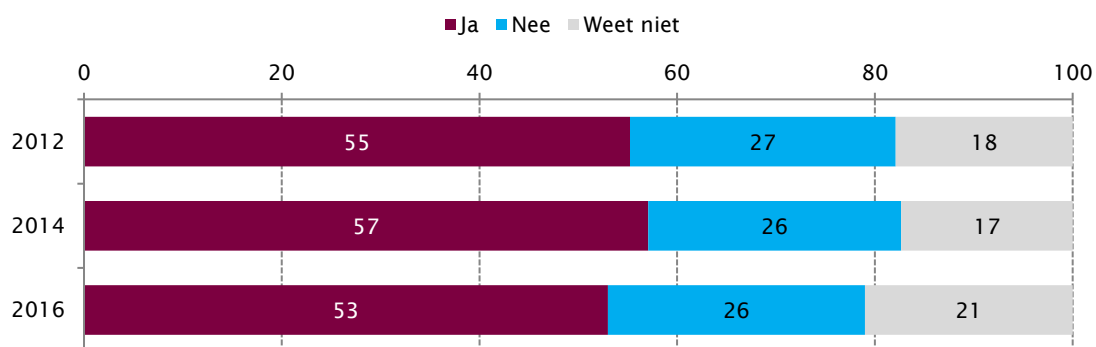
Figuur 7.5 Handelswijze van de vereniging bij lichamelijk geweld of bedreiging, in procenten volgens slachtoffers/getuigen en bestuurders

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling 2017.

Bestuurders rapporteren eerder in deze paragraaf een dat zij aan de meeste klachten gehoor gaven. De helft van de sporters (getuige of slachtoffer van wangedrag) ziet echter niet dat actie wordt ondernomen naar aanleiding van wangedrag (figuur 7.6). Ruim een kwart van hen (26%) zegt dat er geen actie is ondernomen en meer dan een vijfde (21%) weet niet wat er met de klacht is gedaan. Daarmee zijn deze cijfers nagenoeg gelijk aan de cijfers van 2014 en 2012. Ook voor deze ontwikkeling geldt dat de vermoede ingezette verbetering tussen 2012 en 2014 zich niet naar 2016 heeft doorgezet. Sterker nog, het aandeel sporters dat aangeeft dat naar aanleiding van wangedrag actie is ondernomen, ligt iets lager dan vier jaar geleden (resp. 55% en 53%).

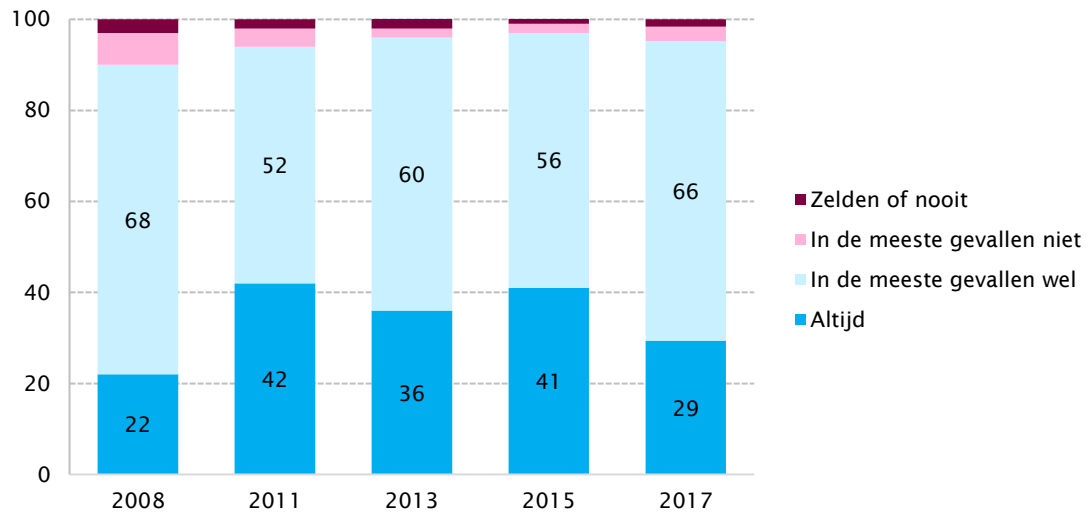
Figuur 7.6 Ondernomen actie naar aanleiding van wangedrag volgens sporters (getuige of zelf meegemaakt), in procenten

Bron: SCP/CBS, VTO'12, '14 en '16

Vrijwel alle bestuurders (95%) geven aan dat in de meeste gevallen of altijd klachten naar tevredenheid kunnen worden afgehandeld. Dat is een hoog percentage, maar ook hier geldt dat de verbetering tussen 2008 en 2015 zich niet verder heeft doorgezet en terug is op het niveau van 2013. Het grootste verschil is te zien in de categorie ‘altijd’ die met 12 procentpunten kleiner werd ten opzichte van 2015.

Figuur 7.7 Mate waarin klachten en meldingen naar tevredenheid kunnen worden afgehandeld volgens verenigingsbestuurders, in procenten

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling SSR en VSK 2008 t/m 2017.

8. Tuchtrect

Omdat het tuchtrect de zwaarste strafmaatregel is die in de sport bestaat, is het voor sportbonden van belang om over adequaat tuchtrect te beschikken. In dit hoofdstuk beschouwen we in 8.1 de mate waarin officials door tuchtrect worden beschermd en beschrijven we in 8.2 in hoeverre sportbreed kennis wordt gedeeld met betrekking tot excessen en hoe transparant de tuchtreglementen zijn.

8.1 Zwaarder bestraffen geweld tegen officials

Al in 2013 werd na een inventarisatie vastgesteld dat het bestraffen van geweld tegen officials uitsluitend een voetbalprobleem was. Sinds 1 juni 2011 werkt de KNVB al met zwaardere straffen. Daar zijn in de afgelopen jaren geen nieuwe ontwikkelingen geweest.

Buiten de sport genieten arbiters geen beschermde status, zoals bijvoorbeeld hulpverleners die hebben. Volgens het Ministerie van Veiligheid en Justitie (VenJ) is in de afgelopen jaren geen aanleiding geweest om het thema Sport en Geweld hoger te prioriteren. Er is periodiek overleg met de KNVB om de vinger aan de pols te houden en daar waar nodig te ondersteunen.

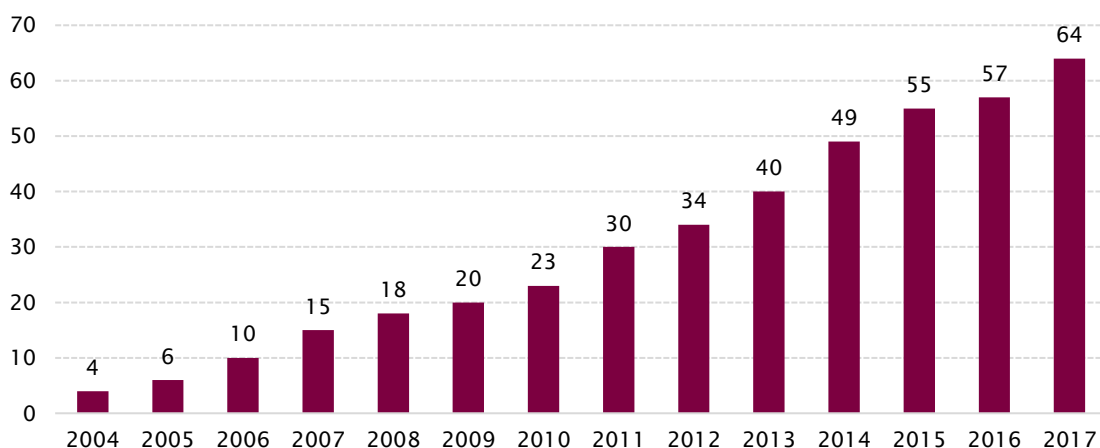
De inzet van de afgelopen jaren met de bijbehorende resultaten maakt dat de belangrijkste relatie die het Ministerie van Veiligheid en Justitie (VenJ) op dit moment met het VSK-programma heeft, gericht is op het financieren en in de lucht houden van het meldpunt Sport en Geweld (zie ook 6.1).

8.2 Sportbrede kennisdeling bij excessen, transparante reglementen

In 2017 is de samenwerking van het VSK-programma en het Instituut Sportrechtspraak (ISR) gecontinueerd. Het VSK-programma ondersteunt de toegankelijkheid van het tuchtrect door middel van voorlichting en communicatie. Op dit thema fungeert ISR voor sportbonden als kennisloket.

Sinds oktober 2016 zijn zeven nieuwe sportorganisaties bij het ISR aangesloten, waarvan vijf sportbonden (figuur 8.1). Daarmee zijn op 1 september 2017 64 sportorganisaties aangesloten bij het ISR (dit betreft 61 van de 76 sportbonden).

Figuur 8.1 Aangesloten sportorganisaties bij het Instituut Sportrechtspraak, cumulatief

Bron: Jaarverslag ISR 2016, bewerking Mulier Instituut

Daarnaast zijn drie andere sportorganisaties aangesloten en is ISR in gesprek met een aantal andere organisaties om aansluiting op korte termijn te bewerkstelligen. Het reglement matchfixing is medio juni 2016 vastgesteld. Bonden dienen zich hiervoor apart bij het ISR aan te sluiten. Voor de zogenaamde topsportbonden is vanaf 1 januari 2017 het hebben van een reglement matchfixing verplicht conform de minimale kwaliteitseisen van NOC*NSF.

In de VSK Monitor van 2016 beschreven we al dat in 2016 een wijziging in de structuur binnen het ISR is doorgevoerd. Een poule van aanklagers en een onderzoekscommissie zijn geïnstalleerd om sportorganisaties bij te staan in aangifte doen en het verzamelen van feiten die daarbij kunnen worden gebruikt. Bonden die de aanklager binnen hun statuten hebben verankerd, kunnen vervolgens van de diensten van de aanklager gebruikmaken. De onderzoekscommissie wordt ingeschakeld bij complexe zaken binnen de thema's matchfixing en seksuele intimidatie. Op dit moment zijn zes zaken in onderzoek: één matchfixingzaak en vijf zaken op het terrein van seksuele intimidatie. De onderzoekscommissie staat ter beschikking van de gehele sport, ongeacht aansluiting bij het ISR.

In 2016 behandelde het ISR twaalf aangiften en vier beroepszaken. Dit betrof allen dopinggevallen, met uitzondering van één zaak in het algemeen tuchtrecht. In de eerste helft van 2017 zijn inmiddels zestien zaken bij het ISR aangemeld. In dezelfde periode in 2016 waren dit er elf. De databank die door het ISR in 2010 is opgezet, met daarin alle uitspraken van het ISR, kan door alle bonden (tegen betaling ook door niet-aangesloten bonden) worden gebruikt. De databank bevatte vorig jaar 144 zaken. Per 1 september 2017 zijn dat er 160.

In het jaarverslag van het ISR over 2016 staat beschreven dat het aantal beroepszaken relatief hoog is terwijl het totaal aantal behandelde zaken gelijk bleef. Daarnaast stelt het ISR vast dat "ondanks de [verhoogde] mate van aandacht voor het onderwerp seksuele intimidatie, dit niet leidt tot meer aangiften".

Adequate tuchtrechtspraak in het voetbal

Sinds dit seizoen wordt door de KNVB voor het eerst met een aanklager in het amateurvoetbal gewerkt. Deze aanklager is werkzaam voor de voetbalbond en dit is de eerste persoon die zich na een rode kaart over de zaak buigt. In de meeste gevallen stuurt de aanklager een schikkingsvoorstel naar de betreffende speler. De aanklager kan ook de zaak direct aan de tuchtcommissie voorleggen - wanneer sprake is van buitensporig geweld - of de zaak seponeren. Wanneer het schikkingsvoorstel niet door de speler wordt geaccepteerd, gaat de zaak naar de tuchtcommissie. Deze tuchtcommissie is volledig onafhankelijk en oordeelt uitsluitend op basis van de voorgelegde stukken uit het dossier.

De aanpassing is gedaan omdat in de oude situatie de indruk kon ontstaan dat de tuchtcommissie niet onafhankelijk was. Dit had zijn oorzaak in het feit dat de sanctie door de tuchtcommissie werd uitgesproken en dat vervolgens het verweer op hetzelfde bureau terecht kwam. Nu is dat niet meer het geval omdat de sanctie (schikkingsvoorstel) in eerste instantie door de aanklager wordt uitgesproken. Om dit naar de verenigingen te communiceren, heeft de KNVB op zijn eigen website een uitleg staan en een toelichtingsfilmpje gemaakt dat zij via de digitale kanalen heeft gedeeld.

9. Integraal veiligheidsbeleid

9.1 De buurtsportcoaches en VSK

Sinds 2015 introduceren buurtsportcoaches de producten van VSK steeds vaker binnen de vereniging en daar plukt het programma de vruchten van. Buurtsportcoaches weten welke producten beschikbaar zijn en kunnen bij de problemen van de vereniging passende producten vinden. De buurtsportcoaches kunnen ook vanuit hun ‘makelaarsrol’ voor lokale samenwerking van toegevoegde waarde zijn. Voor de toekomst wordt in aanvulling hierop ook de samenwerking met de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) gezocht.

9.2 Halt en VSK

Halt ontwikkelt en voert producten uit binnen VSK, in opdracht van en voor de KNVB. De betrokkenheid van Halt bij het VSK-programma bestaat uit vijf taken.

1. Halt voert veiligheidsanalyses uit. Dat zijn onder andere themabijeenkomsten voor jeugdspelers, ouders, vrijwilligers en bestuur waarin wordt besproken wat op de club speelt en wat kan worden gedaan om de veiligheid te bevorderen, al dan niet met ondersteuning van Halt en KNVB. Dergelijke veiligheidsanalyses hebben in 2016 bij zestien verenigingen plaatsgevonden.
2. Halt heeft eveneens een rol in het stimuleren van structurele ketensamenwerking. Zelf beschrijven ze deze activiteit als ‘veel sparren en praten met de betrokkenen zoals gemeentes, sportbedrijven en ketenpartners’. Halt heeft hierbij de rol van procesbegeleider.
3. Daarnaast voert Halt voor de KNVB vervangende tuchtstraffen uit. Dit is de training Sport en Gedrag en bestaat uit twee varianten. De lichte variant is gericht op uitsluitingen tussen de zes en tien wedstrijden. De zwaardere variant is bedoeld voor schorsingen tussen de zes en 36 maanden. In beide varianten wordt een deel (een derde) van de opgelegde schorsing kwijtgescholden als de training met succes is afgerond. In 2016 zijn 149 tuchtstraffen uitgevoerd. Dat betrof negentien keer de zware variant. In het najaar van 2017 verschijnt het onderzoek naar deze trainingen, uitgevoerd door DSP.
4. In aanvulling hierop voert Halt interventies uit bij verenigingen die bovengemiddeld vaak met tuchtrecht in aanraking zijn. De behoefte hieraan wordt in kaart gebracht door de inzet van een verenigingsadviseur vanuit de KNVB. De verenigingen kunnen dit ook zelf aanvragen. De herstel- en bemiddelingstrajecten (incidentenaanpak) zijn in het afgelopen jaar geactualiseerd, en is nu meer gericht op groepsprocessen. Vanaf het begin van het seizoen 2017/2018 is deze beschikbaar en voor de hele sport - ook buiten het voetbal - toepasbaar gemaakt.
5. Als laatste biedt Halt de mogelijkheid om vraagbaak te zijn voor de KNVB op het gebied van sportveiligheid. Zo bracht Halt het e-book ‘Samen werken aan sportveiligheid’ uit (Van Erp, 2016). Dit e-boek is te downloaden via de site van de voetbalbond.

Incidentenaanpak voetbal

De KNVB heeft sinds het seizoen 2015/2016 een speciale aanpak voor verenigingen waar bovengemiddeld vaak iets mis gaat. Deze incidentenaanpak bestaat uit drie fases, te weten: duiden, sturen en straffen. Van verenigingen die meer dan gemiddeld met tuchtrecht te maken hebben, wordt een dossier gevormd. Daarbij kent de KNVB een waarde toe voor ieder excès, gestaakte wedstrijd, foutief ingevuld wedstrijdformulier en andere zaken.

Voortgang 2016/2017

Aan het eind van seizoen 2015/2016 voldeden 45 verenigingen aan het criterium van een relatief hoge betrokkenheid bij tuchtrechtspraak. Uit het volgen van deze verenigingen blijkt dat een jaar later achttien van de 45 verenigingen duidelijke verbetering lieten zien. Zij ontvingen in het nieuwe seizoen geen enkele tuchtrechtelijke straf. Slechts één van de 45 verenigingen zou zich in het nieuwe seizoen opnieuw in deze situatie terugvinden. In het seizoen 2016/2017 kwamen 31 nieuwe verenigingen bovenmatig in aanraking met tuchtrecht. Districten Zuid 1 en West 1 zijn daarin oververtegenwoordigd. Tot dusver is nog geen vereniging daadwerkelijk geroyeerd, maar twee verenigingen worden scherp in de gaten gehouden.

Fase 1: duiden

Wanneer een vereniging met een dossier door relatief hoge waardes opvalt, gaat een verenigingsadviseur langs om de situatie te bespreken. Dit is duiden, de eerste fase van incidentenaanpak. De verenigingsadviseur vraagt in een bezoek aan de vereniging of het bestuur zich herkent in de bovengemiddelde scores en of zij een oorzaak kunnen aanwijzen. Om de problemen op te lossen wordt een plan van aanpak opgesteld, desgewenst met behulp van de KNVB-procesbegeleider. Wanneer de actiepunten effect hebben, wordt de vereniging weer 'losgelaten'. Wel blijft de KNVB het dossier volgen.

Fase 2: sturen

Wanneer het plan van aanpak na een aantal maanden geen effect lijkt te hebben, komt een vereniging in de volgende fase terecht: sturen. De vereniging ontvangt een officiële waarschuwing en de KNVB neemt richting de vereniging een meer dominante rol in. De procesbegeleider kijkt wat misgaat en stelt zelf een plan van aanpak op waarmee de vereniging aan de slag gaat. Een vereniging die met dit plan van aanpak aan de slag gaat en vervolgens geen tuchtrechtelijke sanctie krijgt, verdwijnt uit de aanpak. Wel wordt door de bond toegezien op het feit dat het dossier 'niet dikker wordt'.

Fase 3: straffen

De derde en laatste 'straffen'-fase breekt aan wanneer de afspraken niet worden nagekomen of het plan van aanpak geen effect heeft. Eén van de consequenties in de deze fase is dat alle teams van de club een weekend niet in actie mogen komen. De bond hoopt hiermee een besef van urgentie in de hele club aan te wakkeren. Daarnaast zal een waarnemer driemaal onaangekondigd bij de betreffende vereniging observeren. Als tijdens deze observaties blijkt dat de besproken zaken nog niet op orde zijn, volgt de ultieme consequentie: de hele vereniging wordt een jaar geroyeerd.

Deel III: Borgen van VSK

10. Borgen in de vereniging

Sinds 2012 zijn in totaal door 10.557 verenigingen één of meer VSK-producten afgenomen. Deze ontwikkelde producten zijn de basis van het VSK-programma. Opleidingen beogen bij te dragen aan kennis, kunde en bewustzijn van onder meer ouders, trainers/coaches, bestuurders en arbitrage. Met de verrijking van het begeleidend en bestuurlijk kader, poogt het VSK-programma om de thematiek blijvend te borgen bij de huidige en toekomstige generatie sporters. In dit hoofdstuk bespreken we hoe het cursusaanbod wordt gewaardeerd door de groep die deze cursus heeft gevolgd (paragraaf 10.1). Vervolgens bespreken we in paragraaf 10.2 de inspanningen die buiten het cursusaanbod worden gedaan om het programma in de sportvereniging te borgen.

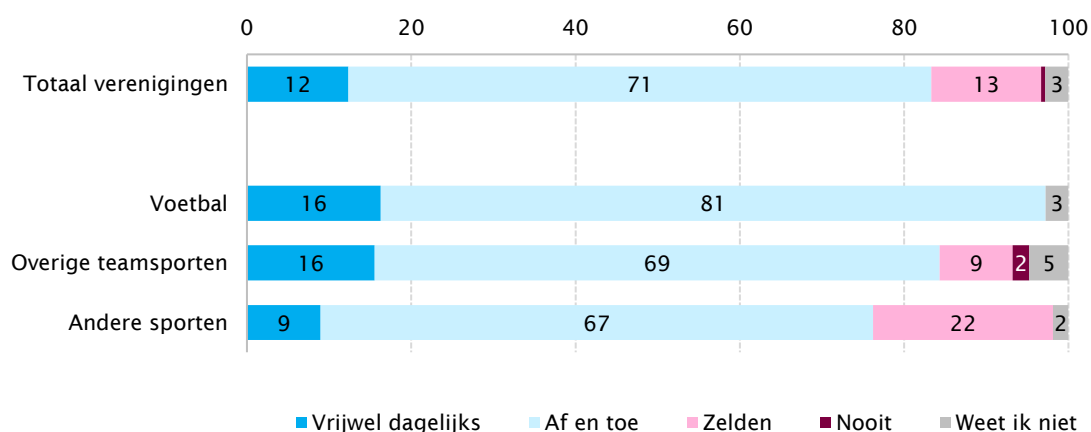
10.1 Het cursusaanbod

Bestuurders

Het VSK-cursusaanbod voor bestuurders is (af en toe) van toepassing in de dagelijkse praktijk van de vereniging. Ruim vier op de vijf bestuurders geeft aan af en toe (71%) of vrijwel dagelijks (12%) de kennis en/of ervaringen uit opleidingen, activiteiten en materialen te gebruiken (figuur 10.1). Met name de voetbalbestuurders passen de ervaringen op de vereniging in de praktijk toe (gecombineerd percentage van 97%). Bestuurders van niet-teamsporten gebruiken het aanbod ook op de eigen vereniging, maar minder vaak (9% vrijwel dagelijks).

Vrijwel iedere bestuurder die een cursus, opleiding of andere activiteit volgde, bespreekt deze ervaringen weleens met anderen in de vereniging (98%). Dat is vaker soms (68%) dan regelmatig (30%).

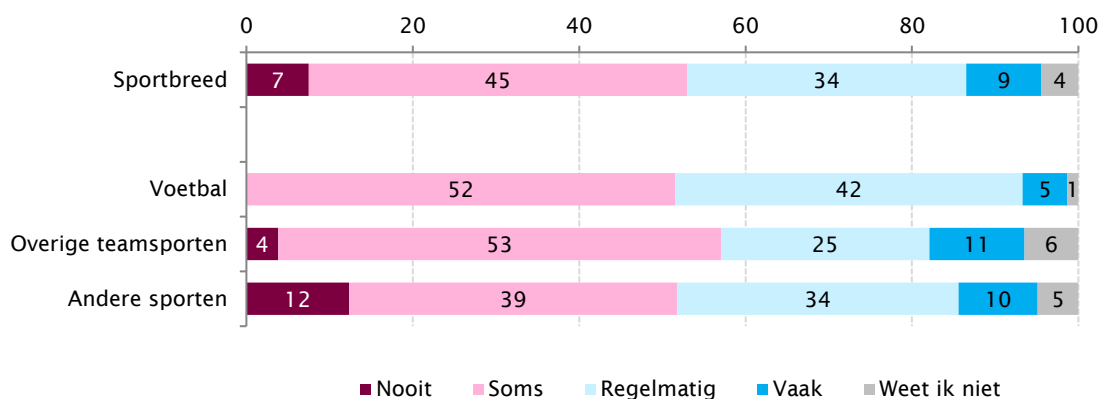
Figuur 10.1 Frequentie waarin de bestuurder de kennis en/of ervaringen opgedaan met de opleidingen/activiteiten/materialen gebruikt, in procenten

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling 2017

Volgens diezelfde bestuurders gebruikt ongeveer negen op de tien verenigingen kennis en ervaring uit het VSK-productaanbod in de vereniging (figuur 10.2). Dit gebeurt volgens bestuurders vaker 'soms' (45%) dan regelmatig (34%) of vaak (9%). Geen enkele voetbalbestuurder geeft aan dat de vereniging nooit kennis of ervaringen uit activiteiten en materialen gebruikt. Onder niet-teamsportverenigingen is dit 12 procent.

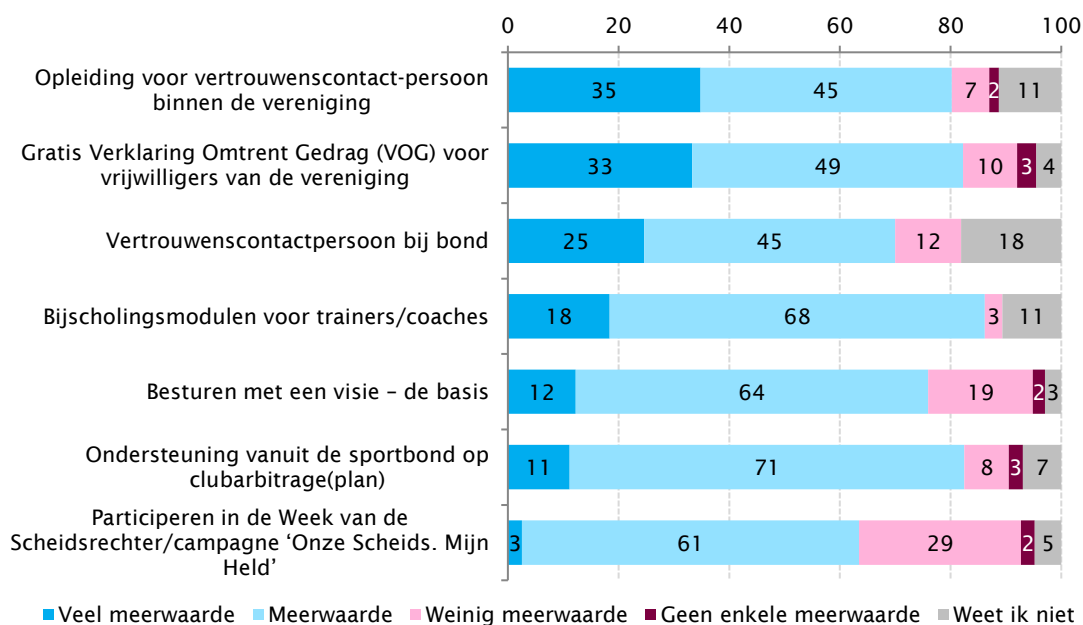
Figuur 10.2 Frequentie waarin de vereniging kennis/ervaring gebruikt die zijn opgedaan bij de opleidingen, cursussen en/of materialen, in procenten

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling 2017

Vrijwel alle producten van het VSK-programma hebben volgens de bestuurders (veel) meerwaarde. De opleiding voor vertrouwenscontactpersoon (VCP) en de gratis Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) wordt door een op de drie afnemers veel meerwaarde toegedicht (figuur 10.3). Het participeren in de Week van de Scheidsrechter of de campagne ‘Onze Scheids. Mijn held’ heeft volgens één op de drie deelnemers weinig (29%) tot geen enkele (2%) meerwaarde.

Figuur 10.3 Meerwaarde van materiaal/opleidingen/activiteiten¹⁴ die verenigingen gebruiken volgens verenigingsbestuurders, in procenten

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling 2017

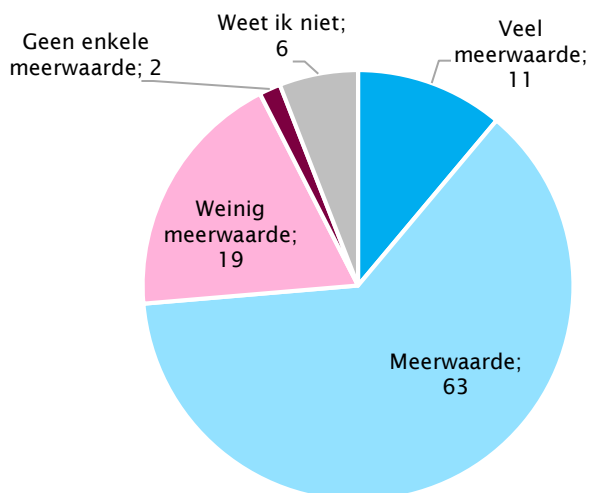
¹⁴ Alleen cursusaanbod meegenomen waarbij 50 respondenten of meer zijn bevroegd.

Cursisten

Ongeveer een kwart (24%) van de bevolking die op enige wijze bij de Nederlandse sport is betrokken, heeft in de afgelopen vier jaar één of meer cursussen, workshops of thema-avonden op het gebied van sportiviteit, respect of het voorkomen van ongewenst gedrag bijgewoond. Arbiters scoren het hoogste van alle betrokken groepen; van alle juryleden, scheidsrechters en officials woonde 37 procent een dergelijke bijeenkomst bij. In de leeftijdsgroep 16 tot en met 20 jaar woonde geen van de betrokkenen een bijeenkomst over dit thema bij.

De kaderleden die het VSK-cursusaanbod hebben gevolgd, zien over het algemeen meerwaarde in de cursus, workshop of thema-avond. Bijna drie kwart ziet - in relatie tot hun eigen functioneren in de vereniging - (veel) meerwaarde (74%, figuur 10.4) van de gevolgde activiteit. Over de meerwaarde van diverse cursussen denken ze daarmee hetzelfde als de bestuurders (figuur 10.3).

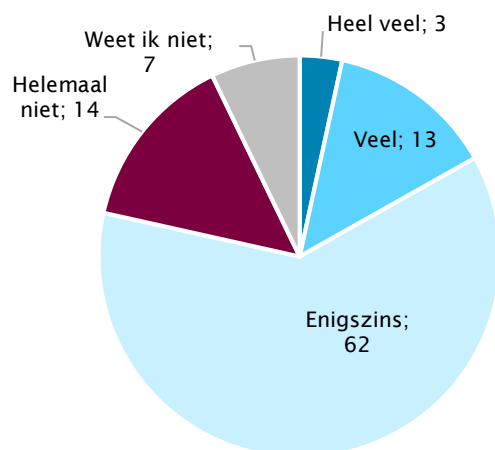
Figuur 10.4 Meerwaarde van gevolgde cursus/workshop/thema-avond voor het functioneren van de cursist in de vereniging volgens cursisten, in procenten

Bron: ASK/Mulier Instituut, Peiling cursisten 2017

De meerwaarde die de gevolgde activiteit door de cursisten wordt toegedicht, wordt ondersteund door de lezing dat het gevolgde aanbod bij veel cursisten de manier van werken op enige wijze heeft veranderd. Hoewel dit vaak 'enigszins' is (62%), geeft een substantiële groep van 16 procent aan dat het aanbod (heel) veel heeft veranderd voor de manier van werken van de cursist.

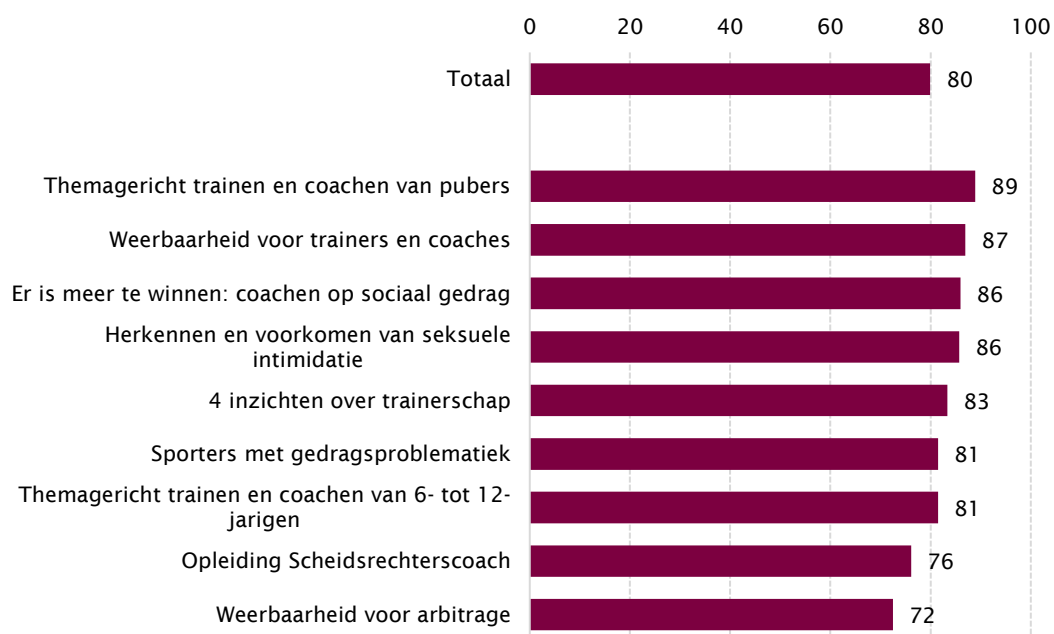
Figuur 10.5 Mate waarin de gevolgde cursus/workshop/thema-avond de manier van werken bij de cursist heeft veranderd, in procenten

Bron: ASK/Mulier Instituut, Peiling cursisten 2017

Vier op de vijf cursisten zou de gevolgde cursus, workshop of thema-avond aanbevelen aan anderen (figuur 10.6). Met name de cursussen voor coaches (coachen van pubers, weerbaarheid, en coachen op sociaal gedrag) krijgen vaak een aanbeveling. De opleidingen voor de arbitrage (scheidsrechterscoach en weerbaarheidstraining) scoren relatief iets lager (resp. 76% en 72%).

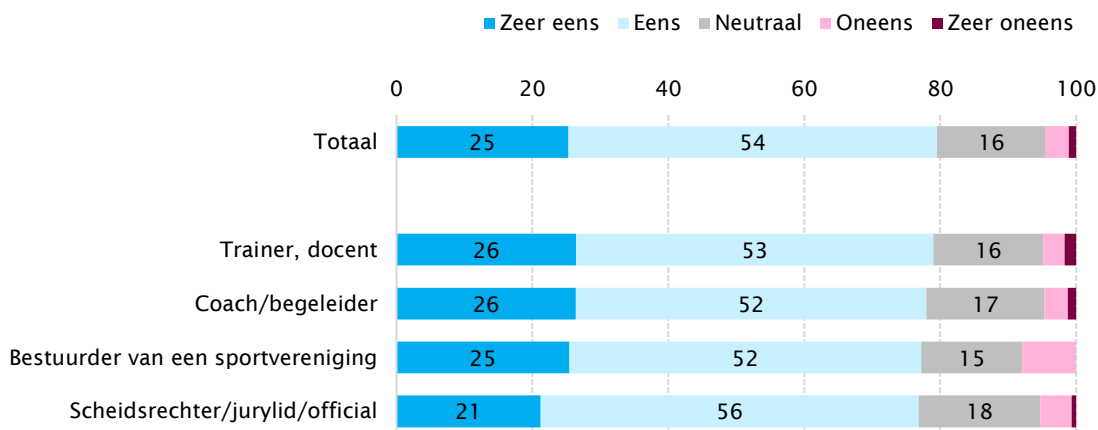
Figuur 10.6 Mate waarin cursisten de cursus/workshop/thema-avond zouden aanbevelen aan anderen, in procenten 'ja'

Bron: ASK/Mulier Instituut, Peiling cursisten 2017

In figuur 10.6 was al te lezen dat met name het cursusaanbod gericht op trainers aan anderen zou worden aanbevolen. Deze groep (trainer/docent en coach/begeleider) is voor ruim drie kwart overtuigd dat iedereen met zijn/haar functie één of meer cursussen op dit thema zou moeten volgen. De arbitrerende kaderleden zijn het hier iets minder vaak ‘zeer mee eens’ (21%).

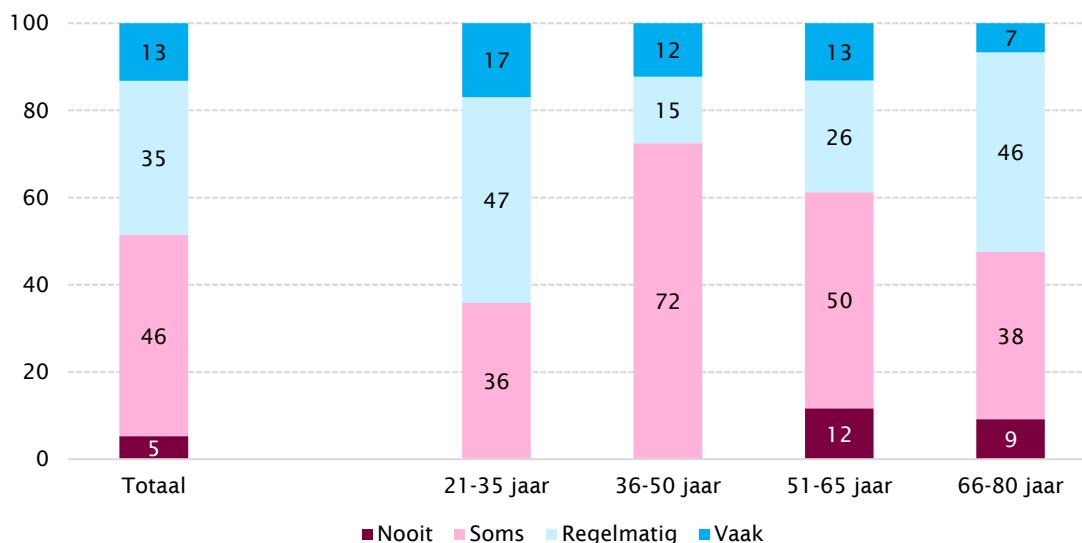
Figuur 10.7 Stelling: “Eigenlijk zou iedereen met mijn (vrijwillige) functie één of meer cursussen moeten volgen op het thema sportiviteit en respect, veilig sportklimaat”, naar functie die één of meer cursus volgde, in procenten

Bron: ASK/Mulier Instituut, Peiling cursisten 2017

Ongeveer de helft van alle sportbetrokkenen die een bijeenkomst over VSK bijwoonde, praat hier naderhand regelmatig (35%) of zelfs vaak (13%) over met anderen (figuur 10.8). De andere helft (46%) praat nog soms over de stof die is behandeld. De groep 21-35-jarigen spreekt hier vaker over dan de andere leeftijdscategorieën.

Figuur 10.8 Mate waarin de bij sport betrokken Nederlanders met anderen spreken over hetgeen ze op een bijgewoonde bijeenkomst hebben geleerd, in procenten naar leeftijd

Bron: Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek mei 2017

Minder intuïtief, meer bewust

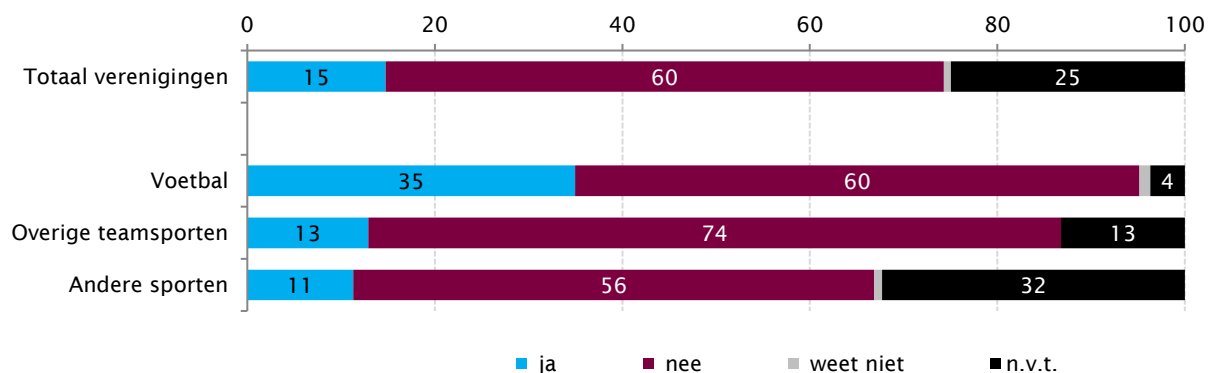
De positieve cursisten geven met name aan dat ze zich veel bewuster zijn van hun eigen positie en de invloed die ze hebben. Dat begint met het bewuster waarnemen van ongewenst gedrag. Zo omschreef een cursist de verandering na afloop van de door hem gevolgde cursus *'alsof de hele tijd een mannetje in mijn achterhoofd constant meeloopt en situaties signaleert'*. Signaleren is een eerste stap op weg naar een veiliger sportklimaat, maar cursisten geven eveneens aan dat ze ook daadwerkelijk anders (eerder) handelen. Eén van de cursisten merkt dat daarmee escalierend ongewenst gedrag wordt voorkomen: *'ik treed nu sneller op voordat een situatie escaleert. Daarbij herken ik gedrag nu beter en spreek ik de betrokken aan voordat het in een groep escaleert.'*

Niet alleen in het voorkomen van ongewenst gedrag maken de opleidingen en bijscholingen voor de cursisten een verschil. Ook in het bevorderen van een plezierig klimaat tijdens het sporten, handelen ze nu anders. Bijvoorbeeld door minder instructies en meer opdrachten te geven, maar ook door hun eigen houding te veranderen: *'Respect geven is respect terugkrijgen. Rust uitstralen doet meer met het gedrag van een ouder/coach/speler dan een norse houding.'* Een andere cursist vat de impact van de cursus samen en zegt: *'op de vereniging maken we nu minder intuïtieve en meer bewuste keuzes'*.

10.2 (Blijvende) aandacht voor VSK

Verenigingen verzekeren zich ook op andere manieren dan het opleiden van kader van een blijvende aandacht voor de thematiek van VSK. Een voorbeeld hiervan is het oprichten van een aparte commissie of persoon die aan de aanpak van sportiviteit en respect in de vereniging werkt. Een grote meerderheid heeft hier in de vereniging geen vast aanspreekpunt voor (85%, figuur 10.9). Voetbalverenigingen hebben dit aanzienlijk vaker wel op deze wijze ingericht. Ruim een derde van de voetbalverenigingen heeft een aparte commissie of persoon met de portefeuille VSK.

Figuur 10.9 Er is een aparte commissie (of persoon) voor de aanpak van sportiviteit en respect en het werken aan veilig sportklimaat in de club, verenigingen in procenten

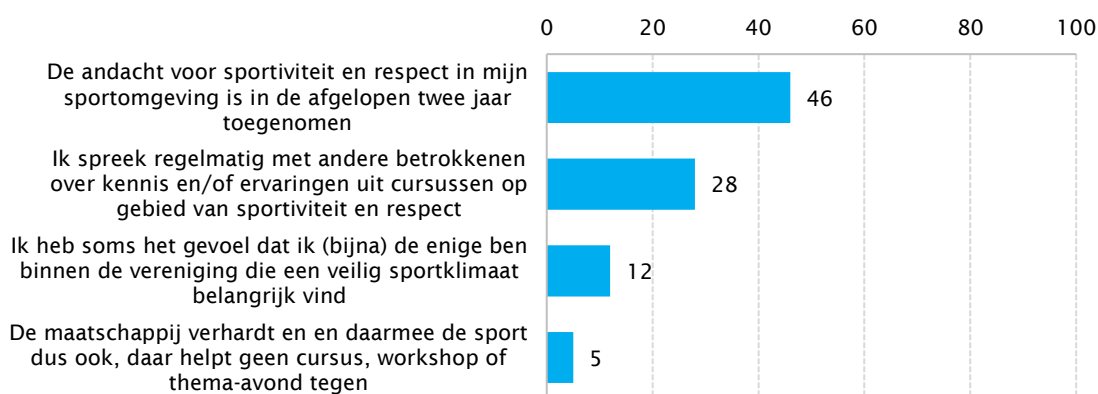

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling 2017

Bijna de helft van de cursisten (46%) vindt dat de aandacht voor sportiviteit en respect in hun eigen sportomgeving in de afgelopen twee jaar is toegenomen (figuur 10.10). Slechts één op de tien mensen die een cursus volgde, heeft het gevoel (bijna) de enige te zijn die binnen de vereniging het thema VSK

belangrijk vindt. In dat licht is het een relatief kleine (28%) groep die regelmatig met andere betrokkenen spreekt over hun kennis en ervaringen uit cursussen rondom sportiviteit en respect. De aanwezigheid van het thema in de vereniging laat zich voelen, ook zonder dat men daarover expliciet en met regelmaat met anderen over van gedachten wisselt. Vrijwel iedere cursist (95%) denkt dat cursusaanbod kan helpen om de verharding in de sport tegen te gaan.

Figuur 10.10 Stellingen met betrekking tot het veilig sportklimaat, cursisten in procenten mee eens

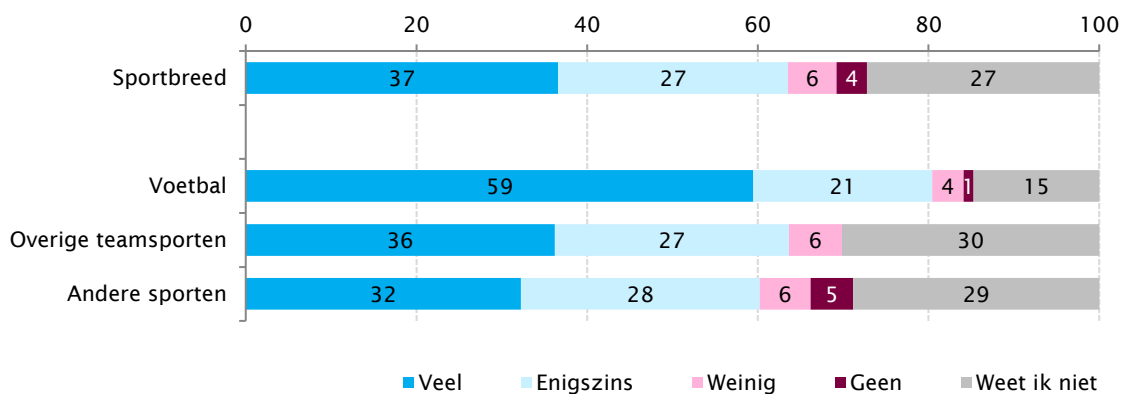

Bron: ASK/Mulier Instituut, Peiling cursisten 2017

Vier op de vijf cursisten zou de gevolgde cursus bij functiegenoten aanbevelen, drie kwart van de bestuurders zegt dat het cursusaanbod een verschil maakt in hun eigen functioneren en dat van de vereniging en slechts een kleine groep heeft het gevoel een roepende in de woestijn te zijn als het gaat om VSK-beleid in hun vereniging. De vraag is in hoeverre deze beleidsmatige aandacht voor sportiviteit en respect, het bevorderen van correct gedrag en het creëren van een veilig sportklimaat beklijft.

Bestuurders van sportverenigingen zien dit over het algemeen redelijk positief in. Een derde (37%) denkt dat er in het beleid van de vereniging ook over vijf jaar nog veel aandacht voor is; slechts een kleine groep denk dat dit weinig (6%) of niet het geval is (4%). Opvallend is dat een kwart van de bestuurders zegt niet te weten of er dan nog beleidsmatige aandacht voor is. Het lijkt daarmee alsof beleidsinvulling afhankelijk is van nut en noodzaak en dat het geen standaard onderdeel is van het verenigingsbeleid.

Figuur 10.11 Mate waarin volgens bestuurders over vijf jaar (nog) aandacht is voor sportiviteit en respect, bevorderen van correct gedrag, een veilig sportklimaat in het beleid van de vereniging, in procenten

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspeiling VSK 2017

Onder voetbalverenigingen zijn aanzienlijk meer bestuurders die zeker zijn dat ook in de toekomst van beleidsmatige aandacht voor VSK is binnen hun vereniging. 5 procent denkt dat er weinig of geen aandacht voor zal zijn, terwijl maar 15 procent onzeker is over de plek die VSK heeft in de beleidsplannen van de vereniging. Op basis van de huidige bestuurders lijkt de beleidsmatige aandacht voor VSK geborgd, met name in voetbalverenigingen.

11. Borgen bij bonden en onderwijs

Zoals beschreven in de Kamerbrief van minister Schippers uit 2016, richt het VSK-programma zich in 2017 en 2018 op verzoek van minister Schippers op de borging van de geboekte resultaten. In het vorige hoofdstuk presenteerden we hoe de ontwikkelde producten hiertoe bijdragen. Dit hoofdstuk gaat in op de wijze waarop het gedachtegoed van VSK is vastgelegd in organisaties die verantwoordelijk zijn voor de organisatie van de Nederlandse verenigingssport. Paragraaf 11.1 bespreekt de sportbonden en de wijze waarop zij via hun beleid en opleidingen VSK een plek blijven geven. In 11.2 gaan we in op de plek die VSK in het onderwijs heeft.

11.1 Borging in sportbonden

De sportbonden die aan het VSK-programma deelnemen, hebben de afgelopen jaren veel gedaan om het gedachtegoed van VSK bij de verenigingen te introduceren. Dit is met name gebeurd door trainers, bestuurders en arbitrage bewust te maken en op te leiden. Die producten lijken een invloed te hebben op hun omgang met het thema VSK op de vereniging (zie hoofdstuk 10). Bij een groot deel van deze groep zal dit ook bekliven, ook als het programma stopt. De vereniging kenmerkt zich echter door het verloop van hun kader. Wanneer de VSK-bewuste bestuurder, trainer en scheidsrechter vertrekken, dan bestaat de kans dat ook VSK van de agenda verdwijnt. Om te zorgen dat de inspanningen van de afgelopen jaren ook voor de toekomst van waarde blijven, werken de sportbonden aan een beleidsmatige borging van het VSK-thema.

Het is voor financiering van het VSK-programma inmiddels een voorwaarde geworden dat de deelnemende bond aantoont dat het thema VSK in 2017 en 2018 is geborgd. Dit doen ze door drie zaken op orde te hebben, te weten:

- Alle bestuurders hebben een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG)
- Een vertrouwencontactpersoon (VCP) is aangesteld
- VSK is onderdeel van meerjarenbeleid

Een ander voorbeeld van borging binnen de bonden is dat de kwaliteitswaarborgen tuchtrecht op orde moeten zijn om voor Lottogelden in aanmerking te kunnen komen. De meeste bonden slaagden er de afgelopen jaren in om aan de borging van het thema te voldoen. Bij de bonden die hier niet aan voldeden, was volgens programmamanager Ary Hordijk sprake van verminderde urgentie van het vraagstuk, afwezigheid van financiële middelen bij de bond, onvoldoende organisatorische inbedding en/of gebrek aan personele capaciteit.

De basketbalbond (NBB) geeft als voorbeeld van borging in bondsbeleid aan dat VSK tegenwoordig onderdeel is van verenigingsondersteuning. Bovendien wordt een aantal elementen van VSK-producten in bestaande opleidingen geïntegreerd. Bij de gymnastiekunie (KNGU) is het thema VSK in het functieprofiel van de medewerkers opgenomen. In alles wat ze in hun werkzaamheden doen, dienen ze rekening te houden met een veilig sportklimaat voor iedereen. De volleybalbond (Nevobo) gaat ook verder dan alleen het borgen in beleidsstukken en afspraken. Door zelf VSK uit te dragen en het goede voorbeeld te geven - bijvoorbeeld rondom de nationale teams - wil de bond de verenigingen blijven beïnvloeden.

11.2 Integratie via onderwijs

Het behoud van de aandacht voor VSK na afloop van het programma kan ook worden gewaarborgd door in de opleiding voor kaderleden (bestuurders, trainers/coaches en arbitrage) het thema een vaste plaats te geven. Deze kaderleden van de toekomst worden via opleidingen van de bond en/of Academie voor Sportkader (ASK) opgeleid. Dit vindt ook plaats via het middelbaar en hoger beroepsonderwijs. In beide gevallen wordt geprobeerd om het thema VSK te integreren.

Kaderopleidingen ASK

De Academie voor Sportkader (ASK) is in 2006 door de sportbonden opgericht. Daarmee was ASK een antwoord op de vraag naar meer en beter opgeleid sporttechnisch, bestuurlijk en arbitraal kader. De ambitie van ASK is:

"Voor elke sporter een competente trainer/coach/instructeur en voor elke wedstrijd een competente scheidsrechter in een veilig sportklimaat, gecreëerd door competente sportbestuurders."

In hoofdstuk 3 (Bereik VSK-programma) en hoofdstuk 10 (Borgen in de vereniging) beschreven we hoeveel producten werden afgenomen en wat de producten betekenen voor de kaderleden die deze producten in de praktijk brengen.

Opleiden van opleiders

Om de thematiek in het opleiden van nieuwe kaderleden te bestendigen, richt ASK zich steeds meer op de opleiders van de nieuwe generatie. Die opleiders zijn zowel bij de bond als in de vereniging te vinden. Daarom richt ASK zich op beide. ASK is bezig opleiders binnen bonden te trainen zodat zij hun eigen (technisch) kader kunnen opleiden.

Aan de andere kant gaat het opleiden en trainen van nieuwe trainers/coaches direct via verenigingen. Daarbij zet ASK vanaf 2017 in op de begeleiding van trainers/coaches. Met de ontwikkeling van een campagne die aansluit bij de wensen van de bonden en sportverenigingen, hoopt ASK dat trainersbegeleiding in 2020 een vertrouwd begrip is. Inmiddels is met sportbonden en het Kenniscentrum Sport een eerste sessie gehouden om dit thema uit te werken. In een vervolgsessie later dit jaar zullen de uitvoerders (o.a. procesbegeleiders, verenigingen en kaderleden) worden bevraagd en in de plannen worden meegenomen.

Mbo en hbo

In 2016 is voor het mbo-onderwijs een keuzedeel 'Verdieping Veilig Sportklimaat' ontwikkeld. Dit keuzedeel is in het schooljaar 2016/2017 voor het eerst beschikbaar. Het keuzedeel bestaat uit drie blokken van tachtig uur. De blokken behandelen de thematiek vanuit drie verschillende actoren met bijbehorende perspectieven. Dit zijn:

1. Trainer/coach: realiseren van pedagogische meerwaarde van sport
2. Bestuurder: de hele vereniging naar een veilig sportklimaat
3. Clubondersteuner: duurzame verandering op de club en de blik naar buiten

Het doel van het VSK-programma is om studenten en mbo's te overtuigen dat hun perspectief op de arbeidsmarkt groter is wanneer zij het keuzedeel VSK hebben gevolgd. Op dit moment zijn met twaalf mbo's vaste contacten over het keuzedeel. In het najaar van 2017 wordt het eerste cursusjaar geëvalueerd. Acht van hen gaan ermee aan de slag om het keuzedeel in een vast onderdeel van het curriculum te veranderen.

De minor op het gebied van Veilig Sportklimaat voor hbo-studenten sportkunde is voor een tweede jaar van start gegaan. Deze minor wordt gegeven aan hogeschool Windeheim, maar studenten van alle hogescholen kunnen zich hiervoor aanmelden.

De minor 'Verenigingsadviseur pedagogisch sportklimaat' bestaat uit vier modules

- Module 1: de verenigingsadviseur in de praktijk
- Module 2: creëren van een pedagogisch sportklimaat
- Module 3: de pedagogische trainer
- Module 4: beleid en strategie van de sportvereniging

Daarnaast wordt gewerkt aan een leerboek voor hbo-studenten, getiteld: 'Ontwikkelen van een pedagogisch sportklimaat op de sportclub'. De beoogde verschijningsdatum is september 2018. Zowel de minor als het leerboek komen in samenwerking met het VSK-lectoraat tot stand.

Naast de minor en het leerboek organiseerde het lectoraat, in samenwerking met projectgroep sociale veiligheid, op 14 september 2017 een symposium met de titel 'Samenwerken aan een veilig sport- en schoolklimaat'. Hierbij stonden kennisdelen en allianties sluiten buiten de eigen omgeving centraal. Onder andere onderwijsinstellingen, sportverenigingen en beleidsmakers waren hierbij aanwezig.

12. Visie experts

Voor de huidige rapportage is met een aantal experts gesproken dat vanuit hun professie direct of indirect bij het VSK-programma zijn betrokken. Daarbij stond de vraag centraal wat de opbrengsten van het VSK-programma zijn (12.1). Daarbij zijn we eveneens ingegaan op de stuurbaarheid van het sportklimaat (12.2) en de verwachtingen van VSK-beleid in de toekomst (12.3). Het overzicht van de gesproken personen is in bijlage 2 te vinden.

12.1 Blijvende opbrengsten VSK-programma

Groot programma, grote aandacht

De kracht van het omvangrijke VSK-programma is volgens programmamanager Ary Hordijk dat het een ingang was om het thema bij de bonden onder de aandacht te brengen. Dat is volgens hem niet vanzelfsprekend: “Om bij de bonden serieus in gesprek te komen, was het van een groot voordeel dat het programma een zekere zwaarte en (financiële) omvang had. Dit werd gecombineerd met gezaghebbende personen die binnen de sportwereld hun strepen hadden verdiend zoals Marijke Fleuren.”

Het programma heeft de KNVB geholpen bij het inrichten van hun organisatie, op praktische zaken (doelstellingen & targets). Sjors Brouwer, programmamanager bij de KNVB geeft aan: “De slagkracht van de verenigingsondersteuning is door middel van het VSK-programma substantieel vergroot, vanwege de omvang van het project. Aangezien VSK een groot deel van de werkzaamheden omvat, wordt het vanzelf belangrijk gemaakt. VSK wordt gezien als katalysator waardoor iedereen scherp wordt gehouden: plezier van het voetbal staat voorop.”

Bij de basketbalbond is een vergelijkbaar resultaat geboekt als gevolg van de slagkracht van het VSK-programma. Simone Volmer-van den Biggelaar, programmacoördinator VSK bij NBB, stelt: “De afgelopen jaren konden we gemiddeld veertig verenigingen [circa 10 procent van alle verenigingen, red.] per jaar bezoeken om over VSK te praten. De lijntjes met deze verenigingen zijn korter geworden en ze komen sneller met vragen.” Bij de KNHB is de omvang van het programma ook een grote waarde geweest. Frank van Barneveld, projectleider VSK, ziet dat het thema niet alleen bij vier op de vijf verenigingen is geland, maar ook binnen de bond zelf heeft het volgens hem een grote impact. Hij ziet dat het thema nu ook binnen verschillende afdelingen is geborgd: “Er is over VSK multidisciplinair overleg tussen onder andere de afdelingen verenigingsondersteuning, tuchtzaken, academie en arbitrage. Sindsdien loopt men makkelijk bij elkaar binnen om VSK te bespreken.” De KNGU heeft ook veel baat gehad van de financiële impuls van het VSK-programma. Henriët van der Weg (coördinator VSK-programma bij KNGU): “We waren niet in staat uit eigen middelen de producten van Academie voor Sportkader aan te bieden en maar weinig verenigingen kunnen het zelf betalen.”

Het VSK-programma als ‘rugdekking’

Hordijk ziet dat veel medewerkers van bonden - waarvan enkele hierboven geciteerd - met veel energie aan dit thema werken. Dit komt volgens hem omdat ze zich door de directie gesteund voelen. Die steun is volgens hem cruciaal om de energie en aandacht in de organisatie van de bond te houden. Hordijk: “Zonder steun van de top, met name de directie, is het voor de medewerkers van de bond minder makkelijk om zich hard te maken. En voor het bewustzijn onder bestuurders helpt de omvang van het VSK-programma zeker.”

Het VSK-programma (en ander beleid op dit thema) vormt volgens Johan Steenbergen van Kennispraktijk 'een soort back-up'. Hij zegt hierover: "Het programma is niet zozeer aan de voorkant sturend als wel aan de achterkant. Met het behulp van het programma kun je vaststellen of iemand in zijn of haar sociale recht staat. Dat geldt eigenlijk op alle niveaus van het programma. Van bondsbureau tot sportveld."

Excessen zijn de achterkant van het probleem

Bij de KNGU waren excessen oorspronkelijk een belangrijke aanleiding om het thema VSK aan te pakken. Inmiddels heeft de bond een omslag gemaakt. Volgens Van der Weg is het ultieme doel dat een vereniging bij ouders het gevoel oproept 'dat ze hun kind hier wel op zouden doen'. Die lezing wordt beaamd door Guido Davio van Nevobo die wil dat volleybalverenigingen plezier en geborgenheid bieden. Hij stelt dat excessen juist 'de achterkant van het probleem' zijn. Hij stelt dat de grootste winst van het VSK-programma is dat 'VSK' een gespreksonderwerp met verenigingen is geworden. "Door bewust bezig te zijn met wat je van elkaar mag verwachten, vergroot je ook de onderlinge samenhang en geborgenheid binnen de vereniging. Als zich dan ongewenst gedrag voordoet, levert dat input voor de beleidsontwikkeling ter preventie daarvan."

Vormen excessen dan de aanleiding voor een oplossing? Steenbergen ziet dat zeker zo: "Omdat excessen zo zwart-wit zijn, helpen ze om gewenst gedrag bespreekbaar te maken". Hij ziet dat dit bij andere aspecten van ongewenst gedrag veel minder duidelijk is. De grens van verbaal geweld ligt volgens hem bij de een veel hoger dan bij de ander en is daarom moeilijk te bepalen.

Sportvereniging het derde opvoedingsmilieu

De tijd dat excessen dé urgentie vormden voor het VSK-programma ligt volgens programmamanager Hordijk inmiddels achter ons. Hij stelt dat de overheid (impliciet) van de sportverenigingen verwacht dat ze het derde opvoedingsmilieu zijn. "Ik denk dat bij de start van het programma te ruim is geformuleerd wat nu eigenlijk het probleem is waar het programma een oplossing voor moet zijn. Mede door het 'geval' Richard Nieuwenhuizen werd dat vooral excessen in het voetbal en *zero tolerance*." Nu ziet Hordijk dat juist werken aan de preventieve kant de *trigger* is waarop de bonden en verenigingen zijn te betrekken. Brouwer (KNVB) ziet de grootste winst van het VSK-programma in het collectieve begrip in de sport wat de rol van gedrag/pedagogiek is, en wat de invloed van een persoon is ten opzichte van anderen. Brouwer: "Het VSK-programma heeft enorm gestimuleerd dat men beseft wat gedrag met mensen doet en wat de rol van gedrag en welbevinden daarin is."

Johan Steenbergen (Kennispraktijk) zegt dat de sport als derde opvoedingsmilieu steeds normaler wordt. Steenbergen: "In mijn omgeving hoor je eigenlijk steeds minder dat dat een rol van de ouders is." Daarbij heeft hij goede hoop dat een brede aanpak van meerdere opvoedingsmilieus (thuis, school en sport) daarbij zal helpen en een invloed heeft op toekomstige generaties.

De waarde van de sportvereniging als een derde opvoedingsmilieu wordt ook in de gemeente Rotterdam ingezien. Rotterdam Sportsupport heeft twee sportpedagogen in dienst. Een van hen is Ineke Kalkman. Zij geeft aan dat verenigingen altijd blij zijn als ze professionele ondersteuning op dit gebied krijgen. Volgens haar is het daarbij cruciaal dat het 'op maat' en 'bij de vereniging' is. Kalkman merkt wel dat de houding van clubs ten aanzien van dit onderwerp nu anders is dan tien jaar geleden, toen ze bij haar eerste vereniging begon. "Clubs moesten in het begin heel erg wennen. Ik heb moeten werken aan een vertrouwensband. Door te laten zien dat verandering optreedt waar je aan het werk bent, hebben mensen door dat echt wat kan veranderen."

12.2 Stuurbaar sportklimaat?

Geen sport zonder conflicten

Experts van buiten het programma zien dat een belangrijke factor in een veilig sportklimaat de sport zelf is. Zo geeft Paul van der Meer (Kenniscentrum Sport) aan: “wanneer in de sport blijvende aandacht is voor de technische en tactische elementen van winnen en verliezen, zal sprake zijn van onsportief spel en zullen er stoppen door blijven slaan.” Steenbergen vult aan: “Het helpt zeker als regels duidelijk en bekend zijn, maar waar gestreden wordt, zijn conflicten nooit helemaal te voorkomen.”

De KNGU ziet dit ook zo en is bezig om minder te focussen op winnen alleen. Daarvoor richt de KNGU een breedtesport-platform op (Your Stage). Van der Weg: “Dit platform zal zich richten op de breedtesport: sportplezier staat voorop. Het is een plek voor mensen om hun talent te showen.” Maar ook de nieuwe wedstrijdenorganisatie zal zich richten op plezier, en niet meer extreem op winnen. Daarbij wordt de bond gesteund door onderzoek onder hun eigen verenigingen. Daarin kwam naar voren dat plezier juist voorop staat, en dat vooral oudere turners de sport verlaten om het wedstrijdgerichte element.

Sommige sporten hebben ondanks een focus op winnen wel een paar karakteristieken dat het aantal conflicten reduceert. Zo beseft Davio van de Nevobo dat volleybal een aantal kenmerken heeft dat een aantal zaken makkelijker maakt. “Volleybal is een sport waar geen (tot nauwelijks) fysiek contact is. En voor onze sport moet je op een redelijk klein veld samenwerken. Dat trekt een bepaald type speler. Die aspecten zorgen ervoor dat zich, in verhouding tot contactsporten, al snel minder problemen bij ons voordoen.”

De voetbalsport heeft volgens scheidsrechter Pol Hinke (COVS) misschien wel alle elementen die problemen oproepen. “Er zijn in het voetbal veel discutabele beslissingen. Je moet als scheidsrechter vaak interpreteren. We zijn het normaal gaan vinden dat spelers alles doen - bijvoorbeeld tijdrekken, intimiderend spelen of nuttige overtredingen maken - om te winnen. Dat hoort er allemaal bij en het spel spelen rondom deze zaken is wat het fluiten soms ook leuk maakt.” Hij beschouwt het in dat licht dan ook als een goede ontwikkeling dat de KNVB naast regelkennis en conditie tegenwoordig ook kijkt naar het ‘managen’ van een wedstrijd. Hinke: “Want scheidsrechters doen veel meer dan alleen de regels toepassen. Ze moeten onder meer twijfelmomenten herkennen, het belang van de wedstrijd kunnen lezen en evenwicht behouden.” Sjors Brouwer van de KNVB herkent dit en ziet: “In de voetbalcultuur zijn gedragingen geslopen, die buiten het voetbal zeker niet ‘normaal’ zijn. Daarbij vindt ook nog eens weinig sociale correctie plaats.”

“De praktijk is soms best een beetje spannend”

Guido Davio en Janine Pleizier (Nevobo) zien de context van sport als strijdtoneel als moeilijke factor, maar benadrukken dat iedereen vanuit zijn of haar rol ‘een verantwoordelijkheid heeft om voor een geborgen en veilig klimaat te zorgen’. Davio: “Hoe reageer je op het moment dat je ongewenst of onsportief gedrag ziet, of daar persoonlijk mee geconfronteerd wordt? Iedereen heeft op dat moment een keuze. Kijk je weg of doe je er iets mee? Dat is niet makkelijk, vaak spannend, maar als beide partijen openstaan om te bespreken wat gewenst is, kom je aan de kern van wat we als verenigingen willen zijn.”

Ook de beste producten vallen of staan volgens vele betrokkenen bij de juiste opleiders die de cursus geven. Paul van der Meer vindt het daarom goed nieuws dat in personen wordt geïnvesteerd en dat voor

opleiders (van opleiders)¹⁵ extra aandacht is. Steenbergen benadrukt ook het belang van goede implementatie van producten: “De praktijk is soms best een beetje spannend. Gebruik daarom de mensen die kennis hebben van de lokale context om het VSK-product echt goed te laten landen.”

12.3 VSK in de toekomst

Van aanbod naar implementatie

Vanuit aanbod gedreven VSK-producten bij de verenigingen aanprijzen, levert volgens de programma coördinator Janine Pleizier (Nevobo) niet veel (meer) op. “De aanpak die het beste werkt, is in gesprek gaan met de vereniging en doorvragen naar wat de vereniging bezighoudt. Vrijwel altijd is de conclusie dan dat de bestaande producten een antwoord of aanvulling kunnen zijn.” Van der Weg (KNGU) denkt dat juist de thematiek rond VSK vraagt om een proactieve bond. “Wanneer gewacht wordt tot verenigingen met een probleem zitten en vragen naar de producten van het VSK-programma, dan is het eigenlijk al te laat.”

Johan Steenbergen denkt dat VSK-producten voor ‘gemiddelde verenigingen’ zijn ontwikkeld. Hij waarschuwt dat aanbod alleen nu niet meer genoeg is. “Voor een grote groep verenigingen is het voldoende om ze te wijzen op de mogelijkheden, maar nu zijn we aangekomen bij een groep verenigingen die echt wat meer moet worden meegenomen.” Hij adviseert daarbij gebruik te maken van partijen als gemeentelijke en provinciale sportservices omdat deze partijen de lokale context kennen. Bovendien is de relatie tussen de vereniging en de bond volgens hem niet altijd even goed. “Dat maakt dat verenigingen sceptisch tegenover het aanbod kunnen staan.”

Ook Van der Meer (KCS) ziet dat het aanbod van de producten goed is, maar dat de implementatie bij de verenigingen een volgende stap is. Daarbij denkt hij dat het cruciaal is om - in samenwerking met lokale partijen - in te zetten op een integrale aanpak bij verenigingen. Dit houdt volgens hem in dat het niet voldoende is om een vereniging een of twee producten af te laten nemen. Hij zou graag zien dat voor een echt effect alle doelgroepen binnen de vereniging worden betrokken zodat kruisbestuiving plaatsvindt. Van der Meer is gecharmeerd van de procesbegeleiders en stelt dat het cruciaal is om verenigingen geen vis te geven, maar ze te leren vissen.

Van der Sluis (gemeente Rotterdam) ziet dat lokale partijen een cruciale rol hebben bij het borgen van VSK. Hij onderschrijft de lezing van Steenbergen dat de gemeente en sportbonden niet vanzelfsprekend de juiste partijen zijn om het VSK-productaanbod bij de vereniging te brengen. Van der Sluis: “Vaak heerst een groot wantrouwen tegen deze instituties. Wanneer je beleid naar de clubs wil brengen, moet je als bond of gemeente eerst heel veel scepsis wegnemen. Dat is bij Rotterdam Sportsupport niet het geval. Die krijgen - onder andere door het opbouwen van een langdurige relatie - echt wat los, en daarom wordt ook veel communicatie, zoals nieuwsbrieven en medewerkers die langsgaan, door hen gedaan.” Kalkman, van Rotterdam Sportsupport, ziet dat het VSK-aanbod helemaal niet gemakkelijk op de plek komt waar het nodig is. “Daarvoor is de aanwezigheid van een intermediair die de vereniging bij de hand neemt cruciaal.” Natuurlijk zijn er volgens hen uitzonderingen van grote sterke verenigingen, maar in de meeste gevallen weten verenigingen niet welk ondersteuningsaanbod beschikbaar is.

¹⁵ Zie ook hoofdstuk 11

Opstartverantwoordelijkheid (en verder)

VSK-programmamanager Hordijk ziet het VSK-gedachtegoed binnen de bonden inmiddels goed geborgd, maar heeft meer zorgen over de borging van de thematiek in de verenigingen. Dat heeft alles te maken met de hoge 'omloopsnelheid' van het kader binnen de vereniging. Bovendien zijn het - anders dan binnen bonden en het onderwijs - geen professionals maar vrijwilligers die uitvoerend zijn. In veel verenigingen is nauwelijks ruimte om echt te besturen omdat de dagelijkse gang van zaken veel aandacht vraagt.

Is VSK dan de verantwoordelijkheid van de sport of van de maatschappij? "De sportvereniging is onderdeel van de maatschappij, omdat er mensen komen," aldus Steenbergen. Hij vindt dat de overheid daarom een opstartverantwoordelijkheid op dit thema heeft. Met de ontwikkeling van de diverse VSK-producten is dat gebeurd. Om die reden is het volgens hem minder noodzakelijk om financieel extra in te zetten op het ontwikkelen van producten. Hij denkt dat binnen het programma inmiddels een goede structuur staat en dat veel kennis beschikbaar is. Tegelijk ziet hij dat de sport een kwetsbare wereld is en dat komt door het vrijwillige karakter van het kader. "Binnen dat gegeven zou de sport erbij gebaat zijn als het lukt om duurzame ontmoetingen tussen verenigingen te creëren."

De NBB beseft dat de sport een toenemende verantwoordelijkheid heeft. Volmer-van den Biggelaar: "Uiteindelijk moeten we als sport zelf kunnen doen waar nu nog subsidie voor is. Dat wil niet zeggen dat de subsidie weg moet want dat helpt zeker op weg, maar het is wel van belang dat we er niet afhankelijk van blijven. En daar moeten we in geholpen worden". Wanneer het VSK-projectteam wordt weggehaald, wordt volgens haar niet zoveel meer georganiseerd om ervaringen uit te wisselen. De overlegstructuur valt weg wanneer je de kartrekkers weghaalt. "En dat is bij verenigingen niet anders. De coördinatie eruit halen is een valkuil die niet onderschat moet worden."

Paul van der Meer valt hen hierin bij. Hij ziet dat VSK al lang een thema is en uiteindelijk zou de sport de ambitie moeten hebben 'om het zelf te doen'. Maar tegelijkertijd is hij bang dat de aandacht voor het thema wegebt wanneer producten niet meer worden afgenomen en nieuw kader niet meer wordt opgeleid. Van der Meer: "Ik heb niet het idee dat in de maatschappij minder verruwing is, waarom zou dit in de sport dan wel het geval zijn?"

"Nooit af" met een alternatief vervolg

Hoewel de laatste jaren veel is gedaan, geven de betrokkenen zonder uitzondering aan dat VSK nooit 'af' is. Daarmee doelen ze enerzijds op het feit dat zaken altijd beter kunnen en anderzijds op het feit dat constant nieuwe mensen in de sport instromen die in het gedachtegoed moeten worden meegenomen. Gevraagd naar de manier waarop dat zou moeten gebeuren, worden naast de huidige (financiële) inspanningen van het programma enkele suggesties gegeven.

Paul van der Meer van Kenniscentrum Sport stelt dat het gedachtegoed via verschillende kanalen moet worden geborgd, zoals onderwijs, gemeente en verenigingen. Daarbij adviseert hij de lokale partijen in een eerder stadium te betrekken dan nu het geval is. Gemeentes en sportservices kunnen volgens hem namelijk het voortouw nemen in het onderhouden van de netwerken die het thema op de agenda hebben en houden. Sjors Brouwer en Irene Dekker van de KNVB zien ook een grote waarde van sport als katalysator wanneer succesvol wordt samengewerkt binnen de context van een vereniging.

Ook de Volmer-van den Biggelaar is overtuigd van de noodzaak van samenwerking op lokaal niveau. Ze ziet dat bonden veel doen om te waarborgen, maar dat verenigingen daar soms nog achteraan lopen.

Het is niet zozeer een sportprobleem, maar een maatschappelijk probleem dat de sport niet alleen kan oplossen. Het vergt dus ook samenwerking van ministeries, scholen en wijken: “Het gedrag van mensen gebeurt overal, niet alleen in de sport”.

Sportpedagoog Kalkman van Rotterdam Sportsupport ziet dat ook en noemt de winst die te behalen is in het vereenvoudigen van het aanbod. Nu is het volgens haar vaak een insteek waarbij de vereniging wordt uitgedaagd om na te denken over bepaalde thematiek. Kalkman: “Te vaak is dat een stap te ver. Die willen gewoon regels of richtlijnen die ze een-op-een over kunnen nemen. Daarom is *Vier inzichten* [over trainerschap, red.] ook zo’n groot succes. Er zijn verenigingen waar ze al heel ver zijn en die die het aanbod weten te vinden en te gebruiken. Maar voor een groot gedeelte van de verenigingen is het toch vooral ‘voorkauwen en bij de hand nemen’. En dan is een intermediair cruciaal voor een succesvol beleid en geslaagde uitvoering.”

Davio van de volleybalbond ziet dat veel beleid vanuit incidenten *getriggerd* is. Dat was met VSK oorspronkelijk het geval en hij voorziet dat dit in de toekomst mogelijk weer het geval is wanneer beleid wordt gericht op thema’s als bestuurlijke integriteit. Hoewel het thema *Integriteit* volgens hem logisch is om je als sport op te richten, is het van belang dit samen met de thema’s seksuele intimidatie, doping en matchfixing op de agenda te houden en beleid op te blijven ontwikkelen. “Daarmee voorkom je dat we ons bij nieuw beleid laten sturen door incidenten.”

Over het thema integriteit als ‘opvolger’ van VSK stelt Paul van der Meer van Kenniscentrum Sport dat het dan al snel over zaken als doping, matchfixing en seksuele intimidatie gaat. “En dat zijn eigenlijk criminele activiteiten en daarmee zaken die onder verantwoordelijkheid van andere ministeries vallen.” Johan Steenbergen heeft een aanvullend argument om niet alleen op integriteit te richten. “Doping en matchfixing hebben volgens hem vooral betrekking op topsport, terwijl VSK zich juist richt op de breedtesport. Wanneer te veel gericht wordt op integriteit, verliest de breedtesport daarmee een deel van de aandacht.”

13. Conclusies

Sinds 2011 wordt via het actieplan ‘Naar een veiliger sportklimaat’ (VSK) gewerkt aan een veilige en plezierige georganiseerde sport. Oorspronkelijk liep het VSK-programma tot 2016, maar dit is verlengd tot en met 2018. Voor de uitvoering van het programma is jaarlijks ongeveer 7 miljoen euro beschikbaar. Bij het ontwerp van het programma kreeg het begrip ‘veilig’ niet voor niets een prominente plaats. Dit begrip was onderdeel van een breder regeerakkoord dat een veiliger Nederland beoogde. Hoewel de titel van het actieplan vooral repressief oogt, was in de uitwerking die minister Schippers in november 2011 naar de Tweede Kamer stuurde al ruimte voor meer preventieve maatregelen.

De inspanningen betreffen nadrukkelijk zowel optreden tegen ernstige misstanden, als investeringen in het voorkomen van diezelfde misstanden. In dit hoofdstuk blikken we terug op de resultaten van die inspanningen. In paragraaf 13.1 gebeurt dit aan de hand van de oorspronkelijke maatregelen en ambities van de Rijksoverheid. In 13.2 komen de opvallende ontwikkelingen in het Nederlandse sportklimaat aan bod.

13.1 Ambities Rijksoverheid VSK-programma (2011)

Maatregelen gericht op spelregels

Sporters, ouders, trainers en coaches hebben kennisgenomen van de spelregels die gelden in de sport. Bovendien worden spelregels gewijzigd ter bevordering van de veiligheid op het veld en het spelplezier.

Vrijwel alle verenigingen (95%) ondernemen op enige wijze actie om hun eigen leden spelregels te leren. Tien sportbonden participeren in een gepersonaliseerde website waar leden spelregels kunnen leren en een (eventueel verplichte) spelregelbewijs kunnen halen. Voor jeugdvoetballers geboren in 1999 was het in het afgelopen seizoen verplicht om een spelregelbewijs te halen. In het voetbal bleven ruim vierhonderdduizend bezoekers gemiddeld ruim een kwartier op de website. Dat is twee derde van het aantal jeugdleden.

Maatregelen gericht op tuchtrecht

*Elke bij NOC*NSF aangesloten sportbond heeft een transparant en uniform systeem van reglementen met bezwaar- en beroepsprocedures, zowel voor competitie als voor algemeen tuchtrecht, doping en seksuele intimidatie, gebaseerd op een sportbrede blauwdruk tuchtrecht.*

Op 1 september 2017 zijn 61 van de 76 sportbonden bij het Instituut Sportrechtspraak (ISR) aangesloten. Aanvullend hebben enkele niet-aangesloten bonden hun eigen systeem van tuchtrecht verbeterd. Zo werkt de KNVB vanaf het huidige seizoen met een onafhankelijke aanklager.

Maatregelen gericht op gedragsregels

Gedragsregels nemen een prominente plaats in om ongewenst gedrag in de sport aan te pakken en te voorkomen.

Het aandeel verenigingen met gedragsregels groeide tussen 2008 en 2017 van 74 naar 85 procent. 96 procent van de voetbalverenigingen heeft gedragsregels. Vrijwel alle verenigingen geven aan de regels

op enige wijze aan hun leden over te dragen. Dit gebeurt op voetbalverenigingen vaker dan bij verenigingen in andere sporttakken en op meer verschillende manieren.

Maatregelen gericht op excessen (door de sport)

Sportverenigingen en tuchtcommissies kunnen aangifte doen van een geconstateerd strafbaar feit bij de politie, en sancties voor excessieve overtredingen sluiten beter aan bij de verwachtingen uit de sport en de maatschappij. Daarnaast kan het OM een zwaardere strafeis stellen waardoor scheidsrechters/officials een extra beschermde positie genieten, vergelijkbaar aan die van ambtsdragers.

Negen op de tien verenigingen die een protocol en/of effectieve aanpak van excessen nodig achten, voeren deze in. Het aandeel verenigingen met een vertrouwens(contact)persoon steeg tussen 2008 en 2017 van 21 naar 56 procent. De sancties voor excessieve overtredingen in het voetbal zijn voor het huidige seizoen herzien en gedifferentieerd zodat maatwerk door een tuchtcommissie beter mogelijk is. Het aantal excessen in het amateurvoetbal daalde verder van 485 in 2012 naar 184 in het afgelopen seizoen. Elders in de sport bleef het absolute aantal tuchtzaken rond ernstig wangedrag stabiel.

Scheidsrechters en officials genieten geen extra beschermde positie. In de afgelopen jaren is volgens het Ministerie van Veiligheid en Justitie (VenJ) geen aanleiding geweest om het thema Sport en Geweld hoger te prioriteren.

Maatregelen gericht op excessen (door politie en justitie)

Geen ambitie geformuleerd

Volgens het meldpunt wanordelijkheden (digitaal webformulier) en het meldpunt Sport en Geweld (telefonisch) is de daling van incidenten in het afgelopen jaar gestabiliseerd. De opvolging van de meldingen bij dit meldpunt is per 1 september binnen de bestaande werkprocessen van de politie geregeld zonder dat hier meer aparte piketdiensten aan worden gekoppeld.

Aansluiting van sport bij (lokaal) integraal veiligheidsbeleid

Sport, politie, welzijn- en zorgorganisaties en hulpverleners op lokaal niveau werken samen. Daar waar wenselijk zijn afspraken vastgelegd in een integraal veiligheidsbeleid, gericht op het voorkomen en het aanpakken van ongewenst gedrag en excessen in de sport.

Halt en de KNVB werken op diverse punten samen met als belangrijk onderdeel de vervangende tuchtstraffentraining Sport en Gedrag. In 2016 zijn 149 van deze tuchtstraffen uitgevoerd. Daarnaast vervullen buurtsportcoaches een makelaarsrol bij het vinden van passende VSK-producten voor verenigingen.

Bij de start van het programma in 2012 was de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) betrokken. De afgelopen jaren is deze organisatie niet meer bij de uitvoering van het programma betrokken geweest. In het komende jaar hoopt de programmaleiding in overleg met de vier grote steden (G4) en de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) tot verdere afspraken te komen.

Ondersteunen bestuurders

Bestuurders van 30 bonden maken gebruik van de principes vanuit de modules Sportief Besturen. Daarnaast maken bestuurders binnen deze bonden gebruik van de ontwikkelde handboeken en toolkits.

De module Sportief Besturen is door bestuurders van 2.234 verenigingen afgenomen. Deze verenigingen zijn bij 23 verschillende bonden aangesloten. 2.066 verenigingen vroegen een Verenigingsbox (toolkit) aan.

Ondersteunen trainers en coaches

Trainers, coaches en jeugdleiders van de relevante sportbonden/partijen hebben de benodigde vaardigheden om te functioneren in een veiliger sportklimaat en de bonden hebben dit verankerd in hun opleidingsaanbod. Bovendien zijn de huidige trainers, coaches en begeleiders van deze bonden bijgeschoold op deze vaardigheden.

Verenigingen van 43 sportbonden hebben de interventie 'Er is meer te winnen: coachen op sociaal gedrag/inzicht in trainer-sporter-interactie' gevolgd. Daarnaast zijn negen interventies gericht op trainers/coaches door elk minimaal honderd sportverenigingen afgenomen. Traject Sportief coachen registreerde 6.644 individuele deelnemers.

Ondersteunen scheidsrechters

Nieuwe officials worden standaard geschoold in weerbaarheid en huidige officials van de bond (niveau 3 en hoger) zijn bijgeschoold. Daarnaast wordt gebruikgemaakt van een sportbreed format waarin scheidsrechters worden begeleid met het omgaan van ongewenst gedrag en escalaties op en rondom het veld.

In de afgelopen jaren volgden 4.521 cursisten van 28 bonden de training Weerbaarheid voor arbitrage. Vijftien bonden participeren in de 'Week van de Scheidsrechter'. Daarnaast verschijnt dit jaar het boek *Goed de wedstrijd in*: een handboek voor scheidsrechters en juryleden in alle sporten.

13.2 Een veiliger sportklimaat

In de vorige paragraaf werd teruggeblikt op de ambities van het eerste uur, maar het VSK-programma is over de jaren een adaptief programma gebleken. Het programma heeft zich meermaals aangepast om aan te sluiten op de wensen en behoeften die vanuit de sport zelf naar boven kwamen. Enerzijds zijn dat inhoudelijke toevoegingen geweest. Zo zijn tussentijds in totaal drie nieuwe deelthema's toegevoegd. Dit waren in 2014 'ouders' en 'ketenaanpak' en in 2017 'diversiteit'. Ook in de uitvoering bewees het programma flexibel te zijn. Zo werden direct na de dood van grensrechter Richard Nieuwenhuizen gelden die bestemd waren voor latere jaren eerder ingezet. In deelname van bonden werd vanaf 2015 een focus aangebracht: 42 deelnemende bonden in 2014, 12 in 2017. Voor de jaren 2017 en 2018 wordt ingezet op het borgen van de inspanningen van de laatste jaren voor de toekomst.

Deel I Naar een cultuurverandering

Bestuurders, technisch en arbitrerend kader en sporters zelf zijn het over de linie eens dat het noodzakelijk is om aandacht te besteden aan het bevorderen van een veilig sportklimaat. Daarbij vinden vooral bestuurders dat zij daar zelf verantwoordelijk voor zijn. Sporters vinden vaker dan in voorgaande jaren dat hun eigen gedrag een veilig sportklimaat bevordert.

De (lichte) toename van bewustzijn voor een veilig sportklimaat onder alle betrokkenen is slechts deels daadwerkelijk terug te zien in de inspanningen die worden gedaan. Zo werden in het afgelopen jaar maar 631 nieuwe verenigingen met VSK-producten bereikt (+6%). Daarnaast blijft het aandeel

verenigingsbestuurders dat actief ongewenst gedrag voorkomt nagenoeg gelijk (57%) en blijft het aandeel verenigingen met regelingen ten aanzien van ongewenst gedrag ten opzichte van 2015 stabiel (85%). Ook het aanleren en onder de aandacht brengen van spel- en gedragsregels gebeurt in dezelfde mate als in de afgelopen jaren. Maar het is te zien dat dit vaker gericht is op nieuwe leden in plaats van de huidige leden en dat vaker wordt gekozen voor een passieve overdracht (nieuwsbrief, ophangen, website) dan een directe (aanspreken op gedrag of cursusavond).

Tegenover deze stabiliserende groei van inspanningen door bestuurders, staan enkele ontwikkelingen die wel in dezelfde mate als voorgaande jaren blijven groeien. Zo steeg het aantal aangevraagde Verklaringen Omtrent Gedrag (VOG) wederom sterk. Op 1 september van dit jaar hadden 98.361 vrijwilligers een VOG aangevraagd. Dat is 28 procent meer dan een jaar eerder. Op 18 procent van alle sportverenigingen is een (verplicht) spelregelbewijs daadwerkelijk ingevoerd. Dat is bijna een verdubbeling van twee jaar eerder. Het aandeel verenigingen met een vertrouwens(contact)persoon steeg van 42 naar 56 procent.

De cultuurverandering onder verenigingsbestuurders en sporters lijkt in het voetbal al verder te zijn dan in andere sporten. In vrijwel alle gevallen scoren de voetbalbestuurders bovengemiddeld. Dit geldt zowel voor het bewustzijn als voor de daadwerkelijke acties.

Deel II Excessen: incidentie en omgang

Het relatief hoge bewustzijn en de daaraan gekoppelde acties in het amateurvoetbal lijken effect te hebben. Voor het vijfde opeenvolgende jaar is het aantal excessen in het amateurvoetbal verder teruggelopen naar 184 in het afgelopen seizoen. Met een afname van 121 gevallen ten opzichte van het voorgaande seizoen was de daling zelfs sterker (-40%) dan alle voorgaande jaren. De daling van het aantal meldingen bij meldpunt Sport en Geweld zette zich echter niet verder door en bleef stabiel op ongeveer twee per week. In overige sporten is het aantal excessen en/of zware misdragingen weinig tot incidenteel.

Bestuurders en sporters worden minder vaak dan twee jaar geleden geconfronteerd met ongewenst gedrag of ontvingen hier klachten over. Het percentage bestuurders dat hier in het afgelopen jaar eens of meer mee te maken had, daalde van 56 procent in 2015 naar 47 procent in 2017. Dit percentage is onder sporters logischerwijs lager dan onder bestuurders omdat ze binnen de vereniging minder vaak aanspreekpunt zijn voor dergelijke problematiek. Maar ook in deze groep daalde het 'meemaakcijfer' van 38 procent in 2013 en 2015 naar 34 procent in 2017.

Als het gaat om incidentie van (zwaar) ongewenst gedrag in de sport, lijkt er sprake van een dubbele paradox. Enerzijds stellen we in de alinea hierboven vast dat zowel bestuurders als sporters minder ongewenst gedrag meemaken. Tegelijkertijd zien we dat de meerderheid (59%) van de Nederlanders denkt dat wangedrag in de sport in de afgelopen vijf jaar juist is toegenomen. De tweede tegenstelling is dat het heersende gevoel van toenemend wangedrag gepaard gaat met een groeiend veiligheidsgevoel. Het aandeel verenigingsbestuurders dat zich een enkele keer onveilig voelt halveerde tussen 2013 en 2017 naar één op de twintig. Daarnaast bleef het aandeel sporters dat zich op en rond sportvelden meestal veilig voelt stabiel rond 75 procent. Daarbovenop beoordeelden verenigingsbestuurders in 2017 de veiligheid en sfeer op hun vereniging op alle vijf de bevroegde punten hoger dan in 2013 en 2015.

Seksuele intimidatie (SI) was één van de weinige vormen van (zwaar) ongewenst gedrag die niet daalde. Zowel het aantal meldingen bij het Vertrouwenspunt Sport (VPS) als het gerapporteerde cijfer door bestuurders bleef gelijk. Het ligt voor de hand dat de toegenomen aandacht vanuit zowel de media als het bond- en verenigingsbeleid hier een (deel van de) oorzaak van is. Zo is het VPS beter vindbaar en hebben meer verenigingen en bonden opgeleide vertrouwens(contact)personen. Naar verwachting komt eind 2017 de onderzoekscommissie Seksuele Intimidatie en Misbruik (SIM) naar buiten met de resultaten van hun onderzoek op dit gebied.

Deel III Borgen van VSK

Het productaanbod van VSK wordt door de cursisten goed beoordeeld. Ongeveer drie kwart zegt dat de cursus een (grote) meerwaarde had voor hun functioneren in de vereniging. Een vergelijkbaar aandeel zegt dat het hun manier van werken (enigszins) heeft veranderd. Bestuurders zien vooral waarde in de producten rondom vertrouwens(contact)personen en de gratis Verklaring Omtrent Gedrag (VOG). Onder kaderleden zouden vooral trainers/coaches de door hun gevolgde cursussen aan anderen aanbevelen.

De borging van het thema VSK binnen de vereniging lijkt voornamelijk productgedreven. Want hoewel 37 procent van de verenigingsbestuurders denkt dat over vijf jaar nog steeds veel aandacht zal zijn voor een veilig sportklimaat, is dat in beleidsmatige inbedding niet direct terug te zien. Slechts 15 procent van de verenigingen heeft voor de aanpak van sportiviteit en respect. In het voetbal is dit percentage aanzienlijk hoger (35%).

De deelnemende sportbonden lijken op het gebied van borging verder te zijn dan de verenigingen. Alle bondsbestuurders hebben een VOG, bij iedere bond is minimaal één vertrouwenscontactpersoon aangesteld en VSK is onderdeel van het meerjarenbeleid. Bovendien moeten alle bonden hun kwaliteitswaarborgen tuchtrecht op orde hebben om voor de Lottogelden in aanmerking te komen.

Sportbondoverstijgende borging van het thema 'VSK' gaat via onderwijs en kaderopleidingen. In het onderwijs heeft VSK een plek gekregen in zowel het mbo als hbo. Het afgelopen jaar is de 'Verdieping Veilig Sportklimaat' als keuzedeel in het mbo gestart. De minor Veilig Sportklimaat voor hbo-studenten sportkunde is voor het tweede jaar gestart. De Academie voor Sportkader (ASK) zet via twee wegen in op de bestendiging van VSK-kader voor de toekomst. Enerzijds door opleiders voor de sportbonden op te leiden en anderzijds door zich te richten op het opleiden van begeleiders van trainers en coaches die op de vereniging werken.

Op deze wijze wordt getracht om de inspanningen van het VSK-programma op vier verschillende niveaus te borgen, te weten: kader, vereniging, bond en onderwijs. Experts wijzen echter op het belang van duurzame ontmoetingen op en tussen de verschillende niveaus. Kader heeft elkaar nodig om hetgeen in een cursus is geleerd als een olievlek in de vereniging te verspreiden. Maar ook verenigingen en bonden moeten elkaar makkelijk weten te vinden om de aangeleerde gewoontes en ingevoerde beleidsmaatregelen levend te houden. Daarbij refereren ze nogmaals aan de hoge omloopsnelheid van (vrijwillig) technisch en bestuurlijk kader als karakteristiek van de sport in Nederland.

Voor de toekomst verwachten VSK-betrokkenen dat het VSK-programma vooral winst kan boeken door de nadruk te leggen op implementatie. Omdat het aanbod op zichzelf goed is, zijn volgens hen de belangrijkste aandachtspunten dat cursusdocenten en procesbegeleiders een hoog niveau hebben en dat lokale partijen betrokken worden om het productaanbod in de praktijk van de vereniging te laten landen.

Zonder uitzondering zeggen alle betrokkenen dat het thema volgens hen 'nooit af is'. Daarmee bedoelen ze dat het sportveld altijd een onderdeel is van de samenleving, met alle maatschappelijke problematiek en vraagstukken die daarmee gepaard gaan en dus ook op het sportveld belanden. Daarom blijft het volgens hen de uitdaging om ook de sporters en kaderleden van de toekomst op het rechte pad te houden. Of dit nu het VSK-programma is dat de bonden bij de les houdt, de bond die zijn verenigingen begeleidt of de coach die zijn spelers traint. Met een zelfstandig en volwaardig programma als rugdekking zijn die gesprekken volgens de betrokkenen gemakkelijker te voeren.

Tot slot

Het bewustzijn dat 'VSK' onderhoud nodig heeft, vindt in de sport een breed draagvlak, met name in het voetbal. Bovendien is onder sportbonden, bestuurders, kaderleden en sporters bereidheid om zich daar actief voor in te zetten. Zo hebben bijna honderdduizend vrijwilligers een VOG ontvangen, zijn ruim tienduizend verenigingen met VSK-producten bereikt en zijn ruim duizend vertrouwens(contact)personen opgeleid.

Gelijk met de inspanningen van de afgelopen jaren zijn een aantal aansprekende resultaten geboekt. Het aantal excessen in het amateurvoetbal nam sterk af en tegelijk is ook een lichte afname in (licht) ongewenst gedrag te zien. Betrokkenen geven aan dat terwijl de maatschappij is verhard, hun veiligheidsgevoel in de sport gelijk gebleven is.

De inspanningen en ontwikkelingen lijken de sport daadwerkelijk vooruit te helpen maar met het einde van het programma in zicht, doemt de vraag op hoe dit na 2018 beklijft. In beleidsstukken en opleidingen komt het thema aantoonbaar vaker voor, maar de daaraan gekoppelde actie lijkt niet altijd in dezelfde pas te lopen. Zo heeft vrijwel iedere vereniging gedragsregels, maar spreekt slechts iets meer dan de helft van de bestuurders hun leden op deze regels aan. Meer verenigingen hebben een protocol voor de aanpak van zwaar ongewenst gedrag, maar het aandeel sporters dat aangeeft dat actie werd ondernomen naar aanleiding van hun klacht daalde. En op programmaniveau kent de voorgenomen lokale samenwerking met gemeentes enkele succesvolle voorbeelden van samenwerking, maar is van een landelijke aanpak nog geen sprake.

Het belang van VSK voor de sport is inmiddels diepgeworteld en formeel vastgelegd in de deelnemende sportbonden en vele verenigingen. Bovendien wordt volgens de principes van VSK werk gemaakt van het opleiden van nieuwe generaties sportkader. Toch blijft (juist) VSK een thema dat zijn succes dankt aan de inzet op het niveau van de sporter. Om niet alleen *denken* maar ook *doen* in de toekomst te borgen, zal komend jaar gericht zijn op het tot stand brengen van duurzame ontmoetingen. Zodat VSK zichzelf als verbindend thema tussen bonden en verenigingen, maar ook daarbuiten, levend kan houden.

Literatuur

Erp, J. van (2016). *Samen werken aan sportveiligheid*. Halt.

Romijn, D., Kalmthout, J. van, Breedveld, K. & Lucassen, J. (2013). *VSK Monitor 2013 : voortgangsrapportage actieplan 'naar een veiliger sportklimaat'*. Utrecht: Mulier Instituut.

Romijn, D., Kalmthout, J. van & K. Breedveld (2014). *VSK Monitor 2014: voortgangsrapportage actieplan 'naar een veiliger sportklimaat'*. Utrecht: Mulier Instituut.

Romijn, D., Kalmthout, J. van & K. Breedveld (2015). *VSK Monitor 2015: voortgangsrapportage actieplan 'naar een veiliger sportklimaat'*. Utrecht: Mulier Instituut.

Romijn, D., Kalmthout, J. van & K. Breedveld (2016). *VSK Monitor 2016: voortgangsrapportage actieplan 'naar een veiliger sportklimaat'*. Utrecht: Mulier Instituut.

Schouten, F. (2017). *Tevredenheidsonderzoek Scheidsrechters: herhaalde meting 2017*. Tilburg: Buro7.

VWS (2013). *Kamerbrief over intensiveringsmaatregelen 'Naar een veiliger sportklimaat'*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Westermann, M. (2017). *Goed in de wedstrijd. Arbitrage in de sport*. Nieuwegein: Arko.

Bijlage 1 Bronbeschrijving VSK Monitor

Verenigingen

Verenigingspeiling VSK 2017

De Verenigingspeiling VSK 2017 is door het Mulier Instituut uitgevoerd. Voor de monitor Veilig Sportklimaat is een onderzoek uitgezet onder de verenigingen van het Verenigingspanel. Het Verenigingspanel bestaat momenteel uit bijna 2.000 verenigingen. Allerlei categorieën verenigingen (grootte, type sport, gespreid naar regio) zijn naar evenredigheid vertegenwoordigd. Daarmee is het panel representatief voor de georganiseerde breedtesport in Nederland.

De verenigingspeiling VSK 2017 is een herhaling van de meting in 2013 en 2015. Het onderzoek is gebaseerd op eerdere onderzoeken onder verenigingen van het verenigingspanel op dit thema: 'Samen voor Sportiviteit en Respect' in 2011 en 'Weinig over de schreef' in 2008. De vraagstellingen zijn zoveel mogelijk identiek aan die in deze onderzoeken, zodat vergelijking tussen jaren mogelijk is. Aan de vragenlijst zijn in 2013 vragen toegevoegd, afgestemd op de monitor Veilig Sportklimaat. In 2017 zijn vragen toegevoegd over borging van het gebruik van het materiaal en de scholingen in het VSK-programma.

In totaal zijn 2.133 verenigingen uitgenodigd. De gegevens van 400 sportverenigingen zijn geanalyseerd, een respons van 19 procent. De dataverzameling heeft plaatsgevonden van 9 mei tot en met 18 juli 2017. Zeven verenigingen (o.a. bridge, denksport) gaven aan dat de thematiek van de vragenlijst voor hun vereniging niet van toepassing of relevant is.

In de VSK Monitor 2017 wordt gerapporteerd over sportbreed/sportverenigingen ten opzichte van voetbal. Sportbreed/sportverenigingen is het totaal van alle sportverenigingen, inclusief de voetbalverenigingen.

Om vergelijkbaarheid met voorgaande metingen bij het panel mogelijk te maken, zijn de gegevens gewogen naar aard van de sport (binnen-/buitensport) en naar soort sport (team-/semi-individuele/individuele sport) en grootte. De resultaten van de verenigingspeiling VSK zijn nog niet elders gepubliceerd.

Informatie over het verenigingspanel en de verenigingsonderzoeken is te vinden op:

<http://www.mulierinstituut.nl/projecten/sportverenigingen-en-bonden/verenigingsmonitor-panel/>

Overige bronnen

- Monitor Samen voor Sportiviteit en Respect in 2011: onderzoek onder de Nederlandse sportverenigingen en de verenigingen van de elf sportbonden die deelnamen aan het programma Samen voor Sportiviteit en Respect (Van Kalmthout & De Jong, 2012).
- Onderzoek naar (de aanpak van) onwenselijk gedrag binnen sportverenigingen in het kader van het Masterplan Arbitrage en het onderzoek 'Weinig over de schreef' in 2008 (Tiessen et al., 2008).

Bevolking

VTO, Vrijetijdsomnibus

De Vrijetijdsomnibus (VTO) wordt uitgevoerd door het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). De omnibus bevat vragen over zowel cultuur- als

sportparticipatie en stelt vragen over interesse, bezoek en beoefening van beide kernthema's. De vragenlijst is in overleg met vertegenwoordigers van de sport- en cultuursector en de ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) tot stand gekomen.

Inmiddels telt de VTO drie metingen. De eerste dataverzameling heeft plaatsgevonden van november 2012 tot en met februari 2013, de tweede van november 2014 tot en met maart 2015. Het derde moment van dataverzameling was van november 2016 t/m februari 2017.

De steekproef bestaat uit in Nederland wonende personen van 6 jaar of ouder, ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie. De steekproef is 'trapsgewijs' getrokken; eerst zijn willekeurig een aantal wijken/deelgemeenten geselecteerd, en vervolgens zijn binnen deze wijken op basis van toeval personen geselecteerd. Alle geselecteerde personen zijn door middel van een brief verzocht deel te nemen aan het onderzoek. Kinderen van 6 tot 12 jaar zijn via de ouders/verzorgers benaderd. De ouders/verzorgers vullen namens het kind de vragenlijst in. Ook kinderen van 12 tot 16 jaar zijn door het CBS via de ouders/verzorgers aangeschreven. Deze kinderen mochten in overleg met hun ouders de enquête zelf invullen. Personen vanaf 16 jaar en ouder zijn persoonlijk aangeschreven.

Het onderzoek startte met een bevraging via internet. Wanneer respondenten hier niet op reageerden, werden zij benaderd voor een face-to-face-interview. In zowel 2012, 2014 als 2016 hebben ruim drieduizend respondenten de vragenlijst ingevuld. Dit komt neer op een respons van respectievelijk 59 procent, 55 procent en 67 procent. In het VTO is gebruikgemaakt van een *split-half design*. De ene helft van de respondenten begint met de vragen over sport; de andere helft met de vragen over cultuur.

Voor de monitor Veilig Sportklimaat is een aantal vragen uit de VTO gebruikt. De vraagstelling en opzet van het onderzoek zijn niet vergelijkbaar met eerdere onderzoek op dit thema, uitgevoerd door het SCP in 2008 (Tiessen-Raaphorst et al., 2008). De analyse van de gegevens uit VTO is op verzoek van het Mulier Instituut door het SCP uitgevoerd en is gebaseerd op de Nederlandse bevolking van 12 of 15 jaar en ouder. Als over sporters wordt gerapporteerd, betreft het sporters die 12 keer of meer per jaar sporten. De resultaten van de vragen in het kader van de monitor Veilig Sportklimaat worden ook gepubliceerd in SCP-publicaties en op vzinfo.nl. Informatie over de Vrijetijdsomnibus is te vinden op: http://www.scp.nl/Onderzoek/Bronnen/Beknopte_onderzoeksbeschrijvingen/Vrijetijdsomnibus_VTO

Nationaal Sportonderzoek mei 2017

Het Nationaal Sportonderzoek is een vragenlijst die verschillende onderwerpen in de sport behandelt. De vragenlijst wordt door het Mulier Instituut uitgezet bij de Nederlandse bevolking via het online panel van GfK. Veilig Sportklimaat was een van de onderwerpen in het Nationaal Sportonderzoek van mei 2017.

Het vragenblok Veilig Sportklimaat is gebaseerd op twaalf vragen die eerder in het kader van de monitor Veilig Sportklimaat zijn opgesteld. De meting in 2017 is uitgebreid met vragen over aanvaardbaarheid van gedrag, onwenselijk gedrag op andere plekken dan de sport en borging van VSK-scholingen.

Voor dit kwantitatieve online onderzoek is gebruikgemaakt van het online panel van GfK. De dataverzameling in 2017 heeft plaatsgevonden van dinsdag 18 mei tot en met dinsdag 31 mei 2017. In totaal zijn 6.180 respondenten uitgenodigd. Netto hebben 3.019 respondenten de vragenlijst ingevuld, een responspercentage van 49 procent.

De doelgroep van de vragenlijst in het kader van VSK bestaat uit de Nederlandse bevolking van 15 tot 80 jaar. Om representativiteit ten opzichte van de Nederlandse bevolking te bewerkstelligen vond een weging op randtotalen plaats op geslacht, leeftijd, opleiding en etniciteit. De gegevens zijn door het Mulier Instituut geanalyseerd. Als over sporters wordt gerapporteerd, betreft het sporters die 12 keer of meer per jaar sporten.

De vraagstelling uit dit onderzoek is niet vergelijkbaar met die in eerdere onderzoeken naar wangedrag in de sport, in het kader van de monitor Samen voor Sportiviteit en Respect (Van der Werff & Van Kalmthout, 2012). Voor die onderzoeken werd het veldwerk ook uitgevoerd bij het online panel van GfK en werden de data door het Mulier Instituut geanalyseerd.

Overige bronnen

- Onderzoek naar de beeldvorming onder de bevolking omtrent onwenselijk gedrag in de sport en daarbuiten in 2007 (Tiessen et al., 2008).
- Monitor Samen voor Sportiviteit en Respect, onderzoek in 2010 en 2011 onder de Nederlandse bevolking naar beeldvorming omtrent het voorkomen van onwenselijk gedrag in de sport (Van der Werff & Van Kalmthout, 2012).

Cursisten VSK

Peiling Cursisten ASK 2017

In samenspraak met de Academie voor Sportkader (ASK) is in 2017 een vragenlijst uitgezet onder alle deelnemers van individuele trajecten gericht op veilig sportklimaat bij ASK. Alle cursisten werden bevraagd op de meerwaarde van de gevolgde workshops, cursussen en thema-avonden en in hoeverre de opgedane kennis en ervaringen werden toegepast en met anderen in hun sportpraktijk zijn gedeeld.

In totaal zijn 5353 cursisten uitgenodigd. De gegevens van 570 cursisten zijn geanalyseerd, een respons van 11 procent. De dataverzameling vond plaats van 3 juli tot en met 12 augustus 2017. ASK-cursisten van VSK-trajecten zijn veelal mannen (65%), volgen meestal één keer een traject (94%) en volgen de cursussen veelal in de functie van trainer/coach (59%) of scheidsrechterofficial (41%). In de respons op de peiling onder de cursisten zijn de vrouwen (29%) en de cursisten die één cursus hebben gevolgd (90%) licht ondervertegenwoordigd.

Registratie interventies VSK

Regis

Binnen VSK is Regis het registratiesysteem waarin sportbonden op verenigingsniveau vastleggen wat binnen het VSK-programma op verenigingsniveau is ondernomen.

Ten behoeve van VSK kunnen verenigingen zogenaamde interventies aanvragen bij hun sportbond en daardoor met het programma meedoen. Door middel van nauwgezette registratie van deze aanvragen in Regis, wordt gemeten hoeveel interventies door verenigingen en sportbonden worden afgenomen. In Regis zijn 33 verschillende VSK-interventies opgenomen, waaronder bijvoorbeeld de kernmodule Sportief Besturen.

Voordat Regis in 2014 werd gelanceerd, hebben de deelnemende sportbonden, indien deelnemend aan VSK, een aantal basisgegevens met betrekking tot hun verenigingen aangeleverd, inclusief informatie

over de reeds ingezette VSK-interventies. De verenigingen zijn in Regis ingelezen zodat een sportbond na het inloggen een lijst van alle aangesloten sportverenigingen tot zijn beschikking heeft. Vervolgens kan per vereniging worden aangegeven wanneer een VSK-interventie is ingezet. De sportbond houdt bij welke interventies plaatsvinden en heeft met terugwerkende kracht geregistreerd welke interventies hebben plaatsgevonden voordat Regis in gebruik werd genomen.

Sportbonden zijn verantwoordelijk voor de registratie van de interventies op verenigingsniveau. Ook NOC*NSF heeft een rol als het gaat om bijscholingen in het kader van VSK die door de Academie voor Sportkader (ASK)/NOC*NSF worden georganiseerd. De ASK registreert deze interventies, veelal sporttak overstijgend, in een afzonderlijk systeem. In de VSK Monitor 2017 worden deze gegevens gecombineerd, maar is de bron van de door ASK georganiseerde interventies ASK zelf (zie 'Academie voor Sportkader').

Inhoud van Regis

Binnen Regis staan drie metingen centraal:

1. Sportbonden registreren het aantal aangevraagde interventies per vereniging. Per aangevraagde interventie wordt op verenigingsniveau aangegeven of de interventie is ingezet. De bond houdt in de gaten of een interventie is ingezet en registreert zo snel mogelijk nadat duidelijk is dat de interventie is ingezet.
2. Bij registratie van een interventie op verenigingsniveau ontvangt de betreffende vereniging een 'sportiviteitsmeting', tenzij de sportbond ervoor kiest de sportiviteitsmeting op dat moment (nog) niet uit te sturen. Vervolgens wordt de sportiviteitsmeting jaarlijks afgenomen bij en via de primaire contactpersoon van de vereniging. Hiermee kunnen mogelijke effecten van de implementatie van VSK-interventies op verenigingsniveau worden gemeten. De sportiviteitsmeting betreft onderzoek door middel van een vragenlijst onder verenigingen die deelnemen aan het programma VSK, en is gericht om de activiteiten, de ervaringen en resultaten van deelnemende verenigingen gedurende het programma te kunnen volgen. De afgelopen jaren zijn door diverse bonden sportiviteitsmetingen (0-, 1-, 2-, en 3-metingen) bij verenigingen uitgezet. Maar het aantal bonden is te uiteenlopend en het aantal verenigingen per meting te gering om van een representatieve steekproef te kunnen spreken. In verband met de beperkte vergelijkbaarheid van de verzamelde data kunnen geen resultaten worden gepresenteerd om goede conclusies te trekken.
3. Vanuit Regis kunnen VSK-interventies worden geëvalueerd. Voor een aantal interventies kunnen evaluatieformulieren na afloop van de interventie naar de verenigingen worden opgestuurd. Deze resultaten worden meegenomen in de evaluatie van de interventies.

De resultaten van bovengenoemde metingen worden door middel van een 'analysetool' voor de sportbonden en NOC*NSF inzichtelijk gemaakt. Op dit moment zijn de registraties van interventies op verenigingsniveau beschikbaar. De resultaten van de sportiviteitsmetingen zijn beschikbaar in de analysetool op het moment dat de sportiviteitsmeting is uitgestuurd en ingevuld. Per vereniging en vraag kunnen de resultaten worden weergegeven. Er kan een onderscheid worden gemaakt in hoe het bestuur en de leden (als totaal) de sportiviteitsmeting hebben ingevuld. Het doel van de analysetool is de bond inzicht verschaffen in hetgeen is geregistreerd en in de resultaten van de sportiviteitsmetingen. Dit kan tot op verenigingsniveau, maar bijvoorbeeld ook op basis van plaats/provincie of ledenaantallen van verenigingen.

Inmiddels registreren 35 sportbonden (VSK-bonden zijn verplicht) in het systeem. De bonden krijgen hulp van NOC*NSF bij het registreren, onder meer in de vorm van een vraagbaak en workshops 'Registreren in Regis'.

De VSK Monitoren 2015 t/m 2017 gaan uit van de registraties die in Regis beschikbaar zijn, aangevuld met de gegevens van ASK over verenigingstrajecten en bijscholingen. Deze twee databronnen zijn naast elkaar gelegd en gecombineerd (op verenigingsniveau), waarbij één of meer gevolgde verenigingstrajecten en/of bijscholingen bij ASK zijn geteld als één interventie. Het genoemde aantal VSK-verenigingen (minimaal twee producten afgenomen) bestaat voor 95 procent uit verenigingen die op basis van Regis-registraties al twee of meer ingezette interventies hadden.

Academie voor Sportkader (ASK)

De Academie voor Sportkader (ASK) maakt onderdeel uit van de unit Sportontwikkeling bij NOC*NSF en is in 2006 voor en door sportbonden opgericht. Door de professionalisering van sport ontstond een grotere behoefte aan beter en meer opgeleid sporttechnisch, bestuurlijk en arbitraal kader.

De ontwikkelagenda bevat de gezamenlijke activiteiten van bonden om kwaliteit en/of kwantiteit van sporttechnisch, arbitrerend en bestuurlijk kader te vergroten. Deze door de sportbonden jaarlijks vastgestelde agenda vormt de basis voor de activiteiten van de ASK.

Aangeboden verenigingstrajecten en bijscholingen voor trainers, coaches en arbitrage binnen VSK wordt door een aantal bonden zelf georganiseerd. In dit geval registreren de betreffende sportbonden in Regis de verenigingstrajecten en/of bijscholingen. Deze trajecten en bijscholingen zijn echter ook af te nemen door verenigingen en kaderleden die dit niet zelf organiseren. In dat geval organiseert de ASK de trajecten en bijscholingen. Wanneer kaderleden en verenigingen hieraan deelnemen, wordt dit nauwkeurig door de ASK geregistreerd. Naast Regis is deze registratie van de ASK ook geraadpleegd om inzichtelijk te maken hoeveel verenigingen en kaderleden binnen het bereik van het VSK-programma vallen.

Bijlage 2 Expertinterviews

Bijlage b2.1 Overzicht experts

Naam	Organisatie	Functie
Pol Hinke	Centraal Orgaan Voetbal Scheidsrechters	Voorzitter
Rogier van der Sluis	Gemeente Rotterdam	Beleidsadviseur
Rik Quint	Halt	Programmamanager sport- en schoolveiligheid
Johan Steenberg	Kennispraktijk	Onderzoeker / eigenaar
Henriët van der Weg	KNGU	Projectleider VSK
Frank van Barneveld	KNHB	Projectleider VSK
Irene Dekker	KNVB	Projectmedewerker VSK
Sjors Brouwer	KNVB	Projectleider VSK
Simone Volmer-van den Biggelaar	NBB	Manager Verenigingen & Opleidingen
Guido Davio	Nevobo	Voorzitter
Janine Pleizier	Nevobo	Programmamanager VSK/ vertrouwenscontactpersoon
Paul van der Meer	KCS	Adviseur
Ary Hordijk	NOC*NSF	Programmamanager VSK
Ineke Kalkman	Rotterdam Sportsupport	Sportpedagoog
Monique van der Werf-Kooij	VenJ	Projectleider Portefeuille High Impact Crimes

Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl